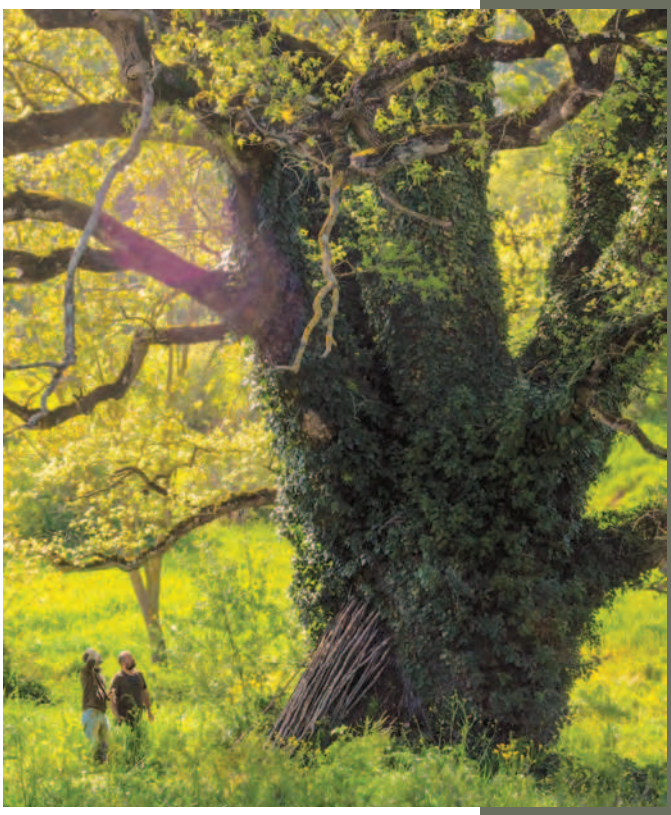
NİHAYET

SAYI 75 | MART 2021 | FİYATI 17 TL | KKTC 22 TL | AVRUPA 10€

9 772149 036004

DOSYA

Tohumlar Fidana
Fidanlar Ağaca
Ağaçlar Ormana

Zirvelerde Bir Kar Leoparı
Esin Handal

İstanbul'da Her Şeye Rağmen Ağaç Gölgelerine Ulaşmak Zor Değil
Volkan Yalazay

Türkiye'nin Değerli Bir Mirası: Yerli Meyve Ağaçları
Mary Işın

Çocukluk Yürüyüşlerim Beni Uzak Diyarlara Taşıyan Bir Duaydı
Abdullah Kibritçi

Sadece bir
finans kuruluşu
değilsen,
gönlünü
vakfedersin.
Yüzlerce yıldır memleketine hayır sağlayan vakıf kültüründen ilham aldık, 5 yılda katılım finans sektörünün en güçlü sermayeli kuruluşu olduk.
Yüzlerce yılın birikimi ile
5
yaşında
VAKIF KATILIM
Ortak geçmiş, ortak gelecek.
#HayataVakfet

TOHUMLAR FİDANA
FİDANLAR AĞACA

AĞAÇLAR ORMANA

Salgın kısıtlamaları sebebiyle büyük oranda evlere kapanmış durumdayız. Ama mart ayı itibarıyla, dikkatli ve sakınımlı olarak dışarı daha çok çıkmaya başlayacağımızı, nasıl denir, öngörüyoruz. Muhtemelen kapalı mekânların birçoğu da martta belirli ölçüde açılmaya başlayacak.

Biz de, dışarıda bizi bekleyen tabiatın sabırlı işçilerine, nöbet erlerine, gelinlerine, eski dostlarımız ağaçlara bakalım, dedik. Bu noktada bakış açımız biraz, etrafımızdaki ağaçlara daha yakından bakalım, şeklinde oldu: Şehirlerde, hatta büyükşehirlerde, hâlen hatırı sayılır ağaç bulunuyor. Mesela İstanbul ağaç çeşitliliği bakımından da zengin bir şehir. Dışarı çıkınca işte bu ağaçlara alıcı gözle bakalım, demeye getirdik. Sokağımızın ucundaki ağaç, cami avlusundaki ağaç, boş arsadaki ağaç kimdir, necidir, hem öğrenelim, hem çocuklarımıza öğretelim, demeye çalıştık. İkinci olarak da, bu topraklara özgü meyve ağaçlarına dikkat çekmeye çalıştık. Her birinde, şaka değil, tarihimizin izleri var. Kimini bir vezir geliştirmiş, kimini bir imam, kimini bir çiftçi. Ama tek tipçi pazarlama düzeni bu mahalli meyveleri gözden düşürdü ve onlar da birer birer sahneden çekildi. Yanımızda yöremizde hâlâ böyle mahalli meyve ağaçlarından varsa, onlara da sahip çıkalım, bir meyve fidanı dikmek istiyorsak mahalli olanlardan seçelim, de demeye çalıştık. Starking, golden ya da granny smith elmadan geçilmiyor tezgâhlar. Daldabir, karakız, güllabi türlerini de hatırlayalım, dedik.

Dünyamızı küresel ısınma tehdit ediyor. Buna bağlı olarak kuraklık, toprak verimsizliği de kapıda. Gözümüzü daha fazla toprağa, ağaca, yaprağa ve suya çevirmemiz gerekiyor. Hatta bütün bunlara sadece gözümüzle değil, gözümüz gibi de bakmamız gerekiyor. Bu sayımızda, birbirinden kıymetli yazarlar ve uzmanlarımızla, simgesel bir tabiat unsuru olarak ağaca eğildik. Zengin, akla olduğu kadar gönle de hitap eden bir sayı oldu. Dosyamız ve dosya dışındaki yazılarla yine dopdolu, size bir ay boyunca eşlik edecek bir sayı hazırlamaya çalıştık. Hayırlı olması dileğiyle.

Ahmet Murat

HAVALAR GÜZEL GİDİYOR
SEN DE ÇİÇEK AÇTIN ERKENDEN
KÜÇÜK ZERDALİ AĞACIM
AKLIN ERMEDEN

BAK KURT GİBİ KALIN YAPILI
GÖRMÜŞ GEÇİRMİŞ AĞAÇLARA
KÜÇÜK ZERDALİ AĞACIM
PİŞMAN OLURSUN SONRA
(CAHİT KÜLEBİ)

Dosya /

Tohumlar Fidana Fidanlar Ağaca AĞAÇLAR ORMANA

Kapak fotoğrafı Volkan Yalazay'ın *Eski İstanbullu Ağaçlar İstanbul'un Anıtsal Ağaçları* kitabından alınmıştır.

İçindekiler

24

Ağaç: İnsanoğlunun Kadim Dostu

ERHAN KILIÇ

30

Ağaçları Tanımak Bir Devrimdir

SÜLEYMAN ÖZYURT

34

Bir Orman Yapmak!

KÜBRA KURUALİ YAŞAR

42

Dikmen Alıcı'yla Anadolu Turu

MERVE AKBAŞ

NİHAYET | YIL:6 | SAYI:75

İmtiyaz Sahibi
Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş adına
Mustafa Albayrak

Ahmet Murat Özel
Genel Yayın Yönetmeni

Kübra Kuruali Yaşar
Yazı İşleri Şefi

Merve Akbaş
Ümit Aksoy
Editör

Dilara Yabul İşleyen
Yazı İşleri

Saliha Şişman
Son Okuma

Burhan İstenci
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Harun Tan
Kreatif Direktör

Simurg Interdisciplinary Studio
Tasarım

Metin Taha Yılmaz
Tasarım Uygulama

S. Burak Manav
Sosyal Medya

Abdullah Hanönü
Reklam Genel Müdürü

Ziya Kadam
Reklam Genel Müdür Yardımcısı

Reklam
0212 467 67 17

Özcan Ural
Satın alma ve Baskı Müdürü

Baskı

10 **Ömer Kemal Buhari** Sorun Büyüklüğünden Ötürü Görünmez Olmakta!

16 **José Luis Corral Lafuente** Kurtuba ve Endülüs'te Hoşgörü ve Birlikte Yaşama

20 **Mustafa Olgun** Rastlaşmalar / Moro

48 **Mary Işın** Yerli Meyve Ağaçları

54 **Volkan Yalazay** İstanbul'da Ağaç Gölgelerine Ulaşmak Zor Değil

60 **Beyza Karakaya** Kutsal Ağaçlar Aşkına

78 **Abdullah Kibritçi** Çocukluk Yürüyüşlerim Beni Uzak Diyarlara Taşıyan Bir Duaydı

104 **Hümeyra Çalışkan** Kendini Yeniden Doğuran Bir Yazar: Emil Cioran

114 **Sadık Şanlı** Dar Alanda Kara Mizah: 50 m2

04

Zenginlerin Komünizmi

MUSTAFA ÖZEL

72

Mevhibe Kor: Bir Okuma Grubunun Hikâyesi

CİHAN AKTAŞ

82

Hayatımız Sessizce Finansallaşıyor

MEHMET ALİ AKYURT

94

Nâzım Hikmet'in Unutulmuş Anket ve Mülakatları-1

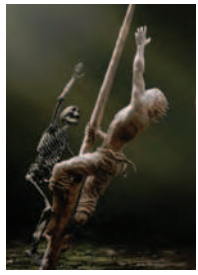
NECATİ TONGA

100

Mehmet Akif'in Gönlünde Medfun Son Eseri Haccetü'l-Veda

HALİL SOLAK

108

Siyasi Bir Black Sails Okuması

AHMED FATİH ANDI

Birlikte Dağıtım A.Ş.
0212 467 67 17
www.birlikte.com.tr
abone@nihayet.com
Abone-Satış-Dağıtım

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mahallesi 29 Ekim Caddesi İhlas Plaza No.11 A/41
34197 Yenibosna / Bahçelievler / İstanbul
Basım

Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. Samandıra - İstanbul
0216 585 90 00
www.turkuvazmatbaacilik.com
Kurumsal Dağıtım

Maltepe Mah. Fetih Cad. No: 6
Topkapı - Zeytinburnu, İstanbul
0212 467 65 07
www.nihayet.com
iletisim@nihayet.com
İletişim - Yönetim Yeri

Her hakkı mahfuzdur. Dergideki yazı, fotoğraf ve diğer görsellerin izin alınmadan veya kaynak gösterilmeden her türlü ortamda çoğaltılması yasaktır.

albayrak Medya

Zenginlerin Komünizmi

Mustafa Özel

Modern devlet, kredi ile ayakta durabilen tuhaf bir yaratıktır. Krediyi esas olarak kimden mi alıyor? Vatandaşından! Kâğıt para kullanan herkes, devletine o miktarda "faizsiz borç" vermiş oluyor. (Dolar gibi hegemonik bir parayı kullananlar ise o parayı basan devlete faizsiz borç veriyorlar!) Borç, devletin kamçısıdır, amennâ! Lâkin kamçı çoğu zaman dönüp vatandaşın sırtında patlıyor!

BİRAZ KÂĞIT PARA TARİHİ OKUMUŞSANIZ, "HİÇLİKTEN DEĞER YARATMA" İFADESİNİ GÖRÜNCE ZİHNİNİZ HEMEN WILLIAM PATERSON'A KAYAR, İNGİLTERE MERKEZ BANKASI'NIN (BANK OF ENGLAND, 1694) KURUCUSUNA. TUHAF AMA BU İSMİ İLK OLARAK BİR ŞAİRDEN, EZRA POUND'DAN DUYMUŞTUM.

Komünizm idealde bir cemaat dayanışması ise finans kapitalizmi kredi mekanizmalarına hükmeden küçük bir azınlığın dayanışmacı soygunudur. Millî devletlerin onda dokuzu bu sürecin pasif acenteleridir. Kaşlarınızı çatmayın hemen: Modern devlet, kredi ile ayakta durabilen tuhaf bir yaratıktır. Krediyi esas olarak kimden mi alıyor? Vatandaşından! Kâğıt para kullanan herkes, devletine o miktarda "faizsiz borç" vermiş oluyor. (Dolar gibi hegemonik bir parayı kullananlar ise o parayı basan devlete faizsiz borç veriyorlar!) Borç devletin kamçısıdır, amennâ! Lakin kamçı çoğu zaman dönüp vatandaşın sırtında patlıyor! Çok mu karışık oldu? Mesele bu kadar çetrefil olmasaydı, sizi Momo'nun metruk tiyatrosundan alıp "Katedral İstasyon"daki "Para ve Hakikat" vaazına götürür müydüm?

Duvarları kâğıt para desteleriyle örülü, içinde canından bezmiş insanların para çuvalları altında iki büklüm koşturup durduğu ve hiçbir trenin kalkmadığı bu tuhaf istasyonda, saf bir itfaiyecinin tekinsiz bir kadının çantasını taşırken, "tepsisinde birkaç iskambil kâğıdı bulunan" ve kendisine "Katedral İstasyon"un *hisse senetlerini* pazarlamak isteyen bir Fırıldak Nuri'den kurtulmaya çalıştığını... hatırlayacaksınız. Fırıldak ile o heyecanlı tartışma sırasında İtfaiyeci, kadının emanet çantasını kaybeder. Sonra öğrenir ki, çantada zaman ayarlı bir bomba vardır. Hoparlörden de sürekli azalan sayılar duyulmaktadır: On iki bin 903, 902, 901... O heyecan ve karmaşa içinde katedraldeki mumlar devrilir ve yangın çıkar. Paralar alev alıp yanmaya başlar. Bir iktisat profesörünün bilgi ve hitabet gücünü aratmayan rahip efendiyse mihrapta vaaza başlamıştır: "Para en önemli hakikattır. Hakikat de bir maldır ve arz/talep yasasına tâbidir. Bu yüzden tanrımız kıskanç bir tanrıdır, nezdinde başka tanrılara göz yummaz. Paraya sahip olan, hakikata da sahip olmuş demektir. Parası olanın, her şey elinin altında olur..." Bu arada İtfaiyeci mumları söndürmekle meşguldür. Vaiz öfkelenir: "Para her şeye yeter! İnsanları alışveriş yoluyla bir araya getirir. Her türlü değeri bir başkasına dönüştürebilir. Zihni maddeye, maddeyi zihne çevirir; taşı ekmek yapar ve hiçlikten değer yaratır. O her şeye kadirdir, o tanrıdır."[1]

Biraz kâğıt para tarihi okumuşsanız, "hiçlikten değer yaratma" ifadesini görünce zihniniz hemen William Paterson'a kayar, İngiltere Merkez Bankası'nın (*Bank of England,* 1694) kurucusuna. Tuhaf ama bu ismi ilk olarak bir şairden, Ezra Pound'dan duymuştum. İkinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde (1939) kaleme aldığı "Para Ne İşe Yarar?" yazısına şu keskin hükümle başlıyordu: "Yaklaşık olarak değil, tam manasıyla vazıh bir para anlayışı kazanmadıkça, şu kavga gürültü sona ermeyecek ve aklı başında, istikrarlı bir yönetime sahip olmayacağız." (Kâğıt) paranın mahiyetini anlatmaya ise Paterson'ın banka ortaklarına yaptığı ilk konuşmaya atıfta bulunarak giriyordu: "Kâr edeceğiz çünkü Banka hiçten var ettiği (*out of nothing*) paraların faizinden kazanç sağlayacaktır." O hâlde, diyordu şair, bankerin yoktan var ettiği bu "para" nedir?[2]

Kamu kredisi ve kamu borcu

Yoktan veya karşılıksız var edilen şey aslında para değil *public credit* idi, kamu kredisi. Bank of England'ın (BoE) kuruluş yıllarındaki tartışmalarda önemli bir yer tutan Charles Davenant, kredi kavramını şöyle izah ediyordu: "Sadece insan zihninde var olan" şeyler arasında, krediden daha fantastik ve hoş hiçbir şey yoktur. Umut ve korku gibi tutkularımıza dayanır; birçok kez çağırılmadan gelir, genellikle sebepsiz çekip gider ve bir kez kayboldu mu, zor geri alınır. Kredinin yani borç alma/vermenin "ilk 5000 yıllık" tarihini yazan David Graeber, 17. yy sonlarında İngiliz devletini bir savaş makinasına dönüştüren BoE girişiminin arkasındaki parasal işbirliğini "zenginlerin komünizmi" olarak nitelendiriyor. Londra ve Edinburghlu kırk para babasından (*moneyed interests*) oluşan bir konsorsiyum, III. William'dan 1,2 milyon Sterlin kredi karşılığında, "banknot ihracında tekel hakkına sahip" bir banka imtiyazı talep etmiş ve bu hususta anlaşmışlardı. BoE direktörlerinden Lord Josiah Charles Stamp'e atfedilen şu satırlar, Paterson'un işaret ettiğimiz konuşmasını teyit etmektedir: "Modern bankacılık sistemi, hiç yoktan para imal eder. Süreç belki de bugüne kadar icat edilmiş en şaşırtıcı sihirbazlıktır. Bankacılık kötülükte tasarlanmış ve günahta doğmuştur. Bankacılar yeryüzünün sahibidir; dünyayı ellerinden alın, kredi yaratma gücü sayesinde bir kalem darbesiyle onu geri almaya yetecek kadar para yaratacaklardır." Graeber bu sözün muhtemelen uydurulmuş olduğunu ama uydurma olmasının gerçek olmasından daha önemli olduğunu belirtiyor; çünkü boyuna tekrarlanıp durmaktadır. "Bankacılar sadece sahtekâr ve sihirbaz değiller. Günahkârdırlar, çünkü Tanrı rolü oynuyorlar."[3]

DEVLETE BORÇ VERENLER İLK ELDE "KOMÜNİST PARA BABALARI" OLSA DA, KARŞILIĞINDA BASTIKLARI BANKNOTLARI HALKA AKTARDIKLARINDAN, BORCU VEREN HALK OLUYORDU.

Saygın iktisat tarihçisi David Armitage, BoE'ın 300. kuruluş yıldönümünde kaleme aldığı yazıda, İngiltere'nin "dünya tarihindeki muhteşem yerini" bir dizi devrime (Püriten Devrim, Siyasi Devrim, Bilim Devrimi, Sanayi Devrimi...) borçlu olduğunu, fakat bunlar arasında en önemlisinin savaş ile ticareti birleştiren Finans Devrimi olduğunu vurguluyordu. Bu devrim sayesinde "ticari ve askerî güçler ayrılmaz biçimde iç içe geçtiler: Para savaşın sinir ve kasları (*sinews of war*) hâline geldi." Paterson, hükümdara şöyle yazıyordu: "Uluslar şimdi her şeye ve bilhassa kılıca, Paranın ne ölçüde hükmettiğini görüyor ve eskiden nasıl olmuşsa olsun, bugünün savaşlarının artık demirle değil altınla kazanıldığını anlıyorlar."[4] Paterson'un banknotları yeni altındı. Graeber bu yüzden, modern kapitalizmi oluşturan en büyük etkenin, BoE sayesinde meydana gelen ve banknot kullanımını yaygınlaştıran "dev bir finansal mekanizma" olduğunun altını çiziyor. Para babalarının devletten alacaklarını

temsil eden banknotlar halk arasında dolaşıyor, böylece dolaylı olarak devlet halka borçlanmış oluyordu. Bu kamu borcunu (*public debt*) ileride ödeyecek olan da halktan başkası değildi; çünkü teminat olarak gösterilen, halktan gelecekte toplanacak vergilerdi. İngiliz, Fransız ve diğer Avrupa krallıklarının "ulusal" borçları yol, köprü, kanal gibi inşa faaliyetleri için değil, "şehirleri bombalamak, esir kampları inşa etmek için" alınmış borçlardı. "*Kâğıt* para borç paraydı, borç para savaş parasıydı."[5] Devlete borç verenler ilk elde "komünist para babaları" olsa da, karşılığında bastıkları banknotları halka aktardıklarından, borcu veren halk oluyordu. Onun için kamu kredisi diyoruz. Peki nihayette borcu kim ödeyecekti? Eski usul yani özel kredi (*private credit*) sistemi devam etseydi, kral borcu ya öder ya ödemezdi. Savaşı kaybedebilir, ölebilir veya hazinesi iflas edebilirdi. Kamu kredisi yeni sistemde kamu borcuna (*public debt*) dönüşüyordu, devlet borcu. Yani? Kral ölse veya yerine başkası geçse bile, para babalarının alacakları "toplanacak vergilerden" mutlaka ödenecekti. Biz gözümüzü böyle bir sistemde açtığımız için, zenginlerin komünizminin ne denli yeni bir olgu olduğunu fark etmiyoruz.

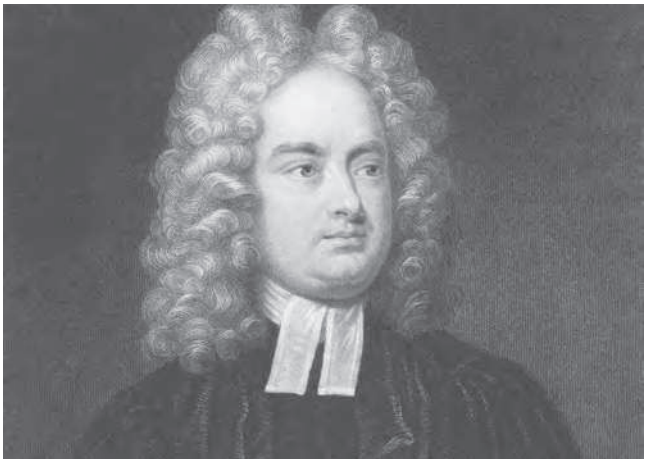
Modernliğin bireyini ortaya çıkaran işte bu borçlanma süreciydi. Birey, devlete borç verebilendi. Mülkiyet, eskiden devletin (kralın) halka lütfuydu; şimdi ise halkın, devlete verdiği borçla hak ettiği şeydi. Hobbes ve Locke gibi siyaset filozoflarının devletin inşasında sosyal sözleşme, bireycilik ve mülkiyet vurguları bu yüzdendi. *Güliver'in Seyahatleri* yazarı Jonathan Swift, bu yeni icat ve kurnazlıkların daha önce hiç bilinmediğini yazıyordu: "Eskiden Toprağın Değeri ile ölçülen Ulusal Zenginlik şimdi Hisse Senetlerinin Yükseliş ve Düşüşleriyle hesaplanıyor." *Robinson Crusoe* yazarı Daniel Defoe ise herkesin *kamu kredisi* ile meşgul olduğunu, lâkin "kırk kişiden birinin bile bunun ne olduğunu anlamadığını" söylüyordu: "Herkes konuyla Alakadar, fakat pek az kimse meseleyi anlıyor; kamu kredisinin tarif ve tasviri ise pek kolay değil." Kredi, para ve devlet artık iç içe geçmişti: "Ulusun Kredisi... onun Siyasi Hayatıdır. Para, Savaşın sinir ve kaslarıdır. Kredi, Paradır. Para, Papacılığa muhalefetimizin Can Suyudur, Fransa'ya karşı İttifakımızın da. Bu çağda Kredi Yoksa, Para da yoktur!"[6]

ALTTA RESMİ YER ALAN JONATHAN SWIFT DÜNYACA ÜNLÜ "GÜLİVER'İN SEYAHATLERİ" İSİMLİ ESERİN DE YAZARIDIR.

Borçlu ve suçlu olmak!

"Katedral İstasyon" hikâyesi 1983 yılında yayımlandı, ABD'de "altın gişesinin kapandığı" ve bu yüzden kâğıt paranın artık resmen karşılıksız basılabileceği tarihten 12 yıl sonra. Fakat aslında kâğıt para 17. yy sonlarından beri karşılıksız basılıyor, Sistem "alacaklıları" halkın gelecekte ödeyeceği vergilere yönlendiriyordu. Hikâyenin kritikçilerinden Heike Polster, kapitalist sistemin geleceği şimdiki zamanın içine soktuğunu, sistemin vaizlerinin (iktisatçılar!) tüm zenginliğin kaynağının "geleceğin kendi üzerindeki getirisinden kaynaklandığını" söylediklerini belirtiyor. "Şimdi hoşlandığımız şey onun gelecekteki kârıdır. Şimdiki servetimiz ne kadarsa, istikbaldeki getirimiz o kadar büyük ve istikbaldeki getirimiz ne kadarsa, şimdiki servetimiz o kadar büyük olur." Katedraldeki rahibin şu sözleri sadece modern çağın değil, sanki bütün zamanların finans gerçekliğine tutulmuş bir fener gibiydi: "Bizler kendi kendimizin mütemadi alacaklı ve borçlularıyız, ve borçlarımızı kendimize bağışlıyoruz. Amin!" Vaizin burada kullandığı Almanca özgün kelime *Schuld* borç manasına geldiği gibi, suç manasına da geliyor. "Herkesin başkası pahasına zengin olduğu bir dünyada, herkes zengin olur ve kimse maliyeti hesaba katmaz. Ah, mucizeler mucizesi!"[7]

Bu arada hoparlörden duyulan sayılar azalmaktadır: On bin 518, 517... İtfaiyeci oradakileri hayati tehlikeye karşı uyarmaya çabalasa da, kulak asmaz ve kendisine saldırırlar: "O bir kâfir, buraya nasıl girebilmiş?" Nasıl anlamışlar acaba kâfir olduğunu? "Hisseniz var mı?" diye bağırır vaiz. Olumlu cevap alamayınca da gürler: "Kâfir! Öldürün onu!" Bayılıncaya kadar döverler. Kendine geldiğinde, katedralin günah çıkarma hücresinden küçük bir çocuğun hıçkırıklarını duyar gibi olur: "Sevgili Tanrım! Neredesin? Dünya nerede kaldı... Onu bulamıyorum... Artık burada değil... ben çoktan öldüm... Ya da henüz dünyaya gelmedim..." Öykümüzü fazla romantik veya gerçeküstü bulanları, Voltaire'in 1726'da ziyaret ettiği Londra Kraliyet Borsası'nı tasviriyle başbaşa bırakalım: "Birçok adliye saraylarından daha saygıdeğer, bütün milletlerin temsilcilerinin insanlığın hayrı için buluştukları bir yer. Orada Musevi, İsevi ve Muhammedi sanki aynı dine inanıyorlarmış gibi birbirleriyle muamele yapar ve sadece iflas edenlere kâfir derler."[8]

1. Michael Ende: *Ayna İçinde Ayna: Bir Labirent*, İstanbul: Kabalcı, 2005, s. 56.
2. Ezra Pound: *Selected Prose, 1909-1965*, London: Faber and Faber, 1973, s. 260.
3. David Graeber: *Borç: İlk 5000 Yıl*, İstanbul: Everest, 2015, s. 359.
4. David Armitage: "The Projecting Age: William Paterson and the Bank of England," *History Today*, June, 1994, s. 5.
5. Graeber, s. 361.
6. Natalie Roxburgh: *Representing Public Credit*, London: Routledge, 2016, s. 18 ve 51.
7. Heike Polster: "Corrupting Capitalism: Michael Ende's *Momo* and 'Cathedral Station'," *Studies in 20th and 21st Century Literature*, Volume 40, Issue 2, 2016. (Türkçe çeviri genelde güzel olmakla beraber, 56. sayfasındaki vaazın bu kısmında zorlanmış gözüküyor. Yeni baskıda göz önüne alınmalı!)
8. Voltaire: *Letters Concerning the English Nation*, Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 30.

Mustafa Özel
Akademisyen, Yazar
BİSAV'ın kurucularından. Son zamanlarda romanlar üzerinden iktisat okumaları yapıyor.

Gerçek beyazlık var.
PETROL BAZLI OPTİK PARLATICI YOK!
Petrol bazlı optik parlatıcı içermez, kalıntısını da bırakmaz.
3 kata kadar etkili* leke çıkarma performansından taviz vermez.
Diğer Deterjan
Bingo OXYJEN
Bingo oxyjen
OPTİK PARLATICI İÇERMEZ
HİPOALERJENİK
DERMATOLOGICALLY Skin Friendly tested
*Diğer bir deterjanımıza göre

SORUN BÜYÜKLÜĞÜNDEN ÖTÜRÜ GÖRÜNMEZ OLMAKTA!

ÖMER KEMAL BUHARİ

İçinde yaşadığımız dünyada insanlar görünür ve görünmez yöntemler aracılığıyla yaşam tarzları, bakış açıları, zihinleri ve nefsleriyle Batı'ya doğru göç etmeye zorlanıyor. Bütün bir düzen bu şekilde inşa edilince insanların fikirlerinde, söylem ve eylemlerinde İslam'dan uzaklaşmaları rastlantı olmaktan çıkıyor. *Varoluşsal Tehcir* kitabının yazarı Ömer Kemal Buhari ile hem bu kavramı hem de geçerli normları özgür olabilmek için nasıl tartışmaya açmak gerektiğini konuştuk.

Söyleşi Kübra Kuruali Yaşar

"Varoluşsal Tehcir" ile tam olarak kastettiğiniz şeyi anlatabilir misiniz?

Varoluşsal Tehcir, kitapta da açıklamaya çalıştığım üzere bir öznenin bir diğer özneyi çeşitli şiddet yöntemlerine başvurarak bulunduğu (varoluşsal) yerden başka bir yere gitmeye zorlaması anlamına geliyor. İçinde yaşadığımız dünyaya baktığımda bunun yapıldığını görüyorum. İnsanlar çeşitli görünür ve görünmez yöntemler aracılığıyla yaşam tarzları, bakış açıları, zihinleri ve nefsleri itibariyle İslam'dan Batı'ya doğru göç etmeye *zorlanıyor.* Günümüzde, özellikle belirli çevrelerde, ama aynı zamanda dindar bireylerin iç dünyalarında da yer edecek şekilde, Müslüman olmak sanki ayıp bir şeymiş, bir suçmuş, bir kötülükmüş gibi yansıtılmaya çalışılıyor. Bu sadece bir içerik meselesi değil, âdeta yapısal bir mesele. Toplum mühendisliğinde yapıldığı gibi. Diğer taraftan Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) örneğine baktığım zaman en saf, en pak, en masum, *en iyi* insanı görüyorum. Çöreklerini arkadaşlarıyla paylaşmadan yemeyen, kuşu öldüğü için derin bir üzüntü duyan küçük bir çocuğa taziyeye giden, konuştuğu insanlara "dönünce bütün gövdesiyle dönen", yeryüzünde barışı ve adaleti tesis etmek için insanları aydınlatan, kötülüğü iyiliğe çevirmek ve bertaraf etmek için elinden geleni yapan, ebedî âleme döndüğünde geride mal mülk bırakmamış mümtaz bir, *par excellence insan*. İslam insanlara "onu örnek alın" diyor. Burada doğal olarak gerçeklikle söylem arasında bir paradoks oluşuyor. Bu paradoksun kökeninde Batı medeniyeti adı verilen güç merkezinin muhtelif ajandalarının olduğu kanaatindeyim. Bu ajandalar doğrultusunda medya, internet, siyaset, ekonomi ve hayatın akla gelen tüm önemli iktidar alanları seferber ediliyor. Şiddet burada elbette asli vurguyu hak eden kavram, bu yüzden hem şiddetin mahiyetine hem de uygulamada olan muhtelif şiddet türlerine yer verdiğim ayrı bir bölümü de kitaba dâhil etme ihtiyacı duydum.

Bu kitabı yazma amacınız neydi?

Lise yıllarımdan beri İslam düşüncesi ve Batı düşüncesiyle ilgileniyorum. Almanya'daki üniversite hayatım boyunca da bu ilgimi devam ettirdim. Batı-İslam ilişkileri de beni yakından ilgilendiren bir alan

KALİTELİ ETİN ADRESİ

Dana Kuşbaşı 400 g

Kuzu Biftek 250 g

Dana Gulaş 400 g

Dana Yemeklik Biftek 250 g

Dana Antrikot 250 g

Dana Steak Burger 270 g

Dana Tas Kebap 400 g

Dana Kuzu Satır Köfte 400 g

Kuzu Kuşbaşı 400 g

Dana İlikli Kemik 500 g

Dana Sote 400 g

Dana Kuru Köfte 400 g

%20 Yağlı Dana Kıyma 400 g

Dana Kuzu İnegöl Köfte 400 g

Dana Kuzu Izgara Köfte 400 g

KALİTEMİZ GÜVENCE ALTINDADIR
MEMNUN KALMADIĞINIZ ÜRÜNÜ TARTIŞMASIZ İADE EDEBİLİRSİNİZ

Ürünlerimizin periyodik analizleri yapılmaktadır.

BIM

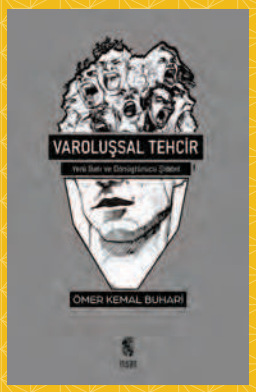
bimturkiye | www.bim.com.tr

oldu. Bu ilişkinin hem teorik hem pratik hayat alanlarında İslam'a karşı bazı haksızlıklar yapıldığını fark ettim. Zamanla bu haksızlıkların sistematik bir çerçevede yapıldığını ve belli amaçlarının olduğunu anladım. Gerek Türkiye'deki Batı yanlısı insanlarla gerekse bizatihi Avrupalılarla insani ilişkiler kurdum, bu konularda görüş alışverişinde bulundum. Yabancı dillere olan ilgim sayesinde onlarla kendi dillerinde iletişim kurma imkânına kavuştum. Bu etkileşimler dâhilinde Batılıların İslam'ı hep olumsuz bağlamlarda değerlendirdiğine, ancak bunu yaparken dayandıkları temellerin çürük olduğuna çok defalar şahit oldum. İlginçtir, henüz Batılı dostlarımdan (buna akademisyenler de dâhil) "sağlam" diyebileceğim bir İslam tenkidi duyabilmiş değilim. Medyatik imgeler, savaş kavramları, basmakalıplar, ön yargılar, beylik sözler, polemikler, hatta tarihî iftiralar... Aynı zamanda bu söylemlerin iç yüzünü keşfetmek için gerekli mekanizmalara sahip olmayan Müslümanların da en azından bilinçaltı düzeyinde bu söylemleri inandırıcı bulabildiklerini gözlemledim. Bu amiller bir araya geldiğinde *dert söyletti* ve bu kitabı yazmakla mükellef olduğumu hissettim.

Bunun dışında hâlihazırda yaşadığımız dünya birçok açıdan ciddi sorunlarla boğuşuyor. Uzun süren bir mücadelenin sonunda İslam Batı tarafından kötülenerek ve baskılanarak, en azından dünya toplumlarının önemli bir kesimi için "ciddi seçenekler" arasından dışarıya atıldı. Ancak şu da bir gerçek ki İslam'ın "yaşa ve yaşat" ilkesi üzerine kurduğu toplumsal varoluş tarzı, doymayan insanlara "kanaatin" en büyük zenginlik olduğunu bildirmesi, zengin-fakir uçurumunu çeşitli sosyo-ekonomik mekanizmalarıyla önlemesi, dünya toplumlarının özlem duyduğu kardeşliği ve dayanışmayı en üst düzeyde mümkün ve gerçek kılması ve bunlar gibi çok sayıda unsur bir araya geldiğinde, İslam'ın 21. yüzyılda ve sonrasında insanlık için ciddi vaatleri olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Ama bu vaatlerin teoriden pratiğe yol bulabilmesi için önce Müslümanların önündeki, ama daha da önemlisi iç dünyalarındaki (zihinlerindeki ve nefslerindeki) engellerin kaldırılması gerekiyor. *Varoluşsal Tehcir* bu engelleri kaldırmak adına önce bu engellerin neler olduğunu tartışarak işe başlıyor. Bu da aslında bilince dayanan bir özgürleştirme yöntemi. Eğer İslam bu âlemin yaratıcısı olan Allah Teâlâ'nın yarattığı insanlar için uygun gördüğü yaşam formunun adıysa o hâlde bu özgürleştirme sadece Müslümanları değil, tüm insanlığı kapsıyor ve ilgilendiriyor.

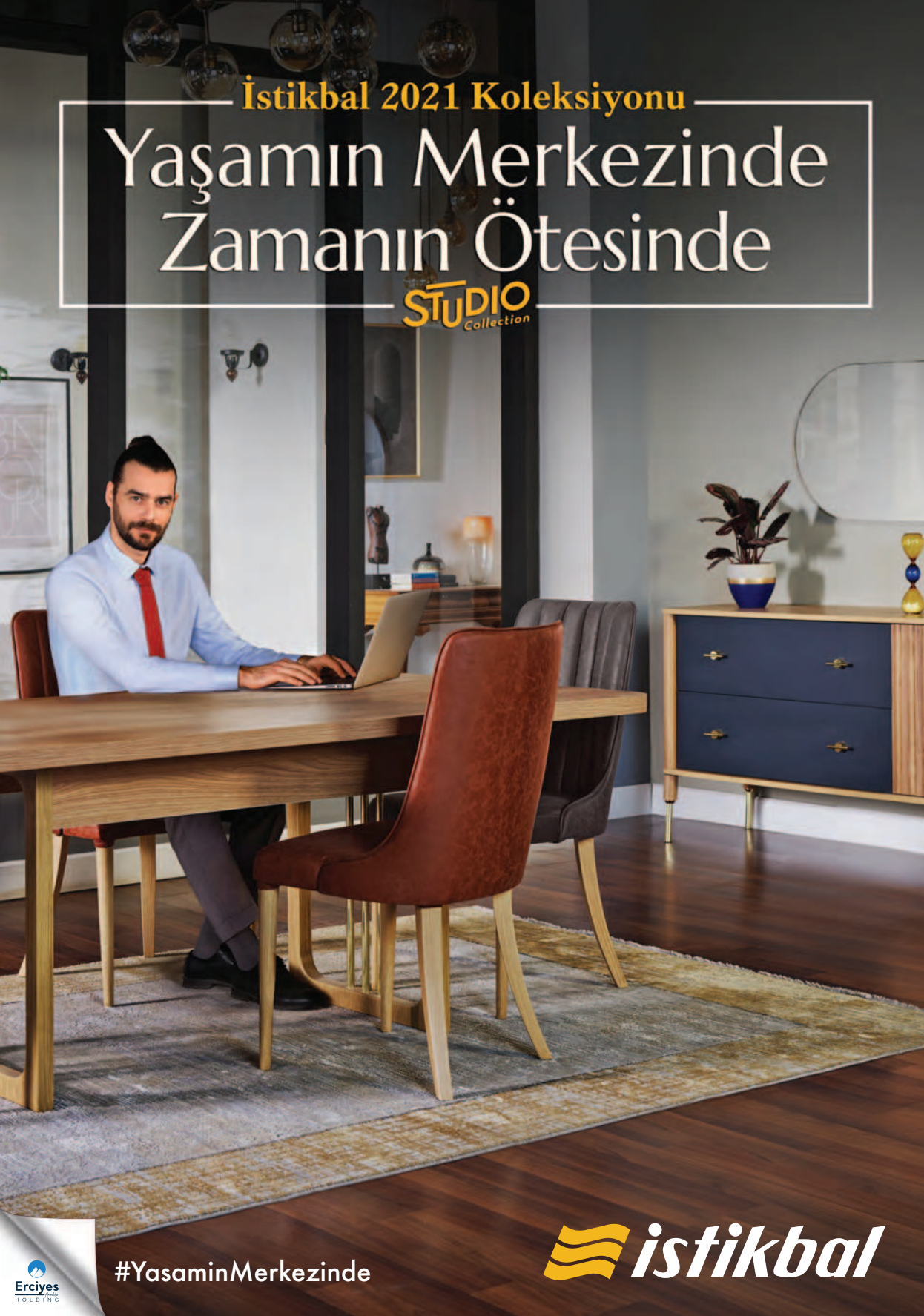

YUNUS EMRE VE TAPDUK EMRE TÜRBESİ, ERZURUM.

ÖMER KEMAL BUHARİ

Askerî hâkimin oğlu olarak 1984 yılında Konya'da dünyaya geldi. İlkokuldan sonra İstanbul (Erkek) Lisesi'ne devam etti. Burada Almanca ve İngilizce öğrenirken okul dışı faaliyetlerle Fransızca, İtalyanca, İspanyolca öğrendi. Farsça ve Rusça ile tanıştı. Üniversite tahsili için Almanya'daki Heidelberg Üniversitesi'ne kaydoldu. Felsefe ve Siyaset Bilimi eğitiminden sonra Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde, doktorasını, Malezyalı âlim Kamal Hassan'ın danışmanlığında tamamladı. Suriye, Lübnan, İran, Ürdün ve Mısır'a giderek Farsça ve Arapça tahsil etti. Hâlihazırda İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Rahmetli Yavuz Yekta Bey'den ney dersleri aldı. Amatör ama tutkulu bir satranç oyuncusu. Kedileri ve pandemi sonrası güçleşmiş olsa da seyahat etmeyi seviyor.

İstikbal 2021 Koleksiyonu
Yaşamın Merkezinde
Zamanın Ötesinde
STUDIO Collection
#YasaminMerkezinde
istikbal
Erciyes Holding

Kitapta bahsettiğiniz Batı'nın dönüşümü (*eski Batı*, *modern Batı* ve *yeni Batı*) ve bunun Müslümanlar üzerindeki yansımalarından bahseder misiniz?

Batı tarih boyunca evrilegelmiş. Başka başka kategorizasyonlar yapmak da elbette mümkün ama Batı'yı anlamak adına bana, Hristiyanlığın asli unsur olduğu *eski Batı*, Hristiyanlığın tahtından indirilip yerine seküler aklın geçirildiği *modern Batı* ve son olarak *modern Batı*'nın da sorgulanmaya başlanıp yerine geçmeye aday olan *yeni Batı* kategorizasyonu anlamlı görünüyor. Bu üçüncü aşama, yani *modern Batı*'dan *yeni Batı*'ya geçiş henüz tamamlanmadı ama kurumsal temelleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra atıldı ve süreç tüm hızıyla devam ediyor. Kitapta değindiğim önceki dönemleri bir kenara bırakacak olursak, hâlihazırda karşı karşıya olduğumuz *yeni Batı* dönemi Müslümanlara ve tüm insanlığa yönelik ciddi bir tehdit arz ediyor çünkü küreselci bir siyaset felsefesi ve hatta teopolitik eskatolojiler bağlamında teknokratik bir totalitarizm kurma sevdasına kapılmış durumda. İçinde yaşadığımız dünyanın giderek artan bir oranda tektipleştirilmesi, Türkiye de dâhil olmak üzere tüm dünyada belirli bir insan tipi ve hayat modeli oluşturulması, siyasetin ve ekonominin de belirli mekanizmalar dâhilinde seferber edilmesi ve teknolojik anlamda "Pandora'nın kutusunun" kapatılamayacak biçimde açılması (örn. transhümanizm) gibi unsurlar birlikte düşünüldüğünde, tüm insanlık olarak nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduğumuz, insanların aslında sezgi ve kısıtlı da olsa bilgi yoluyla şahitlik ettiği bir gerçeklik. Müslümanlar olarak bir an önce, ama sağlam bir altyapı inşa etmek suretiyle *kendimize gelmeliyiz* ve bunun nasıl yapılacağını kitabın son iki bölümünde "Özeleştiri" ve "Öneriler"de ele almaya çalıştım.

EĞER İSLAM BU ÂLEMİN YARATICISI OLAN ALLAH TEÂLÂ'NIN YARATTIĞI İNSANLAR İÇİN UYGUN GÖRDÜĞÜ YAŞAM FORMUNUN ADIYSA O HÂLDE BU ÖZGÜRLEŞTİRME SADECE MÜSLÜMANLARI DEĞİL, TÜM İNSANLIĞI KAPSIYOR VE İLGİLENDİRİYOR.

Son olarak, insanlara iletmek istediğiniz mesaj nedir?

ANÍBAL QUÍJANO

Perulu Sosyolog Aníbal Quijano Güney Amerika'yı temel aldığı "dekolonyal" yaklaşımında insanlara özetle "Artık Batı'nın çarpık aynasından kendimizi görmeyi bırakmanın vakti geldi" diyor. Aynı durum bizim için de söz konusu. Giderek dönüş(türül)üyoruz ve *kendimiz* diyebileceğimiz, kendimize ait olanların varlık alanı gitgide küçülüyor. Biyopolitika, psiko-siyaset, neoliberal yönetimsellik... Bir yaklaşıma göre şiddet de tam olarak "varlığın azaltılması" demek.

İşte bizim bu cendereden kurtulabilmemiz için yapmamız gereken kendimizi tanımak ve bunun için işe Ruh'umuzu tanımakla başlamalıyız. Hatırlayacak olursak "*İnca kesist pinhan*: Burada birisi gizli" diyordu Celâleddin Rumî. Yunus Emre de "Bir ben var benden içeru" diyordu. İnsan kimdir? Biz isimlerimizin, bedenlerimizin, akıllarımızın hatta nefslerimizin de ötesinde aslında kimiz? İşte bu öz bilgiye ulaştığımız takdirde işimiz kolaylaşacak ve üzerimizde uygulanan şiddet türlerini bertaraf etmek için gerekli kalkanları geliştirme imkânına sahip olacağız. Elbette iş burada bitmiyor ve yapılacak ve söylenecek daha çok şey var ama takdir edersiniz ki yaklaşık 550 sayfalık bir kitabı birkaç sayfada özetlemek mümkün değil. Ümit ediyorum ki Allah'ın izniyle noktasına virgülüne dek epey zaman ayırıp emek verdiğim, zihnimle ve gönlümle yazdığım bu kitapla, onu ellerinde kalemle, acele etmeden okuyacak insanlarda belirli bir farkındalık oluşur.

TÜRKİYE'NİN TÜBİTAK DESTEKLİ İLK
Bilim Merkezi Konya'da
Türkiye Selçuklu Devleti başkenti Konya, yüzyıllar önce olduğu gibi bugün de eğitimin ve bilimin merkezi olarak gençleri geleceğe hazırlayan bilimsel faaliyetlere katkı sağlıyor.
PANDEMİ DÖNEMİ
Hafta İçi: 10.00 - 16.00
KONYA BİLİM MERKEZİ
BENİM ŞEHRİM
KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KONYA BİLİM MERKEZİ SCIENCE CENTER
www.kbm.org.tr | 0 332 221 66 96 | #BenimŞehrim

Orta Çağ'da Kurtuba ve Endülüs'te Hoşgörü ve Birlikte Yaşama[1]

José Luis Corral Lafuente[2]

Tercüme: Lütfi Şeyban[3]

İspanya'da Engizisyon, 15. yüzyılın sonunda, ortaçağların zaten sona erdiği ve sözde parlak ve kültürlü Rönesans'tan bu yana birkaç on yıl geçtikten sonra, Katolik hükümdarların Yahudileri kovarak ve Müslümanları zorla din değiştirmeye zorlayarak kültürlerarası bir arada yaşamaya son verdikleri bir devirde kuruldu. Bazılarına göre bu hoşgörü idi. Ama bu başka bir hikâye.

Amerika Birleşik Devletleri başkanı, her yerde hazır bulunan Barack Obama, Ortadoğu'da bir tur yaptı ve bir tartışmaya yol açan bazı açıklamalar yaptı. George Bush'un aptalca yıktığı şeyi tamir etmek için yapacak gereğinden fazla işi olan Barack Obama, "Endülüs" ve Kurtuba'yı "Müslümanlar, Yahudiler ve Müslümanlar arasında bir arada yaşama ve hoşgörü" örnekleri olarak adlandırdı. Konuşmasının başında bu örneğin "Engizisyon zamanında" gerçekleştiğini iddia eden dikkate değer tarihsel sapmaya da yer verdi.

Mevcut fikirlerini istismar ederek meşrulaştırmaya çalışan birçok sahte tarihçi, Obama'yı "tarihi tahrif etmekle", "cahil olmakla" hatta İslam'ın gizli bir ajanı olarak hareket etmekle suçladı.

Ülkemizde tarih, özellikle aşırı milliyetçi gruplar tarafından siyasi bir silah olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Fakat İslami zamanlardaki ortak geçmişimiz, kendi kendilerine hizmet ettirecek içerikte tehditkâr mesajlar vasıtasıyla insanların kafasını karıştıran bir fırlatma silahı olarak da kullanılıyor.

Ortaçağlarda İber Yarımadası'nın Müslüman siyasi hâkimiyeti altındaki bölümünde, yani Endülüs denen bölgede, üç büyük tek tanrılı dinin üyeleri arasında hoşgörü ve bir arada yaşama var mıydı yok muydu? Bu meselenin temel sorusu budur.

Pekâlâ, soru genellikle öyle bir ters konumdan ve öylesine içtenlikle sorulmuştur ki, sakin ve açıklayıcı bir tartışmaya girişmek bile mümkün olmamıştır. Jiménez Losantos veya Vidal Manzanares gibi firmaların önderlik ettiği aşırı muhafazakâr eğilim Endülüs'ün, Müslümanların günlerini kiliseleri yakarak, kızlara tecavüz ederek ve aziz Hristiyan erkeklerini çarmıha gererek geçirdikleri bir cehennemden daha kötü bir yer olduğunu iddia ederler. Sonuç olarak zavallı Hristiyanların (Yahudiler bir şekilde kenarda tutuluyorlar) Asturias dağlarına sığınmaktan, kendilerini Bakire Meryem'e emanet etmekten ve İspanya'nın "Yeniden Fethi"ne (Reconquista) başlamaktan başka seçenekleri yoktu. Bütün bunlar mutlak bir yalandır.

Müslümanlar İspanya'nın fethi için neredeyse hiç savaş yapmadılar. Temmuz 711'de şu anki Cádiz vilayetinin güneyinde tek bir savaş, Écija'da bir çatışma ve Córdoba ve Mérida'da iki kuşatma vardı. İberya bölgesinin geri kalanı, yeni Müslüman liderlere teslim olup itaat arz eden Vizigot lortlarının idaresinde bırakıldı. Müslümanların gelişiyle 8. ve 11. yüzyıllar arasında Yahudiler, Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında, daima Müslüman siyasi egemenliği altında, önemli ölçüde bir arada yaşama gerçekleşti.

Bugün İspanya ya da onun önemli bir bölümü olarak bir zamanlar Endülüs, İslami yönetim altında kültür, sanat, bilim ve felsefenin Avrupa'nın başka hiçbir yerinde olmadığı kadar parladığı siyasi bir alandı.

Hiçbir kilise veya sinagog yakılmadı, hatta bazıları inşa edildi. Yahudiler ve Hristiyanlar dinlerini özgürce ve geleneklerine göre yaşayabilirlerdi. 10. yüzyılda Halifelik Kurtuba'da veya 11. yüzyılda bazı Tayfa krallıklarında (Müslüman beyliklerde), çok önemli Hristiyan ve Yahudi figürleri danışman ve vezir (bugünün bakanları) olarak görev yaptı. Hristiyan piskopos, halifelik konseyinin bir üyesiydi ve bu konseyde görev yapanlar arasında birçok Yahudi vezir de vardı.

11. yüzyılın sonundan itibaren işlerin değişmeye başladığı ve İslam'ı zorla dayatmanın gereğine inanan Murâbıtlar ve Muvahhidler (Mağribîler) gibi radikal İslami grupların Endülüs'e hâkim olmasının, Müslümanlar ile diğer iki inanç grubu arasında olağanüstü bir gerilime neden olduğu doğrudur. Ancak bu Müslümanlar Endülüslü değillerdi, Kuzey Afrikalıydılar, parlak Halife uygarlığını ve onun Tayfa taklitlerini sona erdiren ortodoks ve şiddete eğilimli bir Müslüman inancında eğitim almışlardı.

10. YÜZYILIN KURTUBA'SINDA MÜSLÜMAN VEYA YAHUDİ VEYA HRİSTİYAN İNANCINA SAHİP OLABİLİRSİNİZ, BU ŞEKİLDE GÜNDELİK HAYATINIZI SÜRDÜREBİLİR VE HER İNANCIN AYİNİNİ NİSBETEN ÖZGÜRCE UYGULAYABİLİRSİNİZ.

Elbette, Endülüs İslam toplumundaki aşırılığa doğru giden bu yolculuk, Hristiyan ilerlemesine çok katkıda bulundu. Çünkü 11. yüzyılın ortalarında, Hristiyan kuzey krallıkları daha canlı Müslüman güneye dayanabilecek bir konumdaydı.

Endülüs toplumu ve genel olarak Ortaçağ toplumu, uzun süredir sunulandan çok daha müsamahakârdı. İspanya'nın tarihi, bu sahtekârlık gurularının bize sunduğu kadar doğrusal değildir. Aksine Tartessos'un yarı efsanevi kralı Argantonio'dan (MÖ 670-550) günümüze kadar kesintisiz bir tür "İspanyol" ulusal duygu ve olgusudur. Bugün İspanya ya da onun önemli bir bölümü olarak bir zamanlar Endülüs, İslami yönetim altında kültür, sanat, bilim ve felsefenin Avrupa'nın başka hiçbir yerinde olmadığı kadar parladığı siyasi bir alandı.

Kuşkusuz, bazı Kuzey Afrikalı Arap şairlerinin güzel şiirleriyle şarkılarında söylediği o kayıp cennet değildi, aynı zamanda farklı insanların zulüm gördüğü bir toplum da değildi, en azından tarihinin ilk yüzyıllarında.

10. yüzyılın Kurtuba'sında Müslüman veya Yahudi veya Hristiyan inancına sahip olabilirsiniz ve bu şekilde gündelik hayatınızı sürdürebilir ve her inancın ayinini nisbeten özgürce uygulayabilirsiniz. 11. yüzyılın sonunda sapmaya başlayan bu ruh, Valensiya bölgesini her inançtan topluluğun bağımsız hâkimi olarak yöneterek isyankâr "İspanyolları" şaşkına çeviren Rodrigo Díaz de Vivar'ın kendisi tarafından bile uygulandı.

Bu arada, İspanya'da Engizisyon, 15. yüzyılın sonunda, ortaçağların zaten sona erdiği ve sözde parlak ve kültürlü Rönesans'tan bu yana birkaç on yıl geçtikten sonra, Katolik hükümdarların Yahudileri kovarak ve Müslümanları zorla din değiştirmeye zorlayarak kültürlerarası bir arada yaşamaya son verdiği bir devirde kuruldu. Bazılarına göre bu hoşgörü idi. Ama bu başka bir hikâye.

1. Yayının künyesi: José Luis Corral Lafuente, "Tolerancia y convivencia en Córdoba y Al-Andalus en la Edad Media", ABC, 07/06/2009, çevrimiçi: https://www.abc.es/20090607/cordoba-cordoba/tolerancia-convivencia-cordoba-andalus-20090607.html (16/01/2021).
2. Prof. Dr.: Zaragoza Üniversitesi, Felsefe ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bilimleri ve Teknikleri - Arap ve İslam Araştırmaları Bölümü, Ortaçağ Tarihi. CV: https://historiamedieval.unizar.es/personal/jose-luis-corral-lafuente, e-posta: jcorral@unizar.es
3. Prof. Dr.: Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi. CV: www.seyban.sakarya.edu.tr, e-posta: seyban@sakarya.edu.tr

José Luis C. Lafuente

Akademisyen

Zaragoza Üniversitesi Felsefe ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bilimleri ve Teknikleri - Arap ve İslam Araştırmaları Bölümü, Ortaçağ Tarihi.

MART 2021

ZEYTİNBURNU KÜLTÜR SANAT

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ

Söyleşi

100 Yüze İmza ve Söyleşi
SUNAN SAMED KARAGÖZ
KONUK SERKAN ÜSTÜNER
MART **4** Perşembe 20.00
Çevrimiçi

Müzikli Söyleşi
"Sokak Müzisyenliği"
SUNAN MURAT D. ÇEKİN
KONUK SEDAT ANAR
MART **9** Salı 20.00
Çevrimiçi

Konuşmalar
SUNAN BÜNYAMİN YILMAZ
KONUK MUSTAFA TATCI
MART **16** Salı 20.00
Çevrimiçi

Kavramların İzinde
"Afrika Söylemi"
SUNAN ASIM ÖZ
KONUK AHMET SAİT AKÇAY
MART **22** Pazartesi 20.00
Çevrimiçi

Kitaphane Söyleşileri
"Divan Yayıncılığı"
SUNAN YUSUF TURAN GÜNAYDIN
KONUK DOÇ. DR. DURSUN ALİ TÖKEL
MART **24** Çarşamba 20.00
Çevrimiçi

Edebiyat Ne Söyler?
"Edebiyat ve İdeoloji"
SUNAN CEMAL ŞAKAR
KONUK KENAN ÇAĞAN
MART **26** Cuma 20.00
Çevrimiçi

Seminer

İslâm Düşüncesi
"İbnü'l-Arabi Geleneği"
PROF. DR. ÖMER TÜRKER
MART **8** Pazartesi 20.00
Çevrimiçi

İstiklâl Marşı ve İstanbul
ALİ ŞÜKRÜ ÇORUK
MART **12** Cuma 20.00
Çevrimiçi

Tasavvuf ve Şiir
EKREM DEMİRLİ
MART **18** Perşembe 20.00
Çevrimiçi

Nağmedâr Etkinlikleri

SANDIK ŞARKILARI
MART **13** Cumartesi 14.30
Çevrimiçi

ŞEMS TRİO
MART **27** Cumartesi 14.30
Çevrimiçi

Müzik

İstanbul Devlet Modern Folk Müzik Topluluğu
MART **10** Çarşamba 19.00

İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Korosu
MART **19** Cuma 19.00

Gençlik Merkezi

Türkiye'nin Hikayesini Edebiyatla Okumak
DR. MEHMET ŞERİF ESKİN
MART **4/18** Perşembe 17.00

Modern Uygarlığı Romanlardan Okumak
ŞEYDA SEVDE TUNÇBİLEK
MART **6/13** Cumartesi 11.00

Uygulamalı Girişimcilik Atölyesi
"Girişimcilik Ekosistemi"
DR. ÖMER ÖZDİNÇ
MART **5/12/19/26** Cuma 17.00-18.15

Gönüllülük Atölyesi
DOÇ. DR. MURAT ŞENTÜRK
MART **5/12/19/26** Cuma 18.15

Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi

GIDALAR
Yenilebilir Otlar
MEHMET ALİ ALTIOKKA
MART **5** Cuma 11.00-13.00

GIDALAR
Geleneksel Ekmekler
BÜŞRA SAĞLAM
MART **6** Cumartesi 13.00-16.00

BİTKİLER
Bitkilerin Sosyal Hayatı
ALMILA ÇİFTÇİ
MART **13** Cumartesi 13.00-15.00

BİTKİLER
Geleceğin Tıbbi Bitkileri
MERVE GÜLİSTAN AYDIN
MART **20** Cumartesi 13.00-15.00

GIDALAR
Arıcılık
ADNAN BORA
MART **23** Salı 10.00-16.00

GIDALAR
Tıbbi Macunlar
SEDA YALVAÇ
MART **27** Cumartesi 13.00-15.00

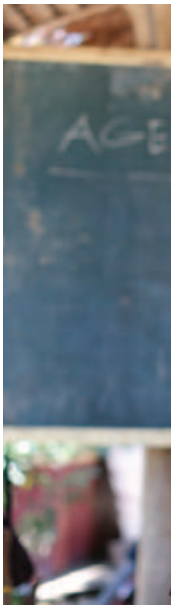
**EĞİTİMLER ÇEVRİMİÇİ YAPILACAKTIR, KAYIT OLMAK ZORUNLUDUR.

Seminer, söyleşi, müzik ve nağmedar etkinliklerimizi YouTube kanalımız üzerinden canlı olarak takip edebilirsiniz.

zeytinburnuksm

Rastlaşmalar – Moro

Binlerce kilometre uzaktaki İstanbul

Gün biterken misafir olduğum yetimhanenin bahçesinde oturmuş, yarın yapacağım yolculuğu düşünüyorum. Bahçedeki onlarca yetim hep birlikte ezgi söylemeye başlıyor: "Yamaçlarında kar var, güllerin solgun yine. Kime dargınsın böyle, söyle İstanbul, söyle". Hayatında daha önce hiç kar görmemiş bu çocukların gönlündeki İstanbul sevgisi beni şaşırtıyor. Günlerdir beraber oyunlar oynayıp geziler düzenliyoruz. Bu güzelliklerin yanı sıra, beni İstanbul'dan buraya binlerce kilometre yol alarak getiren ise Moro Müslümanlarının uzun yıllardır verdiği özgürlük mücadelesini dinlemek. Günlerdir bu mücadeleye şahit olmuş kişilerle konuşuyorum. Sabah erkenden yola çıkıp röportajlara devam edeceğim. Bugüne kadar özgürlük için savaşmış, siyasi mücadele vermiş liderlerle görüştüm ama ilk kez bir kadın ile görüşeceğim. Sabah hazırlanıp yola çıkacağım sırada birden fazla yol arkadaşım olduğunu öğrenince şaşırıyorum. Yaşıtım olan gençler, Halime teyzenin yanına gideceğimi duyunca bu yolculuğa katılıp anlatacaklarını dinlemek istemişler.

Yolu ve elektriği olmayan okul

Cotabato'dan başlayan yolculuğumuz hiç bilmediğim bir istikamete doğru devam ediyor. Yaklaşık iki saatin sonunda köy yoluna dönüyoruz. Artık asfalt yok, sallantılı bir yolculuk başlıyor. Yeşillikler içinde devam eden yolculuğumuz bir mescidin yanında son buluyor. Geniş bir avluya giriyoruz. Büyük bir kalabalık ve misafir sofrası bizi karşılıyor. Avludaki çardakta oturuyoruz. Ev ile medrese arasında bir yer burası, karşımızda bir kara tahta var.

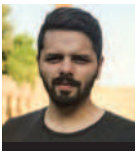
Halime teyze bizi karşılıyor. Yanında kardeşi, yeğenleri ve diğer akrabaları var. Buraya Moro Müslümanlarının mücadelesinde önemli bir yere sahip olan Selamet Haşim hakkında konuşmak için geldik. Mücadelenin nasıl başladığını, bugüne kadar neler yaşadıklarını anlatıyorlar. Diğer yandan onları tanımaya çalışıyorum. Elektriği ve suyu olmayan bir köy burası. Eğer biraz para bulabilirlerse parça parça satın aldıkları güneş enerjisi sistemini kuracaklarını söylüyorlar. Su ise kuyudan çekiliyor.

Halime teyze ömrünün 40 yıldan uzun süresini Moro Müslümanlarının lideri olan abisi Selamet Haşim'in yanında geçirmiş. Ömrü yettiğince ona hizmet edip mücadelesine destek olmuş. Yeri geldiğinde abisinin yanında beş gün boyunca bir kamptan diğerine boyunu aşan dereleri geçip ulaşmış. Hiç evlenmemiş. Şimdi doğduğu köyde okulu olmayan çocuklara bahçesine kurduğu barakada eğitim veriyor. Bir liderin izinden giderken onun yolunu açan güçlü bir kadının hikâyesine şahit oldum.

Ne olmuştu?

Filipinler'in güneyinde yaşayan Müslüman Moro halkı uzun yıllar bağımsızlık mücadelesi verdi. 1521 yılında Filipinler'in İspanyollar tarafından keşfedilmesiyle sömürgeci güçler bölgeye yerleşmeye başladı. Mindanao adasında yaşayan Müslüman halk sömürgeciliğe karşı bağımsızlıklarını kaybetmemek için sürekli direniş gösterdiler. Yıllar içinde kazanımları olsa da Moro Müslümanları asimilasyon ve bölgeye uygulanan yerleşim politikası sebebiyle azınlık durumuna düştü. Yaşanan çatışmalarda yüz binlerce kişi hayatını kaybetti. 1997 yılında Filipinler hükûmeti ve MILF (Moro İslami Kurtuluş Cephesi) arasında başlayan barış görüşmeleri 2018 yılında yapılan antlaşma ile nihayete erdi. 2019 yılında yapılan yerel seçimin ardından Bangsamoro Özerk Yönetimi kuruldu. Moro Müslümanları uzun yıllardır sürdürdükleri mücadeleyi kazandı. Yaşananlar geride binlerce yetim ve birçok ekonomik sorun bıraktı. Özerk devlet artık bölge halkının kalkınması için daha zorlu bir mücadele veriyor.

Mustafa Olgun

Editör

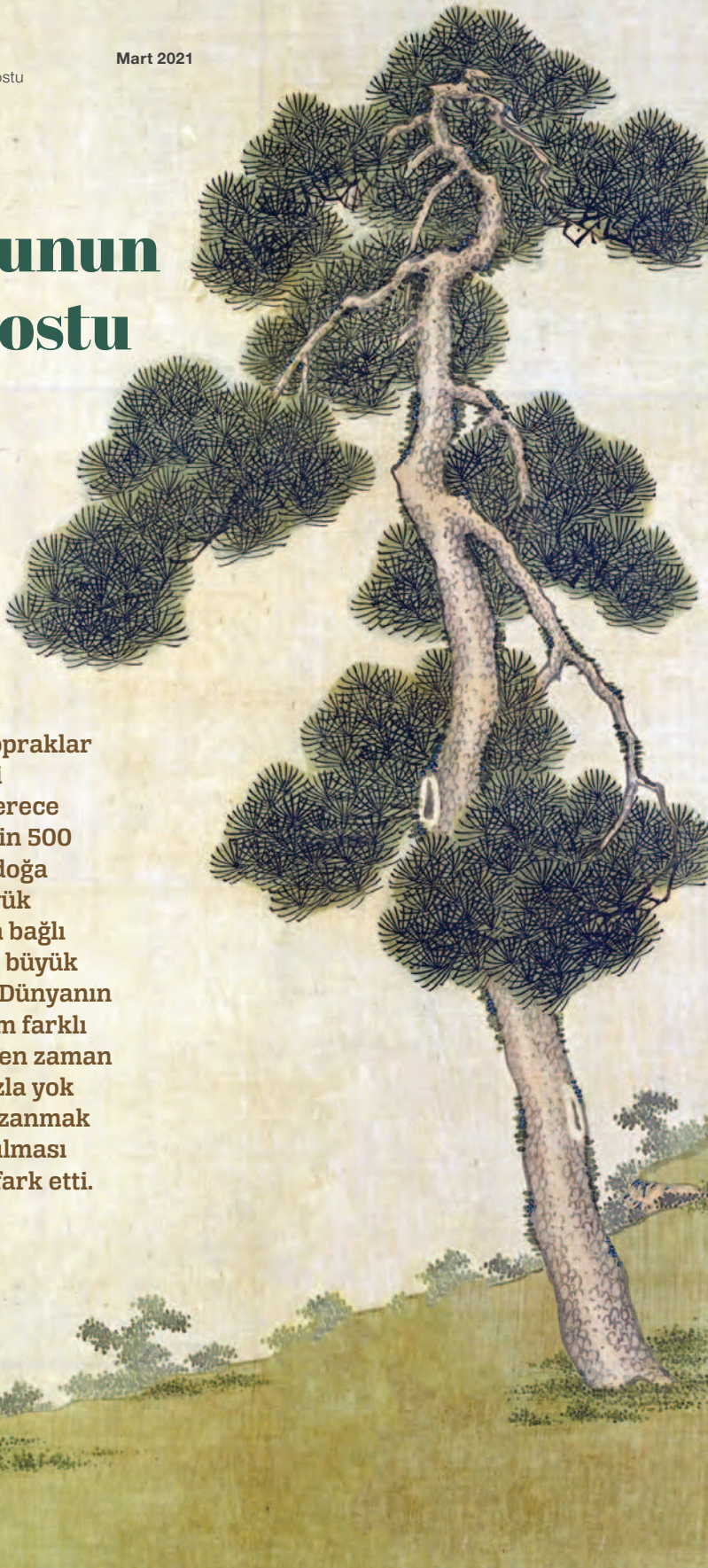
Marmara Üniversitesi Gazetecilik mezunu. Yola çıkıp, insanların hayatına dokunacak projeler üretmeye çalışıyor. Çektiği fotoğrafların hikâyesini anlatmayı seviyor.

Tohumlar Fidana
Fidanlar Ağaca
AĞAÇLAR
ORMANA

Ağaç: İnsanoğlunun Kadim Dostu

Erhan Kılıç

Ülkemizin bulunduğu topraklar başlangıçta orman bitki örtüsü açısından son derece zengindi. Ancak son 2 bin 500 yıl içerisinde, Anadolu doğa ve tabiat örtüsünde büyük değişimler oldu ve buna bağlı olarak da ormanlarının büyük bir bölümü tahrip oldu. Dünyanın birçok yerinde de durum farklı değildi. Neticede ilerleyen zaman içerisinde insanoğlu hızla yok ettiği ormanları geri kazanmak için acilen bir çözüm bulması gerektiğini geç de olsa fark etti.

İnsanoğlu Taş Devri'nden önce bir "Ağaç Devri" yaşadı. Henüz taş gibi sert ve katı malzemeyi işleyecek yeterli bilgi ve donanımı yokken, hayatta kalmak için ağacı işleyerek kendi yararına dönüştürdü ve tüm gereksinimlerini orman ürünleriyle karşıladı. Böylece kendine ham maddesi ağaçtan olan yemek kapları, avlanma gereçleri, basit taşıma mekanizmaları yapmaya başladı. Bu bakımdan ağacın kıymetinin ilk insanlar tarafından çok daha derinden hissedildiğini söyleyebiliriz.

Kadim medeniyetler, ilk çağlardan bu yana orman ve ağaçlara karşı belirgin bir şekilde saygı gösterdiler. Onların kökleri aracılığıyla dünyanın bilgeliğini gövdelerine çektiklerine, oradan atmosfere bıraktıklarına ve böylece diğer canlıların yaşamlarını beslediklerine inandılar. Günlük yaşam ritüellerinde de ağaçların varlık enerjilerinden yararlanıldı. Mısırlılar, Finikeliler, Türkler, Persler, Yunanlılar, Çinliler ve Romalılar ağaçlara saygı ile yaklaştılar ve onları kutsallaştırdılar.

Tüm bunlara rağmen insanoğlunun kadim dostunu, ormanı ve ağacı hiç bitmeyecek gibi hızlı bir şekilde tüketmesinin zirvelere çıkmış medeniyetlerin gerilemesine ve hatta çökmesine neden olduğunu söylemeliyiz. Ortaya çıkan tahribat, toplumların ekonomik ve sosyal temellerini derinden sarstı. Örneğin milattan önce medeniyetlerin beşiği Anadolu'da çeşitli

devletler kuruldu, şehirler inşa edildi, bütün bu gelişmeler esnasında yaşanan askerî harekât ve istilalar da Anadolu'nun orman tahribatını hızlandırdı. Ülkemizin bulunduğu topraklar da başlangıçta orman bitki örtüsü açısından son derece zengindi. Ancak son 2 bin 500 yıl içerisinde, Anadolu doğa ve tabiat örtüsünde büyük değişimler oldu ve buna bağlı olarak da ormanlarının büyük bir bölümü tahrip oldu. Dünyanın birçok yerinde de durum farklı değildi. Neticede ilerleyen zaman içerisinde insanoğlu hızla yok ettiği ormanları geri kazanmak için acilen bir çözüm bulması gerektiğini geç de olsa fark etti. Şimdi bu sürece kendi coğrafyamız ve tarihimiz açısından bakmaya çalışalım...

Toprağa karşı işlenen günahların en kestirme ve en ucuz kefareti, hızla bozulan yerlerin ağaçlandırılmasıyla mümkündür.

İlahi kitaplarda ağaç

İlahi kitapların hepsi ağaçlarla ilgili önemli bölümler içerir. Tevrat'ta Hz. İbrahim'in, Avimelek ordusu ile yaptığı anlaşma sonrasında ılgın ağacı diktiği belirtilir. İncil'de sedir ağacından söz edilir. Sedir ağacı, devletin gücü, şanı, şerefi, zenginliği ve otoritesinin simgesidir. Kur'an-ı Kerim'de geçen ilahi mesajlara daha detaylı bakacak olursak, ağaç, kök, dal, yaprak gibi bitkisel terimlerin sıklıkla kullanıldığını fark ederiz. Örneğin, İbrahim suresi 24. ayette; güzel bir söz, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetilir. Cennet, içinde ağaçların var olduğu bahçeler olarak tarif edilir. Bununla birlikte, kutsal metinlerde

adı geçen "yasak meyve", yine bir ağacın meyvesidir. Çeşitli kaynaklarda, insanoğlunun dünyaya geliş hikâyesinin bir ağacın meyvesiyle başladığı ifadeleri yer alır. Aynı şekilde birçok peygamber kıssasında ağaçlarla ilgili olaylar anlatılır. Ayrıca Hz. Muhammed'in (s.a.v.) "Kıyametin kopacağını bilseniz elinizdeki fidanı dikiniz!" sözü Müslümanlar için emir niteliğindedir.

Âsâr-ı Ahyâ'dan Osmanlı'ya

Müslümanlar, kurdukları her devlette her türlü canlının faydalanması için meyveli ağaçlarla ağaçlandırma yapmaya özen gösterdi. 14. yy. da İlhanlı Devleti'nin veziri Reşidüddin, *Âsâr-ı ve Ahyâ* adlı eserinde mühendisliğin yanı sıra tarım, ağaç yetiştirme, arıcılık gibi konulara da yer vermişti. Vezir Reşidüddin, sadece yazmakla kalmıyor aynı zamanda ağaç ve fidan yetiştirme konusuna özel önem veriyordu ve bu bitkilerin nasıl büyüdüğünü, kültür uygulamalarına ve yetiştikleri çevreye verdikleri tepkileri yakından takip ediyordu. Meyve ağaçlarının aşılanmasının yaygınlaştırılması için oldukça yoğun çaba sarf eden Reşidüddin, ayrıca bu konuların çiftçi, kâhya, mimar ve âlimlerin arasında da bilinmesini istemişti. Doğa ve insan arasındaki kopmaz bağı görüyor ve bu nedenle her disiplinden çalışanın da bunu görmesini ve doğanın insan yaşamının her anına yerleşmesini istiyordu. Öyle ki Çin ve Türkistan'dan getirttiği fidanlarla Tebriz'de dönemin eşsiz bahçelerini oluşturdu.

Osmanlı Devleti zamanında da meyve bahçeleri, orman ve ağaç, tabiat konularında ilmî eserler yazıldı. Günümüzde Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ne bağlı çeşitli kütüphanelerde; *Risaletü fi Garsiâ'l-eşcar, Eşcâr u Esmâr, Kitâb fî Havâssi'l-Nebâtât ve'l-Eşcâr, Hasru Esmâ'i'l-Eşcâr ve'n-Nebât bi Lugati'l-Yûnân ve'r-Rûm ve's-Suryân ve'l-Berber ve't-Türk ve'l-Arab, Risâle der Beyân-ı Menâfi'-i Eşcâr ve Evrâk* gibi eserler hâlâ mevcut.

Mehmed Ubeydî tarafından yazılan *Netâyicu'l-Eşcâr* isimli eserde de Sultan I. İbrahim'in, 1641 yılında, Sarı Abdullah Efendi'ye bahçe ve ağaç yetiştirmede hünerli olduğundan dolayı berat verdiğine yer verilmişti. Lale Devri ile birlikte çiçekçilik ve bahçe kültürü o kadar gelişir ki; o döneme yetiştirilen lale bitkisinin ismi verilir ve adına yarışmalar düzenlenmeye başlanmıştı. Yine aynı dönemde, saray bahçelerine ve Kağıthane'ye (Has Bahçe'ye) civar illerden çeşitli fidanlar getirilerek dikimleri yapıldı ve ayrıca İstanbul'da tıbbi ve aromatik bitkiler için botanik bahçeleri kuruldu. 1710 yılında Türkiye'ye sığınmış İsveç Kralı XII. Charles, yani Demirbaş Şarl'ın da Osmanlı'nın bu çalışmalarından etkilenerek, ülkesine döndüğünde Stockholm'de aynı şekilde planlamaya giderek parklar ve peyzaj düzenlemeleri yaptırdığı biliniyor.

KAZIM KARABEKİR PAŞA, DOĞU SINIRLARIMIZI EMNİYET altına ALIRKEN DİĞER TARAFTAN DA VATANIN GELECEĞİ VE SAVAŞ ESNASINDA KISMEN TAHRİP OLAN ORMANLARIMIZIN YENİDEN YETİŞTİRİLMESİ İÇİN 20 NİSAN 1920 SALI GÜNÜ BİR AĞAÇ BAYRAMI TERTİP ETTİRDİ.

AŞAĞIDAKİ FOTOĞRAFTA 1913 YILINDA AĞAÇ BAYRAMINA KATILAN BURSA ZİRAAT MEKTEBİ ÖĞRENCİLERİ GÖRÜLÜYOR.

Anadolu'da ilk ağaç mevzuatı,
Osmanlı Devleti'nde ağaçlandırma yapılması ile ilgili ilk mevzuat 1840 yılında yürürlüğe girdi. 22 maddelik *Orman Layihası*'nın, 17. maddesinde, "Genç ağaçların uzun ve güzel olması için etrafındaki dalların reisler tarafından koruculara ayıklatılıp ormanların açık olan yerlerine, ilkbaharda reis ve korucular fidan diktirmeli ve tohum ektirmeli ki yavaş yavaş orman dolsun" şeklinde bir hüküm yer aldı.

Bu süreç sonrasında toplu olarak ağaç dikimi, soğuk iklimin hâkim olduğu Erzurum Vilayeti'nde yapıldı. 1853 yılında yörenin yakacak ihtiyacını temin etmek için 300 bin ağaç dikildi. Bu çalışmadan dolayı Padişah'ın, çalışmanın uygulanmasını sağlayan ve kontrolünü sağlayan Zarif Paşa'yı tebrik ettiğini de yine kaynaklar üzerinden görebiliyoruz.

Sivas Valisi Halil Rıfat Paşa da orman ve doğa konusunda duyarlı birisiydi. Bu alanda yapılması gereken işleri *Tembihname* ismindeki eserine dâhil etti. Örneğin 5 Ağustos 1882 tarihli *İkinci Tenbihname*'de, ormanlardan "Düşük ve devrikten başka ağaç kesilmemesi, kök sökülmemesi ve kabuk soyulmamasını..." emretti. Bununla birlikte köylülerin kendi yakacak ihtiyacını kolayca temin etmesi için tarla kenarlarına ağaç dikilmesini istedi. Üstelik, verilen emre rağmen tarlanın dört tarafına tohum ekmeyen veya fidan dikmeyen köylülere para cezası uygulanacağını da vurgulayarak bu konuyu ne kadar ciddiye aldığını da göstermiş oldu. Arazisi fazla olanların ise en az bir dönüm

SOLDA 1903 YILINDA ERZURUM'DAKİ YOL AĞAÇLANDIRMA ÇALIŞMALARINA DAİR BİR FOTOĞRAF GÖRÜLÜYOR.

AŞAĞIDAKİ FOTOĞRAF 1914 AĞAÇ BAYRAMINA KATILAN BURSA MEKTEB-İ SULTANİ ÖĞRENCİLERİNE AİT.

orman kurmasını da tavsiye etti. Verdiği emirleri içeren tüm konuların uygulanma sorumluluğunu doğrudan doğruya nahiye ve daire müdürlerine, kaymakamlara, belediye ve kolluk kuvvetlerine vererek yerinden yönetimle takibini de sağladı. Bu konu çerçevesinde başarılı olan memurların devlet nezdinde muteber sayılacağını, görevini tam yapmayanlar hakkında ise yasal işlem yapılacağını bildirdi. Vali Halil Rıfat Paşa tüm bu konularda gevşeklik yaşanmaması ve gereken önemin verilmesi için sekizinci ve dokuzuncu tenbihname ile de emirlerini tekrarladı.

Sivas ve Erzurum vilayetleri bilindiği üzere Anadolu'nun en soğuk bölgesi olarak değerlendirilir. Halkın mağduriyet yaşamaması için mülkî amirlerin yakacak ihtiyacına yönelik önlemleri almaları gerekirdi ve bu önlemler kapsamında 1890 yılında Erzurum'da bir milyon meyveli-meyvesiz ağaç dikildi.

Ormanlaşma faaliyetleri
1909 yılında Erzurum vilayetine, mülkiye kökenli, coğrafya öğretmeni ve aynı zamanda Almanya'da bulunan Bonn Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden mezun Mehmet Celal Bey vali olarak atandı. Mehmet Celal Bey, göreve başladığı yılın sonbaharında, şehir civarına çam ve meşe tohumu ektirdi. Daha önemlisi Erzurum Vilayet Meclisi 1910 yılı, nisan ayında aldığı bir kararla, ülkemizin ilk ağaç bayramının temellerini attı. Mecliste alınan karar doğrultusunda 13 Nisan günü, bando ve mızıka eşliğinde, halk ve Sanayi Mektebi öğrencilerinin bulunduğu büyük bir kalabalık, şehir civarında hazırlanan alana giderek kavak fidanları diktiler. Kamuoyu tarafından takdir toplayan bu etkinlik basın yoluyla tüm ülkeye duyuruldu.

1913 yılında Ticaret ve Ziraat Nazırlığı'na atanan Mehmet Celal Bey, ilk iş olarak mevcut ormanları tahribattan kur-

BUGÜN ORMANCILIKTA BAŞARILI İŞLER YAPILIYORSA ŞUNU AÇIKÇA İFADE ETMEKTE FAYDA VARDIR Kİ, BUNUN SEBEBİ SORUMLULUK SAHİBİ ETKİN ŞAHSİYETLER TARAFINDAN ORMANCILIĞIN CİDDİ OLARAK HİMAYE EDİLMİŞ OLMASIDIR. AYRICA OSMANLI'DAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE AKTARILAN ORMANCILIK TECRÜBESİ ÜLKEMİZDE YAPILAN AĞAÇLANDIRMA VE FİDANLIK ÇALIŞMALARINA ŞÜPHESİZ BÜYÜK KATKI SAĞLAMIŞTIR.

tarmak ve çıplak alanları ağaçlandırmak için çalışmalar yapmaya başladı. Bu kapsamda, 19 Şubat 1913 tarihinde "Orman Yetiştirilmek Üzere Vilayete Yazılan Tahriratı Umumiye" isimli bir belge hazırlanarak tüm vilayetlere gönderildi. Belgede, ormanların tahrip edildiği ve bunun sonucu olarak erozyon ve sel baskınlarının yaşandığı ifade edilerek kalıcı ve sürdürülebilir sonuçların alınabilmesi için yapılması gerekenlere dikkat çekildi. Çözüm olarak her yerleşim yerinde birkaç dönümlük sulanabilir arazi ayrılarak fidanlık kurulması ve masrafların da yerel birimler tarafından (belediye, kaymakamlık gibi) karşılanması isteniyordu. Bu konu ile alakalı olarak Orman Genel Müdürlüğü tarafından köy ve kasabalarda orman yetiştirilmesi için "Orman Yetiştirmek Usulü" isimli talimat kitapçığı basılarak dağıtımı da sağlandı.

Karabekir Paşa'nın çalışmaları

Genel olarak ülkemizin zor ve mücadeleli yıllarında da ağaç bayramlarının yapılmasına özen gösterildi. Şark Cephesi komutanı Kazım Karabekir Paşa, doğu sınırlarımızı emniyet altına alırken diğer taraftan da vatanın geleceği ve savaş esnasında kısmen tahrip olan ormanlarımızın yeniden yetiştirilmesi için 20 Nisan 1920 Salı günü bir ağaç bayramı tertip ettirdi. Karabekir Paşa hatıratında bu olayı, "Maraş ve Aydın isimlerini şarkta da ebedî yaşatmak için muhtelif yerlere bugün bu ismi verdik. Erzurum'da Köşk'e Aydın, İbret Yeri bahçesine Maraş bahçesi, Ilıca ve Hasankale'nin sıcak ılıcasına Maraş, soğuğuna Aydın ismi meclis-i idare kararıyla verildi. 20 Nisan 1920 salı günü ağaç bayramı yapıldı, Aydın ve Maraş bahçelerine mutantan (gösterişli) merasimle ağaçlar diktik" cümleleriyle aktarır.

İstiklal Harbi'ni ormanlar kazandırdı

Kazım Karabekir Paşa'ya İzmir İktisat Kongresi'nde ormancılığı himaye ettiği için İstanbul'da bulunan Orman Mektebi tarafından fahri müderrislik (fahri doktora) unvanı verildiği de eklememiz gereken önemli bir ayrıntı. Bu vesile ile orman mektebini ziyaret eden Paşa'nın tören öncesinde yaptığı konuşma ağaç ve ormancılık konusuna verdiği önemi anlamamız için oldukça önemlidir: "Meslektaşlarımla iftihar ederim. Ormanlar hakkında hissiyatı-

KAZIM KARABEKİR PAŞA'NIN ORMAN MEKTEBİ'NE YAPTIĞI ZİYARETE AİT HABER. TEVHİD-İ EFKAR, 16 KASIM 1923

SOLDA İZMİR AĞAÇ BAYRAMI'NDAN BİR KARE YER ALIYOR. ALTTA İSE 1932'DE ÜSKÜDAR'DA KUTLANAN BİR AĞAÇ BAYRAMINDA ÖĞRETMENLERİYLE BERABER FİDAN DİKEN ÖĞRENCİLER GÖRÜLÜYOR.

mı arz edeyim. İnsanın bir iki ağaca bakarken ruhundan gülümsememesi mümkün müdür? Öyle zannediyorum ki herkes aynı hisle mütehassistir. Fakat, bütün bunlara rağmen öyle yerlerimiz, öyle memleketlerimiz var ki tek ağaçtan bile mahrumdur. Ormansız memleket saçsız kız gibidir. Arkadaşlar! Ormansız yerlerde toprak felaketi daimîdir. Ormanlar memleketlerin, beldelerin sıhhat ve feyz kaynağıdır. Fakat sevgili arkadaşlarım, biz maalesef orman ilmini bilmiyoruz. Bunu halka anlatacak sizlersiniz. Bugün sizin aranızda bulunduğum için en şerefli dakikalarımı yaşıyorum. Arkadaşlar hepinizin gözlerinden öperim. Teklif ettiğiniz Fahri Müderrislik benim için edebî bir şereftir. (...) Hür bir hava teneffüs ediyoruz. Size ilk defa işiteceğiniz bir cümle söylüyorum: Biz İstiklal Harbi'ni ormanlar sayesinde kazandık. Bu bir muammadır. Daha bir zaman muamma olarak kalsın. Onu gelecek zaman halledecektir. Sulh olmuştur. Fakat iktisadi sahadaki harbe henüz yeni başlıyoruz. Bu sahada sulh ve mütareke yoktur. Mağlubiyetin telafisi mümkün değildir. Siyasi harplerle ordu harplerindeki mağlubiyeti iktisadi galibiyetler telâfi edebilirse de iktisadi mağlubiyetleri siyasi harpler telafi edemez. İktisat sahasında mağlup olan Türklerin ne elim anlar geçirdiğini hepimiz görüyoruz. 60-70 sene evvel ormanlarımız ilmî değilse de, halkımız gibi, tabii bir şekilde mevcut idi. Hiç olmazsa maneviyatla muhafaza ediliyordu. İdareyi müstebide (baskıcı idare) garbı taklit edeceğiz diye, saf Türk halkındaki maneviyatı, ananeleri, mukaddesatı aldı götürdü. Buna mukabil medeniyet getireceği yerde, füyüzatımızı (feyiz aldığımız değerleri), ahlakımızı ve servetimizi de mahvetti, kuruttu. Arkadaşlar! Memleketi iktisat sahasında yükseltmek Türklüğe ve İslamiyet'e has olan şiarımız ve imanla çalışmak hepimiz için borçtur. Her müşkülata katlanarak yetişecek olan sizler vatanın ümidi, istikbalisiniz. Azim ve imanımızı kırmaksızın çalışın, arkadaşlar."

Kadim dostla buluşma

Aslında ağaçlandırma bir nevi topraktan özür dileme arayışıdır. Orman Fakültesi hocalarından ve bir dönem Orman Bakanlığı da yapmış olan Prof. Dr. Selahattin İnal'a göre; toprağa karşı işlenen günahların en kestirme ve en ucuz kefareti, hızla bozulan yerlerin ağaçlandırılmasıyla mümkündür. Esasında Türkiye'nin orman politikaları, büyük ölçüde ağaçlandırmaya yönelik çalışmaları kapsar.

Bugün ormancılıkta başarılı işler yapılıyorsa şunu açıkça ifade etmekte fayda vardır ki, bunun sebebi sorumluluk sahibi etkin şahsiyetler tarafından ormancılığın ciddi olarak himaye edilmiş olmasıdır. Ayrıca Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılan ormancılık tecrübesi ülkemizde yapılan ağaçlandırma ve fidanlık çalışmalarına şüphesiz büyük katkı sağlamıştır. Beraberinde modern fidanlıkların kurulması ve kaliteli fidan üretimine geçilmesi, ağaçlandırma çalışmalarına ciddi ivmeler kazandırmıştır. Ormanlarımızı arzu edilen düzeye ulaştırmanın tek ve akılcı yolunun ağaçlandırmaya gereken önemin verilmesiyle mümkün olacağı açıktır. Unutmamak gerekir ki ülkemizin orman davası aslında ağaçlandırma davasıdır. Kadim dostumuzla tekrar buluşma davasıdır.

Erhan Kılıç

Orman Yüksek Mühendisi

İstanbul Orman Genel Müdürlüğü'nde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Şube Müdürü. *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları, Bozüyük Ormancılık Tarihi* ve *Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Ağaç Bayramları* isimli üç kitabı ve çok sayıda bilimsel makalesi bulunuyor.

AĞAÇLARI TANIMAK BİR DEVRİMDİR

SÜLEYMAN ÖZYURT

"Orman Mühendisi" hesabını Twitter'da ve Instagram'da takip edenleriniz vardır. Hesabın sahibi doğaya ve ağaçlara tutkuyla bağlı bir orman mühendisi. Süleyman Özyurt, ağaçlara dair yaptığı günlük paylaşımlarla çoğumuzun farkında bile olmadığı önemli bilgiler sunuyor. Kendisiyle ağaçları tanımanın bizi nasıl değiştireceğini, kültürümüzdeki ağaç inanışlarını ve dünyamızın nefes almaya devam etmesi için korumamız gereken ormanları konuştuk.

Söyleşi Kübra Kuruali Yaşar
Fotoğraf Sedat Özkömeç

CEVİZ AĞACININ GÖLGESİNDE HAMAK KURUP UYUMAK ÇOK KEYİFLİ GELİR. OTURMASI FERAH VE AYRI BİR SERİNLİKTİR. BUNUN NEDENİ CEVİZ AĞACININ SALGILADIĞI SÜLFÜR GAZIDIR. HAVADAN AĞIR OLAN BU GAZ DİBE ÇÖKER. BU GAZDAN SOLUYAN İNSANLARIN HAFİF SERSEMLEDİĞİ SÖYLENİR.

"Orman Mühendisi" rumuzlu sosyal medya hesaplarınızdan ormanlarımızda bulunan ağaç ve bitki türlerine, bunların yetiştirilmesine dair pratik bilgiler öğreniyoruz. Bazen kitap okur gibi uzun uzun sayfanızda geziniyoruz. Size çok sayıda soru ve yorum da geliyor. Ne dersiniz, sizce ağaçları yeterince tanıyor muyuz?

Yeterince tanıyor muyuz ve bunun sınırı nedir? Öncelikle bu soruya cevap aramak lazım. Bulacağımız cevabın ayrıca bizi tatmin etmesi gerek. Ağaçlara, bitkilere meraklı biri olarak, hiçbir zaman tatmin olmayacağımı düşünüyorum. Çünkü tanıdığımız her bitki bize başka kapılar açmaktadır. Hiçbirimizin dünyanın her tarafını gezip her ağacı, çiçeği tanıma imkânı yoktur. Ömrümüz de buna yetmez. Her birimiz kısıtlı bir alanda yaşıyoruz. Bu kısıtlı alanda bizimle beraber yaşayan bitkiler var. Bunları tanımak bile başlı başına zihinsel bir devrimdir.

Mahallesinde, sokağında gördüğü ağaçları tanıyan insanların daha mutlu ve daha uyumlu olacağına inanıyorum. Çünkü tanırsan seversin, seversen korursun.

Çevresindeki bitkileri tanıyan insanların aydınlandığını düşünüyorum. O zaman her şey daha anlamlı oluyor. Sosyal medya hesaplarımda bir bitkiyi tanıtırken onun ilginç yönlerini paylaşmayı tercih ediyorum. İnsanların merakını cezbederek, o bitkiyi araştırmaları konusunda yönlendiriyorum. Mahallesinde, sokağında gördüğü ağaçları tanıyan insanların daha mutlu ve daha uyumlu olacağına inanıyorum. Çünkü tanırsan seversin, seversen korursun.

Kültürümüzde ağaçlarla ilgili sayısız inanış var. Ceviz ağacının altında uyunmaz mesela. Bu inanışlar edebiyatta ve sanatta da karşılık bulur. Ceviz ağacından yola çıkarsak bu inanışların bilimsel karşılıkları var mı?

Uzun yıllardır halk arasında "Ceviz ağacının dibinde ve gölgesinde oturulmaz, adamı erken öldürür" derler. Ceviz ağacının gölgesinde hamak kurup uyumak çok keyifli gelir. Oturması ferah ve ayrı bir serinliktir. Bunun nedeni ceviz ağacının salgıladığı sülfür gazıdır. Havadan ağır olan bu gaz dibe çöker. Bu gazdan soluyan insanların hafif sersemlediği söylenir. Çok fazla bu gaza maruz kalmanın insana zarar vereceği söylenir. Tabii buradan yola çıkarak ceviz ağaçlarını yok edelim, demek istemiyorum. Ya da bahçemize ceviz ağacı dikmemeliyiz gibi bir şey de değil. Cevizin salgıladığı bu sülfür gazının ozon tabakasının tamirinde rol aldığı biliniyor. Bu konu ayrıca bilim dünyasında çok tartışmalıdır. Her ağaç gibi ceviz ağacının yaratılış amacı vardır. Doğada hiçbir şey boşa yaratılmamıştır.

Bir diğer inanış zeytin ağaçlarının arasına incir dikildiğinde zeytinin daha verimli hâle geldiğidir. Bu doğru mu?

Zeytin ve incir ağacı aynı yıl içinde meyve verir. Zeytin ile inciri yan yana dikin. Zeytine zararlı olup verimi düşüren zeytin sineklerini incir ağaçları kendine çeker. İncir balı yiyen sinekler zehirlenip

ölür. Zeytin ve incirin olduğu yerde bereket, bolluk ve güven vardır. Açıkçası bununla ilgili bilimsel bir yayına rastlamadım. Sadece gördüklerimden yola çıkarak böyle bir şey söyleyebiliyorum. Belki bin yıldır insanlar bu yöntemi kullanıyor. Hâlâ da kullanılır. Zeytin bahçelerinde mutlaka incir ağacı görürsünüz. Aslında zeytin ve incir kardeşliğinin verim üzerine etkisini bin yıl önce atalarımız fark etmişler. İnsanlığın tarihi, binlerce yıl yaşayabilen zeytin ağaçlarının hafızasında saklı. "Fakir toprakların zengin ağacı" ifadesi zeytini çok iyi anlatır. İnsanların ağaçlardan öğreneceği çok şey var. Yanından geçerken bir dönüp bakması yeterlidir.

ZEYTİN BAHÇELERİNDE MUTLAKA İNCİR AĞACI GÖRÜRSÜNÜZ. ASLINDA ZEYTİN VE İNCİR KARDEŞLİĞİNİN VERİM ÜZERİNE ETKİSİNİ BİN YIL ÖNCE ATALARIMIZ FARK ETMİŞLER. İNSANLIĞIN TARİHİ, BİNLERCE YIL YAŞAYABİLEN ZEYTİN AĞAÇLARININ HAFIZASINDA SAKLI.

Ormanın içinden yukarı doğru baktığımızda ağaçların tepesindeki dal ve yaprakların birbirine dokunmadığını görürüz. Sanki biz insanlara mahremiyet alanıyla ilgili bir şey söylüyor gibiler. Bunun bir anlamı var mı, yapraklar neden birbirine değmez?

Bu ilk defa 1920 yılında keşfedilen bir durumdur. Buna "taç utangaçlığı" denilmiştir. Şüphesiz, ağaçların da insanlarınkine benzer mahremiyet alanları vardır. Onlar da insanlar gibi rekabet hâlindedir. Ancak birbirlerinin haklarına saygı duyarlar. Taç utangaçlığı ile ilgili çok fazla görüş

var. Öncelikle rüzgârda sallanan dalların birbirine değerek kırılması önlenir. Diğer ağaçlardan gelen hastalık ve zararlı böceklerden korunurlar. Bu bir nevi sosyal mesafedir. Bunların yanı sıra alt tarafta bulunan diğer küçük bitkilerin ışığa olan ihtiyaçlarına engel olmamak gibi nedenleri olduğuna dair çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Anadolu'nun her bölgesi farklı iklim ve bitki örtüsü altındayken bir genellemeyle hangileri için Anadolu'nun has ağaçları şunlardır ve her bölgemizde yetişir diyebiliriz?

Ülkemizde yaklaşık olarak 12 bin bitki türü bulunmaktadır. Bunların 3 bin tanesi ülkemizde doğal olarak yetişen türlerdir. Biyolojik çeşitlilik bakımından zengin bir ülkeyiz. Kasnak meşesi, Anadolu sığla ağacı, Toros sediri, İpsir meşesi, Uludağ göknarı, Kazdağı göknarı, ters lale, tüylü huş, titrek kavak, Akdeniz servisi, doğu çınarı, adi porsuk... Bu liste uzatılabilir. Fakat hangi ağaç hangi bölgede yetişir sorusuna kesin bir yanıt vermek mümkün değil. İklim, toprak, yağış vb. etkenlere bağlı olarak bu, değişkenlik gösterir. Mesela Karaçam ülkemizin her tarafında yetişebilir. Ama İstanbul'da yetiştirirseniz, olması gerektiği gibi büyümez, kalınlaşmaz. Çünkü çok nem sevmeyen bir ağaçtır. Çınarı

Bursa'dan alıp Van'a dikerseniz belki yetişir ama bir süre sonra uç koşullara dayanamaz ve ölür. Daha önce meşe ağaçlarının olduğu Muş'ta Toros sediri yetişebilir ama oranın asli türü değildir.

ÇINARI BURSA'DAN ALIP VAN'A DİKERSENİZ BELKİ YETİŞİR AMA BİR SÜRE SONRA UÇ KOŞULLARA DAYANAMAZ VE ÖLÜR. DAHA ÖNCE MEŞE AĞAÇLARININ OLDUĞU MUŞ'TA TOROS SEDİRİ YETİŞEBİLİR AMA ORANIN ASLİ TÜRÜ DEĞİLDİR.

Sincapların meşe palamutlarını toplayıp onları toprağın altına gömmeleri ve sonra nereye sakladıklarını unutmaları sonucu yeni meşe palamutlarının filizlendiğini sayfanızda okumuştuk. Bu örnekteki gibi insan eliyle değil de doğal yollarla filizlenen başka ağaçlar var mı?

Sincaplar, aslında kışlık yiyeceklerini toplamak için uğraşırlar. Fakat çok fazla depo yaptıkları için meşe palamutlarının çoğunu nereye sakladıklarını unuturlar. Bu, sincapların zayıflığıdır. Zaman geçer ve sincapların vesilesiyle toprağın altındaki o meşe palamutları filizlenip ağaç olur.

Doğa demek doğal demek. Doğa dediğimiz kavram içinde insanın da olduğu, düzenli ama aynı zamanda çok karmaşık bir sistemdir. Ağaçların tamamı doğal yollarla gelişir. Böcekler, kuşlar, rüzgâr gibi etkenler tohumların yayılmasını sağlar. Mesela ardıç ağacı tohumu serttir ve çimlenme engeli vardır. Ardıç kuşu ardıç meyvesini yiyip çekirdeği midesindeki asitle çimlenmeye uygun hâle getirir. Dışkısıyla bunu atıp tohumun çimlenmesine vesile olur. Her şey bir denge üzerine kuruludur. Bilinçli bir varlık olan insan, hiçbir bahanenin ardına saklanmadan doğaya zarar vermekten kaçınmalıdır. Aslında doğaya ve içindekilere zarar vererek kendi sonumuzu hazırladığımızı unutmamamız gerekiyor.

Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılsa da orman sarmaşığının, ormandaki ağaçlar için zararlı olduğunu yazmıştınız. Bunun nedenlerini anlatabilir misiniz?

Ağaçlar kendileri için besin, bizim için oksijen üretirler. Oksijeni üretirken de havada bulunan, bizim için zararlı olan, karbondioksiti kullanırlar. Sarmaşıklar ağacın öz suyunu emerek onların besinine ortak olur. Ağacı öldürme amacı yoktur çünkü yaşamak için ağaca muhtaçlar. Fakat besinine ortak oldukları ağaçları güçsüz düşürerek zararlı dış etkenlere karşı çaresiz bırakırlar. Örneğin güçsüz olan ağaca zararlı bir böcek bulaştığında ağacı kurutur. En sade hâliyle durum budur. Bahçe duvarınızı sarmaşıkla güzelleştirmek isterseniz şayet ağaçlardan uzak durmasına özen göstermelisiniz. Orman sarmaşığı gibi çok fazla parazit bitkiler var.

Bir Orman Yapmak!

Kübra Kuruali Yaşar

Orada şimdi ağaç, küçük, körpe
Ve orada olacak biz çoktan göçüp gittiğimizde
Hermann Hesse

Andrei Tarkovski, ölümünün yaklaşmakta olduğunu bilerek çektiği son filmi *Kurban*'ı (1986) Leonardo Da Vinci'nin *Üç Kralın Tapınması* tablosuyla açar. Başlangıç jeneriğinde 5 dakika 27 saniye izlediğimiz ve film boyunca sık sık gördüğümüz Hz. İsa'nın doğuşu ile ilgili bu resmin tam ortasında, Hristiyanlıkta dinî bir metafor olan "Hayat Ağacı" vardır. Bu planın hemen ardından, nükleer dehşetin yakın olduğu bir dünyada yalnızca kendisi için değil, insanlık adına da kurtuluş yolları arayan kahramanımız Alexander; yan yatmış, kurumakta olan bir ağacı düzeltmek için oğlundan yardım ister ve ona bir hikâye anlatır: "Çok uzun yıllar önce bir Ortodoks Manastırı'nda yaşlı bir keşiş yaşarmış. Bir dağın yamacına -aynı bunun gibi- kuru bir ağaç dikmiş. Genç bir öğrencisine demiş ki: 'Bu ağaç canlanıncaya kadar her gün gelip sulayacaksın!' Öğrenci her sabah erkenden bir kova suyla manastırdan çıkar, dağa tırmanır, kurumuş ağacı sular ve akşam olup karanlık çöktüğünde manastıra geri dönermiş. Bu, tam üç yıl sürmüş. Öğrenci yine günün birinde dağa tırmandığında, ağacın her yanında çiçekler açtığını görmüş. Bazen kendi kendime şöyle derim: Eğer biz de her gün tam aynı saatte bir ayin yapar gibi belirli bir davranışı hiç değiştirmeden sistemli olarak yinelersek, dünya çok farklı olur. Bir şeyler değişirdi. Değişmesi gerekirdi."

Tarkovski, bitiş jeneriğinin sonunda umut ve güven dilekleriyle filmi oğluna ithaf ederken, bizi de kuru bir ağacın her gün sulandığında çiçekleneceğine, yanlış giden herhangi bir şeyi bir insanın değiştirebileceğine inandırmak istiyor. Yok değil, dünyamızda onu haklı çıkaran böyle insanlar var. Onlardan bazıları farklı ülkelerde birbirini hiç tanımadan yaşıyor, kırk yılı aşkın her gün sistemli olarak ayin yapar gibi ağaç dikiyor, kurak ve çöllük arazileri ormana çeviriyor. Gelin, bir şeylerin her zaman değişebileceğinin kanıtı bu insanların hikâyelerine yakından bakalım.

Rahim Demirbaş dedesinin zamanından itibaren kesilen, yok edilen ormanlara isyanını eyleme geçerek, ağaç dikerek yaptı. Elinden gelenin en iyisini yapmak için varını yoğunu harcadı. Bugün kendi eliyle 40 bin ağaç yetiştirdiği bir ormanı var.

Ağacı evlat bilen adam: Rahim Demirbaş

Jean Giono, 1953 yılında yazdığı *L'homme qui plantait des arbres* (Ağaç Diken Adam) öyküsünde yaşamının son otuz yılında yüzlerce hektarlık çorak bir alanı tek başına ağaçlandıran ve bunu başaran bir adamı anlatır. Çiftliğinde karısı ve oğluyla yaşayan Elzéard Bouffier, önce çok sevdiği oğlunu sonra da eşini kaybeder. Ve onların acılarını her gün ağaç dikerek hafifletir.
Yazarın gerçek bir hikâyeden mi esinlendiğini bilmiyoruz ama kahramanı öyle uzaklarda aramaya gerek yok. Konya Ereğli Beyören Köyü'nde yaşayan Rahim Demirbaş -muhtemelen böyle bir öyküden habersiz- 5 Kasım 1995 yılında trafik kazasında kaybettiği oğlunun ardından her gün bir ağaç dikiyor. Maalesef öyküdeki karaktere benzer bir kaderle, çok geçmeden eşi de vefat ediyor. Acısını katmerleyen bu olayın ardından köyünden 500 dönüm arazi satın alıp ağaçlandırma faaliyetlerini hızlandırıyor. Ve 22 yılda 32 bin ağaç diktiği bu araziye oğlunun adını veriyor: Yahya Demirbaş Ormanı!

81 yaşındaki emekli matematik öğretmeni kendisiyle bugüne kadar yapılan röportajlarda diktiği ilk ağaçların 15 metreye ulaştığını, ölene kadar ağaç dikmeye devam edeceğini söylüyor. Ormanın haricinde köydeki evinin çevresinde 8 bin ağacı daha var. Ot bile bitmez denen bozkırın ortasında, 100'ün

üzerinde çeşitle 40 bin ağaç yetiştirmesi hiç de kolay olmamış. Diyanet TV'nin *Bir de Bana Sor* belgeselinde o günleri şöyle anlatıyor: "İlk başlarda ağaçlara verecek can suyu bile yoktu, eşeklerle köyden taşıdım. Ormana 8 km uzaklıkta bir dranaj yaptım ve kuyular açtım. Oradan kuyulara su veriyorum. Kuyulardan da ağaçlara..."

Açtığı kuyular, taşıdığı sular, elinde hortumla bir o yana bir bu yana koşturarak kurumasın diye suladığı ağaçlar, belki de onu insanların sözlerinden daha az yormuştur: "Buraya gelip çoğu insan moralimi bozuyor. Sen ölünce kim bakacak buralara diyor. Öleceğiz diye hiçbir şey yapmayacak mıyız? Biz belki dedelerimiz gibi toprak fethedemeyeceğiz. Ama elimizdeki toprağın kıymetini bildiğimiz, onun verimliliğini artırmaya çalıştığımız zaman fetih kadar mübarek bir iş olur."

AÇTIĞI KUYULAR, TAŞIDIĞI SULAR, ELİNDE HORTUMLA BİR O YANA BİR BU YANA KOŞTURARAK KURUMASIN DİYE SULADIĞI AĞAÇLAR, BELKİ DE ONU İNSANLARIN SÖZLERİNDEN DAHA AZ YORMUŞTUR: "BURAYA GELİP ÇOĞU İNSAN MORALİMİ BOZUYOR. SEN ÖLÜNCE KİM BAKACAK BURALARA DİYOR. ÖLECEĞİZ DİYE HİÇBİR ŞEY YAPMAYACAK MIYIZ?"

Neyse ki Rahim Demirbaş kendisini eleştirenlere değil, çocukken hatıralarını dinlediği dedesine inanmaktadır: "Bu dağlarda ceylanlar vardı, çok güzel ormanlıktı. 11 sene muhtarlık yaptığım zaman buraları ormana çevirmişlerdi. Muhtarlığı bıraktığımda herkes ağaçları kesmeye başladı."

Demirbaş dedesinin zamanından itibaren kesilen, yok edilen ormanlara isyanını eyleme geçerek, ağaç dikerek yaptı. Elinden gelenin en iyisini yapmak için varını yoğunu harcadı. Şartların ağırlaşmasıyla geçim kaynağı olan dershanesini kapatmak zorunda kaldı. Geçtiğimiz yıl kendisiyle ilgili ajanslara düşen haberlerden, dershanede çalışan öğretmenlerin SGK primlerini ödeyemediği için yüklü bir borcun altında kaldığını ve ormanın haczedileceğini öğrendik. Yapılandırdığı borçlarının son taksitlerini ödemekte güçlük çeken Rahim Öğretmen'e ülkenin dört bir yanındaki öğrencileri sahip çıktı. Kendisinden geriye kalacak iki büyük eserin birincisine öğrencilerim, ikincisine ağaçlarım derken yanılmadığını bir kez daha hepimize göstermiş oldu. Eserlerinden biri diğerine sahip çıkmaya devam ettikçe, bozkırın ortasındaki orman türlü çeşit kuşlara, böceklere, hayvanlara yuva olacak. Twitter hesabından yayınladığı mesajda öğrendim ki orman kendisinin de

HERKES KÖYÜNÜ TERK EDERKEN SAWADOGO, KRİZE BİR ÇÖZÜM BULMAYA KARARLIYDI. GELENEKSEL ZAİ TEKNİĞİNİ GELİŞTİREREK 1980'LERİN BAŞINDAN BERİ SAHEL'DEKİ ÇORAK ARAZİLERİ ORMANA DÖNÜŞTÜRMEK İÇİN ÇALIŞMAYA BAŞLADI.

son evi olacak: "Bu çukur benim mezarım. 10 yıl önce Yahyamın ormanının içerisine kazdırmıştım. Çocuklarım 'Baba orada yalnız ne işin var!' diyor. Canlı iken yalnızlıktan korkmayan cansız iken korkar mı? Bu benim vasiyetim. Ağaçlar kökleri ile benim çürüyen gövdemden faydalansın."

Rahim Demirbaş çeşme, okul, cami yaptığında sadece o köyün insanlarının faydalanacağına ama ağaç dikip orman olduğunda bunun hem o köye hem de Afrika'daki insanlara fayda sağlayacağına inanıyor. Ya onunla aynı inanca sahip bir adam da Afrika'da yaşıyor ve her gün bir ağaç dikiyorsa...

Çölü durduran adam: Yacouba Sawadogo

Şimdi size çölleşmeyi durduran Afrikalı bir adamın, Yacouba Sawadogo'nun hikâyesini anlatacağım. Onu, Mark Dodd'un 2010 yılında çektiği *The Man Who Stopped The Desert* belgeseliyle tanıdık. Sawadogo, 1946 yılında Kuzey Burkina Faso'nun Yatenga eyaletinde doğdu. Mali'deki Kur'an okuluna gittikten sonra yerel bir pazarda satıcı olarak çalışmak üzere Yatenga'ya döndü. Yaşadığı bölge Sahel sınırları içindeydi ve 1970'lerden sonra başlayan şiddetli kuraklıklar, hayatını tamamen değiştirecekti.

Batı Afrika'nın, doğuda Atlantik Okyanusu'ndan Kızıl denize kadar olan 5000 km'lik Moritanya, Senegal, Mali, Nijer, Çad, Sudan, Burkino Faso ile Nijerya'yı içine alan uzantısına "Sahel" denir. Aslında bölge çöl ile birlikte güneyde zengin savanaların karakterize ettiği yarı kurak ekolojik bir alandı. Ancak günümüzde daha çok şiddetli kuraklıkla anılıyor. Bölgenin koşulları 1970'lerin başında milyonlarca insanı kamplara ve göçlere sürükledi. Önemli gıda problemleri yaşandı, birçok hayvan sürüsü telef oldu, 100 binden fazla insan öldü. Her geçen yıl çöl koşulları güneye, Sahel'in bir zamanlar tarım verimliliği olan topraklarına doğru yayıldı. İnsanlar eskiden bereketli olan köylerini terk etmeye başladı.

Herkes köyünü terk ederken Sawadogo, krize bir çözüm bulmaya kararlıydı. Geleneksel Zai tekniğini geliştirerek 1980'lerin başından beri Sahel'deki çorak arazileri ormana dönüştürmek için çalışmaya başladı. Aslında bu yöntemi uluslararası çevreci kurumlar gündeme getirmiş fakat uygulama konusunda başarısız olmuşlardı. Geleneksel yöntemde Zai'yi uygulayan çiftçiler, Burkina Faso'nun yağmur mevsimi başlayınca bozuk topraklara veya sert tavalara küçük çukurlar kazar, ardından çukura kompost veya doğal gübre gibi organik malzemeler yerleştirirlerdi. Ancak Sawadogo geleneksel Zai yönteminde bir değişiklik yaptı. Mossi dilinde "erken başlamak" anlamına gelecek şekilde arazisini yağmurdan çok önce hazırladı. Su tutmaya yardımcı olmak için daha geniş ve daha derin taşlı

çukurlar kazdı. Sert zemini kırmaya yardımcı olmak için termitler kullandı. Böylece yağış başlar başlamaz, bitkide suyu toplayan ve yoğunlaştıran çukurlara tohumlar ekip, düzensiz yağış alan bu bölgede su stresini azalttı. Yerel halk ona Zai geleneklerinden koptuğu için "deli" dedi. Hatta içlerinden bazıları ormanını ateşe verecek kadar ileri gitti. Başına gelenler onu doğru bildiği yolda yürümekten vazgeçirmedi. Sonuçlar çarpıcıydı, mahsulle birlikte toprak gelişti, verimlileşti. Bu durum sadece tarımı iyileştirmedi, kurak topraklarda ağaç da yetişmeye başladı. Kırk yıl sonra 60'tan fazla çalı ve ağaç türüne, çeşitli yaban hayatına ev sahipliği yapan 40 hektarlık bir ormana sahip oldu.

Artık çiftçilerin yüzde 95'i Zai'nin savunucusu... Yacouba Sawadogo yöntemini saklamıyor, herkesle paylaşıyor, bununla ilgili eğitimler veriyor. Hiç yorulmadan iklim değişikliği, yeniden ağaçlandırma ihtiyacı, yerli bitki ve ağaçları korumanın değeri hakkında konuşuyor. Onun yöntemi yalnız Burkino Faso'da değil, Sahel'deki ve kıtadaki ülkelerde, Gana, Çad ve hatta toprakları kuraklık ve yağmur döngüleriyle tehdit altında olan Kenya'da kullanılıyor. Bu, onun için en büyük ödül olsa da sabrı ve kararlılığı sayesinde, Birleşmiş Milletler Çevre Programı "2020 Dünya Şampiyonları Ekosistem Restorasyonu" ödülünü de aldı. Her gün büyüyen bir ormanla çöl yeşile çalarken, belki de yakınlarımızda bir yerde bambaşka bir sarı sıcak şehir, bir adamın eliyle, gölgesinde serinleyeceğimiz bir ormana dönüşüyordur.

25 YILDIR AĞAÇ DİKİYOR ŞEYHMUS ERGİNOĞLU. TEK BAŞINA, ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ YABANCI DİLLER FAKÜLTESİ'NİN ARKASINDAKİ, ESKİDEN ŞEHİR ÇÖPLÜĞÜ OLAN 48 DÖNÜMLÜK ARAZİYİ, 11 BİN AĞAÇTAN OLUŞAN KÜÇÜK BİR ORMANA DÖNÜŞTÜRDÜ.

Çöplüğü ormana çeviren adam: Şeyhmus Erginoğlu

Mardin'de taş evlerin üzerine güneş vururken sarı bir masalın içine düşersiniz. Bu öyle bir sarıdır ki başınızı göğe kaldırana kadar, sanırsınız dünyadaki tüm renkler yok olmuş. İşte bu sarı-mavi şehre bir de yeşil eklemek için, 25 yıldır ağaç dikiyor Şeyhmus Erginoğlu. Tek başına, Artuklu Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi'nin arkasındaki, eskiden şehir çöplüğü olan 48 dönümlük araziyi, 11 bin ağaçtan oluşan küçük bir ormana dönüştürmüş.
71 yaşındaki Şeyhmus Erginoğlu'ndan 2020'ye veda ederken haberdar olduk. Ajanslara düşen fotoğraflı haberleri ve kısa videolarıyla, virüsle değişen hayatlarımıza umut oldu. Geçtiğimiz ay ise BBC News Türkçe'den Hatice Kamer'e konuştu. Bir zamanlar çöplerle dolu olan bu araziyi temizlediğini, kamyonlarca plastik atık, naylon ve moloz topladığını, ormandaki tüm ağaçların yerlerini bildiğini, kontrol etmek için her gün ve gece belli saatlerde gidip ağaçları suladığını öğrendik.

Orman Müdürlüğü'nden ücretsiz aldığı çam fidelerine gözü gibi bakmış. Bu ormanda ka-

yısıdan incire, duttan elmaya çok sayıda meyve ağacı da var: "20 bin liraya yakın meyve fidanı aldım. Burada 300 kayısı, 200 zeytin ve 100 ceviz ağacı var. Onlarca incir ve elma da... İnsanlar meyve toplamaya geliyor. Burası benim değil, herkesin. Tabii ağaçlara zarar vermemek koşuluyla!"

50 dönüme yakın bu ormanın sulanması için gerekli malzemeleri, ağaçlar için ilaçlama masraflarını kendisi karşılıyor. 200 çam ağacının otlarla beraber yanmasından sonra, her gün gelip yabani otları temizlemeye başlamış: "Giden gelen çok oluyor, temizlemesem yangın riski çok yüksek. Elimde çapa ile ot temizliyorum, yeniden çıkmasın diye yerleri ilaçlıyorum."

Erginoğlu'nun diktiği ağaçlar sadece bu küçük ormanla sınırlı değil. Nusyabin Yolu'nda, Kasımiye Medresesi'nde, mezarlıklarda binlerce ağaç dikmiş. Hatta şehirdeki birçok çeşme için tünel kazmış. Bu işi köyde babasından öğrenen Şeyhmus Erginoğlu, çocukluğunun geçtiği bir taş evde yaşıyor. 1970-1995 yılları arasında uluslararası kamyon taşımacılığı yapmış. Şoförlüğü bıraktığı günden beri ağaç dikiyor. Dokuz kardeşi evlenip, ana babası vefat edince yalnız kalmış. Bir ağaç gibi tek ve hür... Ve evlat bildiği ormanıyla kocaman bir aile... Hiç evlenmemiş: "Kısmet olmadı galiba. Belki de böylesi daha hayırlı oldu. Evlenmiş olsaydım ağaçlara zaman ayıramayabilirdim. Hem hangi kadın, kocasının zamanını ağaçlarla geçirmesine izin verir ki?" Kim bilir, belki de bambaşka bir kıtada, bir kadın zamanını kocasıyla birlikte ağaç dikerek geçiriyordur.

Çorak araziyi ormana dönüştüren çift: Sebastião Salgado, Lélia Deluiz Wanick Salgado

Lélia, 90'ların ortasında kocasına "Bir orman dikecek miyiz?" diye sordu. Brezilyalı belgesel fotoğrafçısı Sebastião Salgado'nun cevabı "Evet!"ti. Çünkü 30 yıl önce işi için terk ettiği aile çiftliğini bıraktığı gibi bulamamıştı. Aslında çiftlik yemyeşil bir yağmur ormanı olan Minas Gerais bölgesindeydi. Fakat sadece yüzde 0,5'i ağaçlı kalmış, doğal hayat tamamen kaybolmuştu. Gözlerine inanamıyor, bu hastalıklı manzara onu çok üzüyordu.

İşte Lélia'nın ormanı tekrar canlandırma fikri tam o anda geldi. İlk bakışta imkânsız gibi görünen bu durum karşısında, insan eliyle yok olan ağaçlar, hayvanlar, sulak alanlar neden yine insan eliyle geri dönmesin diye düşündüler. Ve 1998 Nisan'ında "Instituto Terra"yı kurdular. Kâr amacı gütmeyen bu sivil organizasyon, eskiden Atlantik Ormanı ile kaplı, Brezilya'nın güneydoğusundaki en önemli Doce Nehri havzasını yeniden canlandırma ve sürdürülebilir kırsal kalkınma üzerine çalışmaya başladı. Minas Gerais kırsalındaki Aimorés şehri bir karar aldı: çevresel bozulmanın yok ettiği doğayı geri getirmek! İlk dikim, Aimorés Belediyesi'ndeki okullardan öğrencilerin katılımıyla Kasım 1999'da yapıldı. Salgado çifti enstitünün Özel Doğal Miras Rezervi (RPPN) olarak tanınması için harekete geçti. Ve ilk defa bu unvan 608,69 hektarlık bir çevre restorasyonu alanına verildi.

SALGADO ÇİFTİ, INSTITUTO TERRA EKİBİYLE YAVAŞ AMA EMİN ADIMLARLA İLK ETAPTA 1,754 DÖNÜMLÜK ORMANI AĞAÇLANDIRARAK YENİDEN İNŞA ETTİ. ONLARIN SAYESİNDE BUGÜN RİO DOCE'NİN ORTASINDAKİ ATLANTİK ORMANI'NIN BİNLERCE HEKTARLIK ALANI İYİLEŞME SÜRECİNE GİRDİ.

ESKİDEN SIĞIR ÇİFTLİĞİ OLAN BU ORMAN, ARTIK YÜZLERCE FLORA VE FAUNA TÜRÜNE EV SAHİPLİĞİ YAPIYOR. 293 TÜR AĞAÇ, 172 FARKLI KUŞ, 33 ÇEŞİT MEMELİ, 15 KERTENKELE VE SÜRÜNGEN BURADA YAŞIYOR. BU TÜRLER ARASINDA SOYLARI TÜKENMEKTE OLANLAR DA VAR.

Ormanın restorasyonunda kaynakların korunması, uygulamalı bilimsel araştırmalar ve çevre eğitimi alanlarında projeler geliştiriliyor. Enstitü mali desteği; başta hükûmet olmak üzere, özel sektör sponsorları, çeşitli ülkelerin vakıfları ve bireysel bağışçılardan sağlıyor. 2014 yapımı *The Salt of the Earth* belgeselinde, Salgado ve oğlunun modern uygarlık tarafından zarar görmemiş görkemli topraklara ziyaretlerini izlerken, aile hayatlarına ve 40 yıllık üretimlerine de şahit oluyoruz. Salgado çifti, Instituto Terra ekibiyle yavaş ama emin adımlarla ilk etapta 1,754 dönümlük ormanı ağaçlandırarak yeniden inşa etti. Onların sayesinde bugün Rio Doce'nin ortasındaki Atlantik Ormanı'nın binlerce hektarlık alanı iyileşme sürecine girdi.

Eskiden sığır çiftliği olan bu orman, artık yüzlerce flora ve fauna türüne ev sahipliği yapıyor. 293 tür ağaç, 172 farklı kuş, 33 çeşit memeli, 15 kertenkele ve sürüngen burada yaşıyor. Bu türler arasında soyları tükenmekte olanlar da var. Bölgeye bitki ve hayvanların yeniden getirilmesi orman ekosistemini zenginleştirirken, kurumuş kaynaklar da yeniden canlandı. Eskiden otlak olan artık orman... Eskiden sel ve kuraklıkla yok olan bir adanın, bir insanın çabasıyla orman olması da mümkündür, kim bilir dünyanın hangi kıyısında...

Kurak bir adayı ormanlaştıran adam: Jadav "Molai" Payeng!

Hindistan'ın kuzeydoğusundaki Johrat'ta yaşayan fotoğrafçı Jitu Kalita, doğayı ve kuşları fotoğraflamak için Hindistan'ın en büyük nehirlerinden biri olan Brahmaputra'ya gider. Kıyılarında milyonlarca insanın yaşadığı bu nehir, her yıl Muson zamanı evlerin, tarlaların yok olduğu ve yüzlerce kilometre toprağın kaybolduğu bir yerdir. Bu durumdan en çok etkilenen ise nehrin Majuli Adası'dır. Burası, aslında 150 binden fazla insanın yaşadığı dünyanın en büyük nehir adası... Ne yazık ki 1917'den beri toprağının yarısından fazlasını erozyonda kaybeder. Kalita, adanın kurak bölgesinde fotoğraf çekerken uzaklarda bir orman gördüğünü sanır. Hayal olduğunu düşünse de o tarafa doğru yürümeye başlar. Ve kendisini sık ağaçlı büyük bir ormanın içinde bulur. Karşısında ise toprağa elindeki tohumları diken bir adam vardır: Jadav "Molai" Payeng!

Payeng'i, William Douglas McMaster'a 2014 Cannes Film Festivali'nde "En İyi Belgesel Ödülü"nü kazandıran

Forest Man ile tanımış olsak da, onu ilk yerel gazetelerde haberleştiren Jitu Kalita'dır. McMaster'da belgeselde Kalita'yı anlatıcı olarak kullanır: "Jadav Payeng 1979'dan beri kurak arazinin ortasına tek başına bir orman dikiyor. Ormanı şu anda Central Park'tan daha büyük. İşte bu onun hikâyesi!"
70'lerin sonlarında yaşadığı o büyük seli, hayatını değiştiren işaret olarak kabul ediyor. O günlerde neredeyse çölleşen bölgede çok sayıda sürüngen, gölgesine sığınacağı bir ağaç bulamadığı için telef oldu. Jadav Payeng, henüz 16 yaşındaydı ve bu duruma çok üzülüyor, bir şeyler yapmak istiyordu. Köyün büyüklerine "Ya biz de bu yılanlar gibi ölürsek, o zaman ne yapacağız?" diye sordu. Yaşlılar ona güldü, elini açmasını söyledi ve avcuna 20 adet bambu tohumu sıkıştırıp şöyle dedi: "Öyle bir şey olmayacak, onlar için tek çözüm bir orman yapmak!"

Payeng, yaşlılardan aldığı tohumlarla orman müdürlüğüne gitti ve daha fazla ağaçlandırma yapamaz mıyız diye sordu. "Burada hiçbir şey kolay yetişmez, çok istekliysen bambu dikebilirsin!" yanıtını aldı.

İşte o gün, avucundaki 20 adet bambu tohumunu çorak Majuli topraklarına gömdü. Etrafını çitle çevirip onlara gözü gibi bakmaya başladı. Sonra hiç durmadı, birbirinden farklı bir sürü ağaç dikti. Her sabah daha erken kalktı, her gün daha çok çalıştı. Kalitesini artırmak için toprağa solucanlar gömdü, kırmızı karıncalar getirdi. Hayalinde türlü çeşit kuşların ve hayvanların barınağı bir orman yapmak vardı. O, 40 yılda hayallerinin çok ötesine geçti.

Yerli halkın "Molai Sığınağı" dediği 600 hektarlık orman fil, gergedan, kaplan, geyik ve akbaba gibi yabani hayvanların göç yolu ve barınağı oldu. Jadav Payeng, ailesiyle birlikte ormandaki evinde yaşıyor, geçimini beslediği hayvanların sütlerini satarak sağlıyor. Peyeng, okuldan arkadaşlarıyla kendi hayatını şu sözlerle karşılaştırıyor: "Aynı sırada eğitim gördüğüm arkadaşlarımdan 5 tanesi mühendis oldu, kendi inşa ettikleri manzaralı dairelerinde yaşıyor. Ben ise 35 senemi bu ormanda geçirdim. Bu da, benim hayattaki başarım!" Öğrencilerin eğitim öğretim hayatı boyunca en az iki adet ağaç dikmesi, mezun olacakları zaman onlar yetişmişse diploma almaları gerektiğini düşünen Payeng için, dünyanın mühendislerden çok ağaçlara ihtiyacı var.

Payeng, Hindistan'ın Eski Başkanı A. P. J. Abdul Kalam tarafından Assam dilinde orman demek olan "Molai" unvanıyla birlikte, ülkenin en prestijli ödülünü ve daha nicesini aldı. Fakat o, bunlar yerine adanın erozyon sorununu bitirecek fikirlerinin destek göstermesini istiyor. Ve kendisini en çok üzen şeyin, ormanında nesli tükenen hayvanların huzurunu bozan insanlar olduğunu söylüyor. Avcılar gergedan boynuzu ticareti için ormana tuzaklar kuruyor. Payeng bunların bazılarını kendi eliyle imha ederken, yetkililere haber vermeyi de ihmal etmiyor. Bir de, her yerde olduğu gibi Majuli'de de ağaçları kesip binalar inşa etmek isteyenler var. Jadav Payeng'in onlara mesajı çok net: "Doğada insandan başka bir canavar yok. İnsanlar geriye hiçbir şey kalmayana kadar her şeyi tüketiyor. Bu ormandan bir ağaç kesmek mi istiyorsunuz? Önce, beni kesmelisiniz!"

Kübra Kuruali Yaşar

Editör

Medya ajansları, belgesel ve televizyon yapım ekiplerinde çalıştı. Editörlük yapıyor. Hayatın içinden hikâyeler anlatmayı ve röportaj yapmayı seviyor.

Bitki Sosyolojisine Giriş

Dikmen Alıcı'yla Anadolu Turu

Merve Akbaş

BEDRİ RAHMİ EYÜPOĞLU

Dikmen'de, Çaldağı'ndaki o alıç ağacının bugün ne hâlde olduğunu merak ediyorum. Acaba hâlâ orada bizi bekliyor mu alıç ağacı? Yoksa bizden umudu kesmiş midir? Bozkırı çölleşmeye terk ettiğimizi fark etmiş midir? Yanı yöresi otel mi olmuştur, yoksa yazlık sitelerle mi dolmuştur? Belki birimiz bir gün o alıç ağacını bulup yeniden konuşmaya başlar. Bize nerede kaldığımızı, nereden başlamamız gerektiğini de hatırlatır.

Yaklaşık yarım yüzyıl önce Ankara'da, Dikmen sırtlarında yalnız bir alıç ağacıyla bilge ruhlu bir üniversite hocası sohbet etmeye başladı. Bu sohbette alıç ağacı atalarından, geçmişinden bahsetti, Anadolu'nun her yerine dağılmış akrabalarını anlattı. Tek arzusu Anadolu'nun bitki örtüsünü korumamızdı. Dikmen Alıcı aslında yıllarca botanikçilerin, ziraat ve orman mühendislerinin başucu kaynağı olmuş önemli bir eserin kahramanıydı. Bahsettiğim kitap Prof. Dr. Hikmet Birand'ın 1966'da yazdığı *Alıç Ağacı ile Sohbetler'i*. Botanik bilgini, doğa bilimcisi Birand, Çaldağı'nın tepesinde araştırmaları esnasında rastladığı bu ağaçla hayalî bir konuşma yapmış, daha sonra da bu sohbeti içeren kitabı kaleme almıştı. Doğa sevgisiyle yazdığı bu eser, yediden yetmişe herkesin anlayabileceği bir dilde yazılmıştı ve aslında basıldığı dönemde oldukça popülerdi. Yıllarca TRT'de akşamları yayınlanan arkası yarın programında okundu, TUBİTAK tarafından 15'e yakın baskısı yapıldı, son olarak TEMA Vakfı tekrar yayımladı. Birand aynı zamanda Türkiye'de "bitki sosyolojisi" alanının kurucusuydu. Nedir bitki sosyolojisi sorusunun cevabını ise Hikmet Birand'ın öğrencisi Prof. Dr. Tuna Ekim'den alıntılayalım: "Bitkilerin cemiyet hayatını araştırmak."

Tüm bunları anlatmamın nedeni aklımda yer tutan birkaç soruya cevap bulma çabası aslında. İnsan bir ağacı, bir dostu gibi nasıl sever? Bitkilerin sosyolojisini nasıl araştırırız, onlara soruları nasıl sorarız? Geçmişlerini, yaşadıklarını, bugünkü durumlarını onlardan öğrenmek mümkün mü? Bir ağaç insana neler anlatır, kültürümüze katkısı nedir? Peki ya onların âdeta soykırıma uğramasına

ses çıkarır mıyız, yoksa sadece eli kolu bağlı izler miyiz? Bu sorulara cevap bulsak doğaya karşı bakış açımız değişir mi? İşte bunları Üsküdar'ın meşhur fıstık çamlarından birine sırtımı yaslarken aklımdan geçirmem tesadüfi değil. Çünkü, Birand'ın kitabını okurken ağaçları ancak bir ağaçla ünsiyet kurarak anlayabileceğimi hissettim. Şimdi bu kitabın sayfalarını karıştırıp, onların sohbetine biraz da ben dâhil olmak istiyorum:

"- Hoş geldin. Gene çok güzel bir gün seçmişsin buraya gelmek için. Eğer baharda sözleştiğimiz gibi tohumlar üzerine konuşacaksak, vakit de çok uygun şimdi.

- Hoş bulduk. Evet, tohumlar üstüne konuşacağız. Unutmadım, tohum da getirmemi söylemiştiniz. Bakın bu kese kağıdının içinde tohum var. Aman bugün bozkır ne güzel!

- Öyledir, her zaman güzeldir bozkır. Ama şimdi, manzaraya değil, onu seyretmek için her zaman vakit bulursun, güneşe bakacaksın. Çünkü sana her zaman göremeyeceğin bir şey göstereceğim. Bu fırsat geçmez her zaman eline. Talihin varmış. Bugün uslu bir poyraz da esiyor. Güneş şimdi Ahlatlıbel'in üstündeki ak bulutun ardına çekilecek ve ışınlarını bulutun altından demet demet yere serpecek. Işın demetlerine bak, çok dikkatli bak.

- Evet evet, hayal meyal bir şeyler görüyorum şimdi; küçük küçük, pırıl pırıl sürekli değil, kesik aralıklarla ışın demetinin önünden güneye doğru konfeti gibi bir şeyler uçuşuyor. Acaba bir sinek, bir böcek ya da bir kelebek alayı mı? Bunlar tohum."

16 yılda bir Konya kaybettik

Tohumdan fidana, sonra ağaca ve en nihayet bir ormana dönüşümün ilk adımını da anlatıyor hemen yukarıdaki cümleler. Birand, bir ağaçla karşılıklı konuşmasını içeren bu kitabı boyunca okuruna Anadolu'yu, bozkırı, doğayı anlattı. Bunu yaparkenki asıl amacı da çölleşmeye, çoraklaşmaya, kuraklaşmaya karşı insanları bilinçlendirmek ve ülkemizin topraklarını korumaktı. Bugün uzun yıllardır yüksek sesle konuşmadığımız bu sorunlar, görmek istemesek de karşımızda duruyor. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele (ÇEM) Genel Müdürlüğü'nün "Türkiye Çölleşme Risk Haritası" verilerine göre maalesef ülkemiz arazisinin yüzde 53'ünün orta, yüzde 26'sının ise yüksek çölleşme riski var. Yani ülkemizin yüzde 79'u çölleşme tehlikesiyle karşı karşıya. TEMA Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Deniz Ataç'ın geçtiğimiz aylarda Anadolu Ajansı'na verdiği bir beyanatta yer alan şu cümleleri de buraya eklemek gerekiyor: "Tarım arazilerinde de dünya genelinde her yıl 12 milyon hektar tarım arazisi (3 Konya ili büyüklüğünde bir alan) tahribata uğruyor. Buna bağlı olarak tarımsal üretimde gelecek 10 yılda yüzde 2 azalma olacağı öngörülüyor. Türkiye'de de son 16 yılda yaklaşık 3,5 milyon hektar tarım arazisi (yaklaşık Konya ili kadar) tarım dışı amaçlara tahsis edilmiş ve ekolojik anlamda çöle dönüşmüş durumda."

EKOBOX, SADECE TEK SEFERDE 16 LİTRE SU KULLANARAK MARJİNAL ARAZİLERDE BİLE AĞAÇ YETİŞTİRME İMKÂNI SAĞLAYAN BİR SİSTEM. ÇÖLLEŞMİŞ ARAZİLERDE, KISITLI SUYLA AĞAÇ YETİŞTİRİLEBİLEN, YENİLENEBİLEN UFAK BİR KUTU ASLINDA.

Maalesef bu karamsar tabloya eklememiz gereken birkaç rakam daha var. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan rapora göre dünyada 50'den fazla ülkede 500 kent 2050 yılında su kıtlığı yaşayacak. Su arz ve talebi arasındaki bu dengesizliğin adı olan "su stresi" ise bizlere 2050 yılını işaret ediyor. Ancak İstanbul için durum biraz daha vahim. Çünkü aynı tabloya göre İstanbul için öngörülen su krizi 2030'da başlayacak. Yani sağlıklı su kullanmayı öğrenmemiz için çok fazla zamanımız da yok. Bu süreç bize yeniden ağaç varlığının önemini hatırlatmalı. Çünkü hepimizin ilkokul bilgilerimizden hatırlayacağı üzere yağmur veriminden gezegenin soğutulmasına kadar su döngüsünde ağaçların çok önemli bir rolü var.

Bir göknarın gölgesinde yüz yıl

Anadolu bozkırını çölleşmeyle karşı karşıya getiren pek çok neden var. Bilim insanları iklim değişikliğinden, küresel ısınmadan bahis açarak bu nedenleri tek tek açıklıyor. Ancak belki de en önemli sorun toprağın, ağacın, bitkinin kıymetini unutmamızla alakalı. Bu unutkanlığı birkaç yıl önce tanıştığım, yüz yaşındaki bir orman mühendisi bana en sert biçimde hissettirmişti. Rüstem Alparslan hayatını ağaçlara, ormanlara adamış biriydi. Konuşmamızda konu en sevdiği ağaca geldiğinde bana "Bu soruya doğru cevap vermek mümkün mü?" demişti gülümseyerek. Sonra hiç unutamadığı, gözlerini her kapattığında kendini orada bulduğu bir anı anlatmaya başladı: "15 metrelik bir göknar ağacı. Yarı gölge ağacı, ibreli. Bazen

araziye gidip, yorulduğumda sırtımı ona dayanıp uzanırdım. Dinlenirdim gölgesinde. Yukarı bakardım, sincaplar orada oynuyorlar. Kaçmıyorlar benden, daha da üzerine geliyorlar. Gölgeleri üzerime düşüyor. Aynı ağaca yıllarca sırtımı dayadım."

Bir ağaca bağlanmak, bir ağacı sevmek, sıklıkla onu ziyaret etmek, aramızda bir ünsiyet kurmak bugünün dünyasında nasıl mümkün olabilir? Ama bir zamanlar bazı insanlar için daha mümkündü. Belki de tabiatla aramızdaki sorunu halledecek olan da onunla kuracağımız yeni bağlardır. Bu olabilir çünkü bugün hâlâ Anadolu'nun yeniden yeşermesi için çokça çabalayan insanlar var. Yani umut var. Bunun en güzel örneklerinden biri Konyalı iş adamlarının çabalarıyla gelişen Ekobox. Tamamen yerli girişim ve ar-ge ile oluşturulan Ekobox, sadece tek seferde 16 litre su kullanarak marjinal arazilerde bile ağaç yetiştirme imkânı sağlayan bir sistem. Çölleşmiş arazilerde, kısıtlı suyla ağaç yetiştirilebilen, yenilenebilen ufak bir kutu aslında. Ama buharlaşma sistemi sayesinde doğayı taklit ediyor, ömürlük suyunu kendi içinde tutabiliyor, biriktiriyor, hasat ediyor. Yakın geçmişte

HİKMET BİRAND

YUKARIDA HİKMET ONAT'IN KÖY MANZARASI İSİMLİ TABLOSU YER ALIYOR.

Çölleşmeyle Mücadele Genel Müdürlüğü, Selçuk Üniversitesi, Ekofen ve TEMA Vakfı tarafından Konya Karapınar ve Iğdır Aralık'ta çölleşmiş arazilerde 900 fidan üzerinde bir araştırma yapıldı. Sonuçlarını bize Ekobox'un üreticilerinden Fazıl Mermer anlatsın: "Türkiye'nin iki marjinal alanında ekim yaptık. Bir tanesi Konya'nın Karapınar ilçesi. Diğeri de Iğdır'ın Aralık ilçesi oldu. Her iki noktada da ağaç yetiştirmek çok zor. Toprak zayıf, rüzgâr erozyonu yüksek, yağmur çok düşük... Biz toplamda 7 türde 900 bitkiyi 300'erli üç gruba ayırdık. Çölleşmiş arazide başlangıçta koyduğumuz 16 litre suyun dışında ilave su koymamamıza rağmen Ekobox ile başarı oranımız yüzde 95 civarında oldu. Mukayeseli bir çalışmaydı. Bu kapsamda damlama sulamayı da gözlemledik. Damlama sulamada fidan başına yaklaşık 1500 litre su tüketildi ve başarı oranı yüzde 80'de kaldı. 300 fidanın damlama sistemiyle sulandığı 3 yılda tonlarca su israf oldu. Susuz tarım denemesi de başarısız oldu." Mermer ve arkadaşları bu proje için motivasyonlarını iş tecrübeleri ile kazanmışlar. Yıllarca otomotiv sanayi üzerine çalıştıktan sonra ülkenin en temel kaynağının ve en kolay kalkınma aracının tarım ve ormancılık üzerine olabileceğini fark etmişler. Şöyle diyor Mermer: "Yıllar süren iş tecrübelerimizde hem dünyayı gezdik hem de Türkiye'yi. O kadar çok atıl alan var ki! Bugün cevizin yüzde 80'ini ithal ediyoruz. Neden? Badem, nohut, mercimek... Oysa bizim çok verimli topraklarımız var. Biz bu soruları birbirimize sorduk. Bugün zeytini yetiştiremediğimiz için ithalatçı duruma düştük. Oysaki biz verim sağlayabilsek bunları dışarıya satmaya başlarız. Çünkü bizim topraklarımız oldukça

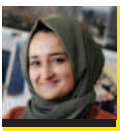

"DOĞRU SÖYLEMİŞSİN. SENİ BENDEN BAŞKA KİMSE HATIRLAMAZ ARTIK, HATTA SENİ KESİP YOK EDEN BİLE... AMA SOHBETLERİMİZİ DİNLEYENLER, SANIYORUM Kİ UNUTMAYACAKLARDIR SENİ."

bereketli ve üretime açık. Bizim insanlarımız şehirlere kaydığı için kendi köyünü, arazisini bırakmış. Biz bu arazileri verimli hâle getirmek istiyoruz. Konya ile Ankara arası 264 kilometre. Bu 264 kilometre boyunca bir tane ağaç göremezsiniz. Mevcut durumda tarımla ilgilenenler zaten zor durumda. Ağaç tarımıyla ilgilenenler onlara kıyasen daha şanslı. Çünkü hem iç fiyattan hem de dış fiyattan ürününü verebiliyor. Hâl böyle olunca ağaçla kalkınabiliriz diye düşünüyoruz."

Tüm bu olaylara, konuşmaya, anlatmaya çalıştıklarımıza bugün dünyanın gelmiş geçmiş en büyük küresel sağlık krizinin içinden baktığımızı da hatırlatalım. Covid-19 salgını, insan sağlığı ile dünya sağlığı arasındaki ilişkiyi daha net görmeye başlamamıza neden oldu. Sağlıklı bir iklimin, yani dünyanın önce bizim sağlığımız için var olduğunu da unutmamak gerekiyor. Tam da bu nedenle pandemi sonrası dünyaya farklı bir gözle bakabileceğimize inanmak istiyorum. İşte bu nedenle şimdi yeniden başladığımız yere, Hikmet Birand'la Dikmen Alıcı'nın sohbetlerine dönmek istiyorum. Çünkü tüm bunları yeniden düşündükten, ardı ardına yazdıktan sonra Dikmen'de, Çaldağı'ndaki o alıç ağacının bugün ne hâlde olduğunu daha fazla merak ediyorum. Acaba hâlâ orada bizi bekliyor mu alıç ağacı? Yoksa bizden umudu kesmiş midir? Bozkırı çölleşmeye terk ettiğimizi fark etmiş midir? Yanı yöresi otel mi olmuştur, yoksa yazlık sitelerle mi dolmuştur? Belki Hikmet Birand'ın kitabı bitirirkenki son sözlerine kulak verirsek, birimiz bir gün o alıç ağacını bulup, yeniden konuşmaya başlar. Bize nerede kaldığımızı, nereden başlamamız gerektiğini de hatırlatır. O hâlde son kez dinleyelim alıç ağacıyla sohbet eden bu bilge hocayı: "Dikmen Alıcı! Sohbetlerimize başlarken demiştin ki: Dünyayı canlandıran, şenelten, sizin ve bütün canlıların yaşayabileceği bir yurt hâline getiren biziz, biz bitkiler... Sohbetlerimizin sonunda da: Bir gün gelmişsin, bakmışsın ki ben yokum, beni senden başka kim hatırlar!

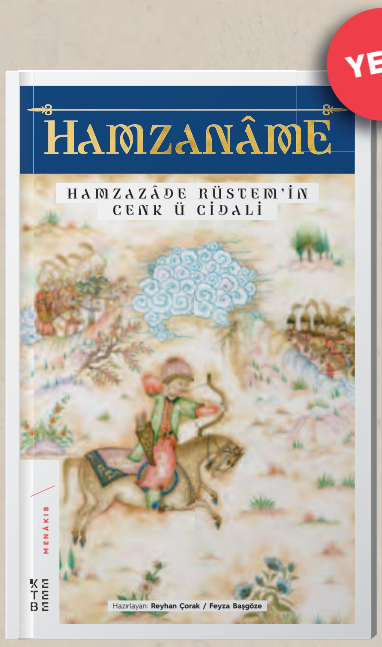
Doğru söylemişsin. Seni benden başka kimse hatırlamaz artık, hatta seni kesip yok eden bile... Ama sohbetlerimizi dinleyenler, sanıyorum ki unutmayacaklardır seni. Sonra belki bir gün gelir, biz de seni, dallarında öten kuşları, çiçeklerine konan kelebekleri kendimiz gibi beller; hepimiz için şenelttiğiniz bu dünya yurdunda, onların da bizim gibi yaşamaya hakkı olduğunu anlar, hiçbirinize kıyamaz oluruz."

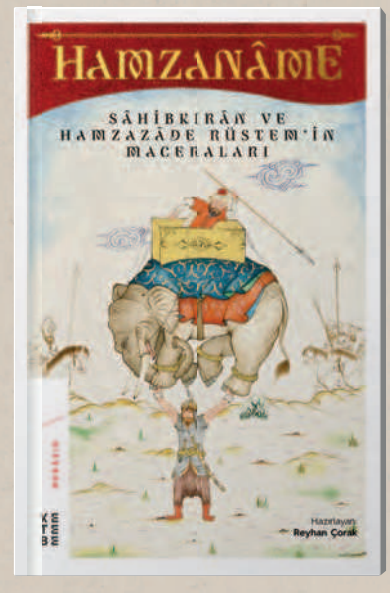
Merve Akbaş
Editör

Uzun yıllar gazetecilik yaptı. Son zamanlarda çevre, doğa, mimari, sanat gibi konular ekseninde yazılar yazıp röportajlar yapıyor.

Y A Z I K A L I R

Dede Korkut Kitabı ve Hz. Ali Cenkleri ile birlikte Türk-İslam edebiyatının en temel metinlerinden sayılan Hamzanâme serisi ilk defa Türkçede!

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

DATÇA'DA PATAMI YANI BADEM AŞILAMASI.

Mary Işın

Türkiye'nin Değerli Bir Mirası: Yerli Meyve Ağaçları

Anadolu, üç kıta arasındaki konumu, farklı iklim ve coğrafi özelliklerin bir araya gelmesi nedeniyle zengin bir doğal biyoçeşitliliğe sahiptir. Kiraz, vişne, ayva, incir, nar, üzüm, armut, kavun, karpuz, kayısı, kestane, ceviz gibi birçok meyve ağacı türünün anavatanı veya önemli gen merkezlerinden biridir. Eski medeniyetlerin beşiği olması ve tarımın bu bölgede başlamasıyla tarımsal biyoçeşitlilik açısından da zengindir.

Türklerin Anadolu'ya getirdikleri yeni kültürle birlikte meyve çeşitleri de bu zenginliğini artırmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde Anadolu'da araştırmalar yapan Rus ziraatçı Zhukovski'ye göre sultani, razakı, çavuş, misket çeşitleri İran veya Orta Asya'dan gelmiştir. Aynı bölgelerden tatlı karpuz, kavun ve kayısı çeşitleri da getirilmiştir. Daha 9. yüzyılda Harezm'den Çin'e karpuz ihraç ediliyordu. Eski Türkçesi *büken* olan karpuza Çinlilerce Batılı kavun, Araplarca Hint kavunu (*bıttîh-ı Hindî*) denilmesi, bu meyvenin geliştirilen tatlı çeşitlerinin daha önce bilinmediğini gösterir. Kayısı da Orta Asya kökenlidir. Yabani ve çekirdekten yetiştirilen zerdali Roma döneminde Akdeniz bölgesine ulaştığı hâlde, zerdalinin aşılı hâli olan ve tatlı çekirdeğiyle zerdaliden farklı olan kayısı, çok sonradan Türklerle Anadolu'ya gelmiştir. 14. yüzyılda Afrika ve Asya'da birçok yeri gezen İbn Battuta'nın Anadolu'da yediği kayısıların tatlı çekirdekli olduğunu özellikle belirtmesi başka yerlerde kayısıya rastlamadığını düşündürüyor.

11. yüzyılda yazılan *Divânü Lugâti't-Türk*'te meyvecilikle ilgili tanımlar, Orta Asya bahçeciliğinin gelişmişliğini yansıtır. Asmanın meyve vermesi anlamında "üzümlenmek", üzüm toplamakta yardım ve yarış etmek anlamında "üzüşmek", üzüm asmaları bağlanan yaş söğüt dalı anlamında "kagıl", erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için kullanılan sofra biçiminde üç ayaklı nesne olan "tapçan",

canı kavun istemek anlamında "kagunsamak", kavun sahibi olmak anlamında "kagunlamak" gibi örnekler verilebilir. Yine Kaşgarlı Mahmud'un kaydettiği üzere Orta Asya'da *yılkıç*, Farsçada şemame, Türkçede "şamama", "cırdatan", "cırlangıç", "kırlangıç", "bostan güzeli", "alabaş" gibi isimlerle tanınan çok küçük, güzel kokulu ve kabuğu alaca renkli kavun çeşidi de Orta Asya kökenlidir.

AHLATA ARMUT AŞILANMASI YANİ KALEM AŞISI.

Konya'nın meşhur Kamereddin kayısısından ilk bahsedenler 14. yüzyılda Arap coğrafyacı Ebu'l-Feda'dır ve 1332-1333 yıllarında Beylikler döneminde Anadolu'da gezen Faslı seyyah İbn Batûta'dır. İbn Batûta da Alanya ve Konya'da yetişen Kamereddin kayısısının kurutularak Suriye ve Mısır'a ihraç edildiğini anlatır. Bu kayısı çeşidi, muhtemelen Alaeddin Keykubat'ın bahçe meraklısı veziri Kamereddin tarafından yetiştirildiğinden adını almıştır. 18. yüzyılda Konya'ya uğrayan İsveç diplomatı ve dil bilimcisi Jean Otter, orada "Kamereddin kayısı adıyla şahane bir kayısı çeşidinin" yetiştiğini anlatmıştır. Günümüzde bu kayısının hâlâ yetiştirildiğine dair bilgiye rastlanmasa da, Mısır, Lübnan, Irak, Kuveyt gibi Arap ülkelerinde kayısı pestilinin hâlâ "kamereddin" ismiyle bilinmesi, bu kayısının geçmişte ihraç edildiği ülkelerde ne kadar derin bir iz bıraktığını gösterir.

Türkiye 2030-2050 yıllarında ciddi su sıkıntısı ile karşı karşıya kalacağından büyük ölçüde sulama gerektirmeyen bu meyve çeşitlerimizi korumak çok önemlidir. Prof. Güzel'in söylediği gibi, bunlar "kendiliğinden organik"tir.

Kayısının ancak 16. yüzyılın ilk yarısında kuzey Avrupa ülkelerine yayılmaya başladığı bili-

İSTANBUL'UN MEŞHUR SULTAN SELİM İNCİRİ, 17. YÜZYIL BESTEKÂRI BUHÛRÎZÂDE MUSTAFA ITRÎ EFENDİ TARAFINDAN GELİŞTİRİLMİŞ MUSTAFA BEY ARMUDU, VE İMPARATOR WİLHELM'İN İSTANBUL ZİYARETİ SIRASINDA ÇOK BEĞENDİĞİ AKÇA ARMUDU HÂLÂ MEVSİMİNDE BULUNABİLEN İSTANBUL MEYVE ÇEŞİTLERİNE ÖRNEKTİR.

niyor. Türkçe "kayısı" kelimesi, aşılı zerdaliyi aşısız olandan ayıran bir terim olarak başka dillerde karşılığı olmayan bir kelimedir. Ne Farsça ve Arapçada, ne de Avrupa dillerinde, aşılı zerdali için özel bir terim vardır; "kayısı" kelimesi ise sadece Osmanlıların etkilediği bazı Doğu Avrupa dillerine geçmiştir: Bulgarca *kajszija*, Romanca *caisa*, Kroatça *kajsija*, Arnavutça *kajsi* ve Macarca *kajszi* gibi.

Osmanlıların köklü meyve yetiştirme geleneği 16. yüzyıldan itibaren Avrupa ülkelerini etkilemiştir. Macar tarihçisi Sandor Takats, Türklerin kavun, karpuz, kayısı gibi birçok meyve çeşidini Macaristan'a getirdiklerini, ülkenin her yerinde bahçe kurduklarını, getirdikleri birçok meyve ve sebze çeşidinin Macaristan üzerinde Avrupa'ya yayıldığını anlatır: *"Yurdumuza bir hayli meyve çeşidi, çiçek ve faydalı otu onlar yerleştirmişlerdir. Nerede oturmuşlarsa orada toprağı işlemişler, her yerde ekip dikmiş, bahçıvanlık etmişlerdir (...) [Tahrirler ve emirnamelerin] hepsi de Türk bahçelerinin çokluğunu kaydeder (...) Hasılı, Türk nerede oturur yahut nerede iskân edilirse oralarda bahçenin eksikliği olmazdı. Macar beyleriyle hanımları arasında XVI. yüzyılda bahçıvanlığa karşı inanılmayacak derecede büyük bir merak olduğundan Türk bahçelerinde gördükleri veya duydukları her yeniliği almaya can atarlardı (...) Bahçecilik sahasındaki Türk-Macar temasları memleketimizde çok hayırlı işler meydana getirmiştir. Böylece Macaristan, meyve ağaçları ve çiçek bakımından Doğu ile Batı arasında vasıtalık etmiştir. XVI. yüzyıl ortalarında Macar meyvesi Avrupa'da ün salmıştır."*

Macar ziraatçı Miklos Faust'a göre bugün Macaristan'daki kayısı yetiştirme alanlarının çoğu hâlâ 16. yüzyılda Türklerin kurdukları bahçelerin bulundukları yerlerdir. Macaristan üzerinden Avrupa'ya yayılan Osmanlı kayısı çeşitlerinin Avrupa'da geliştirilen çeşitlerin kökeni olduğu genetik araştırmalarla ispat edilmiştir.

Osmanlıların meyve ve bahçe sevgisinden dolayı, Anadolu ve Rumeli'de çok sayıda yeni meyve çeşidi geliştirilmiştir. Beğenilerek ün kazanan, ticari önem taşıyan yüzlerce çeşidinin adları kanunnameler, narh listeleri, şeriye sicilleri, ziraat kitapları, seyahatnameler, arşiv belgeleri gibi kaynaklarda rastlanır. Meyve çeşitleri konusunda başlıca kaynaklarımızdan biri olan Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*'nde Bursa'da 40 çeşit armut, Erzincan'da 70 çeşit armut, Kütahya'da 7 çeşit kiraz ve 24 çeşit armut, Malatya'da 7 çeşit kayısı ve 80 çeşit armut, Ula'da 60 çeşit üzüm, Kilis'te 40 çeşit üzüm yetiştiğini; Nazilli'de kokulu miskli lop inciri dâhil 23 çeşit incir yetiştiği gibi, kavun ve narenciye çeşit-

leriyle tanındığı; Birgi'nin 7 çeşit kiraz arasında, keklik yumurtası kadar büyük *nif kirazının* en bilineni olduğu anlatmaktadır.

İstanbul'un da meşhur meyveleri vardı, sur içinde 6 çeşit şeftali ve iri kumru kayısı, Kasımpaşa'nın kırmızı tüysüz şeftalisi, Rumeli Hisarı'nın kirazı ve Çubuklu'nun iri kızılcığı, Evliya Çelebi'nin anlattıklarındandır. Bir başka önemli kaynak, Prof. Dr. Günay Kut'un yayına hazırladığı *Bahçıvan Defteri*'dir. 19. yüzyılda İstanbul'da tutulan bu defterde toplam 393 meyve çeşidinin adı, getirildiği yer ve özellikleri kaydedilmiştir. Bunların arasında şeker armudu, Bozdoğan armudu, gökbaşlı armut, boğaz dutan armudu, bedkânî elma, gülâbî elma, saruca incir, kaplani kayısı, Birgi narı, Güzel Hisar turuncu, beylerce üzümü, Cem Şah üzümü, çelebi cüce şeftalisi, hisar kirazı, gülâbî armut, patlıcan inciri, miskli lop inciri, beyaz kumru kayısı, tekkeşîn ayvası gibi çeşitlerden bir kısmı hâlâ yetişmekte fakat maalesef günümüzde manavlarda, marketlerde ancak çok azını bulabiliyoruz. İstanbul'un meşhur Sultan Selim inciri, 17. yüzyıl bestekârı Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi tarafından geliştirilmiş Mustafa Bey armudu, ve İmparator Wilhelm'in İstanbul ziyareti sırasında çok beğendiği akça armudu hâlâ mevsiminde bulunabilen İstanbul meyve çeşitlerine örnektir. Şehrin diğer eski çeşitlerinin birçoğu artık kaybolduğu gibi Türkiye'nin diğer bölgelerinde de yerel çeşitler, artan arazi fiyatları, tarımsal tercihler ve pazarlama zorlukları karşısında kesilme ya da tek tip ticari çeşitlerle aşılanma nedeniyle tehdit altındadır.

Meyveye verilen önemden dolayı Osmanlı bahçeciliği ileriydi. Aşıcılığın bahçıvanlıktan ayrı bir meslek kolu olduğunu Evliya Çelebi'den öğreniyoruz. 17. yüzyılda İstanbul'daki bahçelerde 50 binden fazla bahçıvan ve 500 tane aşıcı çalıştığını söylemektedir. Aşıcılıktan başka, fidancılık ve turfandacılık da gelişmiştir. Aşıcılar, marifetlerini göstermek için aynı asmaya yirmi tür üzüm veya aynı dut ağacına yedi sekiz çeşit dut aşılarlardı. Urla'nın bütün kahvehanelerini kaplayan dev bir asmayı anlatan Evliya Çelebi, aşıcılıkta uzman olan bahçıvanların bu asmaya farklı üzüm çeşitlerini aşılama geleneğinden dolayı aynı asmada 37 çeşit üzümün yetiştiğini anlatıyor. Buna benzer bir asma Cezayir Fatihi Murad Reis'in Rodos'taki türbesinde, üzerinde yetişen çeşitleri arasında parmak, tilki kuyruğu, hore, misket, zeynî, razakı, beğlerce, hüsâmî ve kudsî üzümleri vardı.

Sultan II. Murat, oğlu Fatih Sultan Mehmet'e yazdığı nasihatlar kitabı *Nasihatü Sultan Murad'da* Edirne Sarayı'nın bahçelerinde yetişen meyve ağaçlarının çoğunu kendi eliyle diktiğini anlatarak, onları "kendi öz oğullarım gibi bilin" diye öğütlemiştir. Babasının izinden giden Fatih, 1465'te Topkapı Sarayı'nı kurarken bahçesine "insanların zevki ve mutluluğu için her türlü meyve ağacını" dikmiştir. 16. yüzyılda İstanbul'daki saray bahçeleri için çok büyük miktarlarda gül, soğanlı çiçek, orman ve meyve ağacı siparişleri verilmesi, fidancılığın gelişmiş olduğunu gösterir.

OSMANLILARIN MEYVE VE BAHÇE SEVGİSİNDEN DOLAYI, ANADOLU VE RUMELİ'DE ÇOK SAYIDA YENİ MEYVE ÇEŞİDİ GELİŞTİRİLMİŞTİR.

AŞAĞIDAKİ FOTOĞRAFTA BODRUM'UN KIZIL ARMUDU GÖRÜLÜYOR.

Padişahlardan kırsal kesim halkına kadar herkesin bahçecilikte meraklı ve bilgili olduğu bu toplumun yetiştirdiği binlerce meyve çeşidi, hem tarımsal biyoçeşitliliğimizin hem de kültürel zenginliğimizin önemli bir parçasıdır. Bu çeşitler, yetiştirildikleri yörenin iklimine, toprağına, su miktarına uyumlu, böcek ve hastalıklara dirençli olduğu için genellikle sulama, gübreleme ve ilaca ihtiyaç duymadan yetişir ve meyve verirler; dolayısıyla büyük ölçüde ekolojik ürünlerdir. Çevre mühendislerine göre Türkiye, 2030-2050 yıllarında ciddi su sıkıntısı ile karşı karşıya kalacağından büyük ölçüde sulama gerektirmeyen bu meyve çeşitlerimizi korumak çok önemlidir. Prof. Alper Güzel'in söylediği gibi, bunlar "kendiliğinden organik"tir. Lezzet çeşitliliğine sahip yerli ürünlerin beslenme değeri yüksektir ve bunlar farklı zamanlarda olgunlaşarak tüm yıl boyunca taze meyve bulunmasını sağlarlar. Bir kısmı taze tüketilmeye uygun, bir kısmı kurutmalıktır, bir kısmı da uzun süre saklanabilir. Örneğin, Muğla'nın pestel veya kızıl denen armut çeşidi, kış boyunca yemek üzere samanın içinde saklanmakta, kimi üzüm çeşitleri havalar iyi giderse yılbaşına kadar dalında bozulmadan kalabilmektedir. Kış karpuzu denen sarı etli karpuz çeşitleri, aynı şekilde saklanabiliyor, hâlbuki günümüzde bu çeşitler şehirlerde artık hiç bilinmiyor ve yöreleri dışında yetiştirilmiyor. Kavunların kış çeşitleri için de aynı durum söz konusu, bunlardan meşhur Ankara kavunu bile zor bulunuyor. Ayvalardan sadece ekmek ayvaları buluyoruz, reçel ve tatlı hazırlamaya uygun sert ve mayhoş limon ayvası ve altın ayva unutulmuştur.

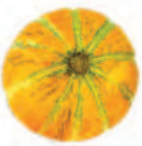

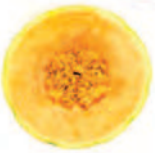
KADINPARMAK ÜZÜMÜ, MİLAS - KARACAHİSAR.

OSMANLILARIN KÖKLÜ MEYVE YETİŞTİRME GELENEĞİ 16. YÜZYILDAN İTİBAREN AVRUPA ÜLKELERİNİ ETKİLEMİŞTİR. MACAR TARİHÇİSİ SANDOR TAKATS, TÜRKLERİN KAVUN, KARPUZ, KAYISI GİBİ BİRÇOK MEYVE ÇEŞİDİNİ MACARİSTAN'A GETİRDİKLERİNİ, ÜLKENİN HER YERİNDE BAHÇE KURDUKLARINI, GETİRDİKLERİ BİRÇOK MEYVE VE SEBZE ÇEŞİDİNİN MACARİSTAN ÜZERİNDEN AVRUPA'YA YAYILDIĞINI ANLATIR.

AŞAĞIDA DİLİMLİ KAVUN VE KARPUZ ÇEŞİTLERİ GÖRÜLÜYOR.

Yabani bitkilerden farklı olarak kültür çeşitleri insana bağımlıdır, aşılanmaz veya daldırmayla çoğaltılmaz ve bakılmaz ise yok olmaya mahkûmdur, çünkü asmalar ve meyve ağaçlarının ömrü sınırlıdır. Yüzyıllarca bahçıvan, çiftçi ve bahçe meraklılarının emeği, tecrübe ve bilgisiyle geliştirilen yerli meyve çeşitleri hızla yok olmaktadır. Bu durumun farkına varınca 2006 yılında Muğla'da "Meyve Mirası Projesi"ni başlattık ve beş kişilik ekibimizle, çeşitli kurumların desteğiyle 2011 yılına kadar çalışmalarımıza devam ettik. Muğla'da yetişen yerli çeşitlerini tespit etmek, veritabanında kaydetmek, fotoğraflamak, tanıtmak ve çoğaltmak amaçlı bir projeydi. Projenin saha araştırmalarını yapan Esin Işın Taylor, Muğla'nın köylerinde 150'den fazla kişi ile görüştü ve bu sürecini şöyle anlatmıştı: *"Yaptığımız projeyi görüştüğüm kişilere anlattığım zaman sorularımı hevesle cevaplıyorlar ve köylerinde*

ziyaret ettiğimde ellerinden geldiğince yardım ediyorlar, kendi bahçelerindeki ağaçları, kendi bahçelerinde olmayan çeşitleri bulmak için komşularına götürüyorlar. Yapılan çalışmanın önemini fazla lafa gerek kalmadan kavrıyor ve aradığımız meyve çeşitlerini bulabilmek için ellerinden geleni yapıyorlar."

Alınan bilgiler veritabanında kaydedildi: Her meyve çeşidi ve ağacı için bulunduğu yer, sahibi, meyvesinin özellikleri, hasat zamanı, kullanım alanları ve işlenmesi (kurutma, reçel, pekmez), dayanıklılığı, üretim yöntemleri ve zamanları, ağacın sulama ihtiyacı, neslinin tükenme derecesi gibi. Beş sene içerisinde 125 armut, 97 incir, 91 badem, 90 üzüm, 30 elma, 18 erik çeşidinin yanı sıra nar, zeytin, dut ve narenciye gibi 30 türü kapsayan 550 meyve çeşidi kaydedildi. Sadece Muğla'da bu kadar çeşit yetiştirildiğine göre, Türkiye'nin tüm illerine ait yerli çeşitlerin ne kadar çok sayıda olduğunu tahmin etmek mümkün.

Projeden heyecanlanan bazı insanlar, çeşitliliğin bölgelerinde yok olma tehlikesini kavrayınca kendiliğinden hemen çoğaltma girişiminde bulundular. Bunun çarpıcı bir örneği yanıkızıl armudunun kurtarılmasıdır. Dereköy'de bulunan son ağacının tek yaşayan dalından aşı kalemi alınarak aynı bahçede bulunan ahlat ağacına aşılandı ve ertesi sene de ilk meyvesini verdi. Aşılama, ancak yılın belli dönemlerinde yapılabiliyor ve çelik veya aşı kaleminin taze olarak dikim yerine ulaştırılması gerekiyor. Bu zorluğun üstesinden gelebilmek için projenin bir ayağı olarak bir koleksiyon bahçesi oluşturmaya girişildi ve sonunda Bodrum'daki Gümüşlük Akademisi Vakfı'nın arazisine dikilen 45 çeşit meyve fidanı ile küçük ölçekli koleksiyon bahçesi kuruldu. Projemizden fidan talep eden birçok kişi oldu ancak sadece koleksiyon bahçesi projemiz için fidan ürettiğimizden bu talepleri karşılayamadık.

Geleneksel meyve çeşitlerinin, özelliklerini yansıtan çok ilginç adları var: Orak armudu, orak zamanı yani haziran ayında olgunlaşmasından; tilkikovan armudu, tilkiler bu meyveyi sevip kokusunu uzaktan aldıklarından; bardacık armudu, eski toprak bardakların şekline benzediğinden; kodukkovan armudu, ağacın dibine arılar bal alsın diye kovan konduğundan; kanlıkara dut, toplanırken insanın eline kan kırmızısı sularını akıttığından; gök zeytini, yemyeşil bir yağ verdiğinden; dilimli portakal, şeklinden; kepekli armut, çok meyve vermesinden; paşa narı, çekirdeği yumuşak olduğundan; sıksarı üzümü, taneleri sarı ve salkımı da sık olduğundan; hırsızalmaz kavunu, tadı güzel olmasına rağmen dış görüntüsü kötü olduğundan isimlerini almışlardır.

Türkiye'nin değerli bir mirası olan yerli meyve ağaçları, çevre, ekonomi ve mutfağımız için gelecekte de önemini koruyacaktır. Yetiştirenler bu meyve ağaçlarının çeşitlerinin değerinin bilincinde, fakat getiri olmazsa uzun vadede çabaları boşa gidecektir. Tüketici olarak bunları tercih ederek, pazarlardan ve yetiştiricilerden alarak varlıklarının devamı için katkıda bulunabiliriz.

YABANİ BİTKİLERDEN FARKLI OLARAK KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ İNSANA BAĞIMLIDIR, AŞILANMAZ VEYA DALDIRMAYLA ÇOĞALTILMAZ VE BAKILMAZ İSE YOK OLMAYA MAHKÛMDUR.

Mary Işın

Araştırmacı, Yazar

1973 yılında Türkiye'ye yerleşen Priscilla Mary Işın, 1983'ten bu yana Osmanlı mutfak tarihi ve kültürü hakkında araştırmalar yapmaktadır. Son kitabı: *Bereketli İmparatorluk: Osmanlı Mutfağı Tarihi.*

Volkan Yalazay

Söyleşi Merve Akbaş – Kübra Kuruali Yaşar

İstanbul'da Her Şeye Rağmen Ağaç Gölgelerine Ulaşmak Zor Değil

Meşe, çınar, servi, sakız, kestane, erguvan ve dişbudak... Baktığımız her yerde bize İstanbul'u hatırlatan ağaçlara rastlayabiliriz. Ama her gün önünden geçtiğimiz, otobüs beklerken seyrettiğimiz, kalabalığın, gürültünün içinde fark edemediğimiz bu ağaçların bazılarının hepimizden daha İstanbullu olduğunu unutuyoruz. Volkan Yalazay ile bize o ağaçları yeniden hatırlattığı *Eski İstanbullu Ağaçlar* çalışmasını konuştuk. Onunla sohbet ederken kâh Tuzla'daki bir sakız ağacının gölgesine kâh artık yaşamayan ama bir zamanlar en meşhur İstanbullu olan Yeniçeriler Çınarı'na gittik. Siz de kentin farklı bölgelerindeki yüz yıllardır İstanbullu anıt ağaçlarla tanışmak istiyorsanız sohbetimize buyurun.

Eski İstanbullu Ağaçlar **isimli kitabınızda İstanbul'un anıt ağaçlarını araştırdınız. Sayfaları çevirdiğimizde uzun soluklu bir çalışma olduğu anlaşılıyor. Kitabı hazırlarken nasıl bir metot izlediniz, çalışmalarınız ne kadar sürdü?**

Kitap on yıllık bir çalışmanın ürünü ama anıtsal ağaçlarla haşır neşirlik ve geziler, araştırmalar yirmi yıla yayılıyor. Dolayısıyla kitap kendinden önceki ve sonraki süreçlerden de beslendi.

Önce yalnızca ziyaretlerde bulundum bu ağaçlara, kitap fikri sonradan ortaya çıktı. Elimde rahmetli Çelik Gülersoy'un *İstanbul'un Anıtsal Ağaçları* kitabı ve Orman Fakültesi hocalarının çıkardığı bazı envanter çalışmalarıyla dolaşmaya başlamıştım ama bir süre sonra bahsettiğim çalışmalarda yer almayan pek çok anıtsal ağaçla da karşılaşınca doğdu kitap fikri. Yani fark etmiş olduğum bir ihtiyaçtan ötürü başladım kitaba. Bu fikirden önce yazdıklarım, notlarım ve araştırmalarım da işimi kolaylaştırdı. Veya tam tersi, zorlaştırmış da olabilir çünkü nihayetinde iki bin beş yüz sayfayı bulan bir kitap vardı elimde. Onları ayıklamak, sadeleştirmek, kimi ağaçlardan vazgeçebilmek hayli zor oldu ve en sonunda 480 sayfalık bir kitaba küçüldü tüm çalışmalar; damıtıldı da diyebiliriz.

SALACAK-HAREM ARASINDAKİ YALIYAR YAMACINA TUTUNMUŞ SAKIZ AĞACI GÖRENLERİ ŞAŞIRTAN BİR KÖK YAPISINA SAHİP.

SARIYER'DE TARİHÎ BİLEZİKÇİ ÇİFTLİĞİ'NDE AĞIL ÇINAR İSMİYLE BİLİNEN ÇINAR AĞACI İSTANBUL'UN BİLİNEN EN YAŞLI VE GENİŞ GÖVDELİ AĞACI.

Ziyaretlere gelirsek, evet tek tek ziyaret ettim ağaçları, bazılarını birkaç kez. İstanbul'u bölgelere ayırarak ve sistemli bir şekilde geziler yaparak oldu bu iş. Hâliyle uzun sürdü.

Bugün İstanbul denildiğinde maalesef aklımıza kalabalıklar, yüksek binalar, trafik geliyor. Aslında İstanbul kendine ait bitki örtüsü olan, endemik türler barındıran bir yer. Çalışmanızla bize İstanbul'un yüzyıllar boyu ağaçlarla anıldığını yeniden hatırlatmış oldunuz. Nasıl bir süreç geçirdi İstanbul?

Evet, İstanbul aslına bakılırsa muazzam bir bitkisel çeşitlilik barındırıyor. Üç farklı iklim

bölgesinin kesiştiği bir yerde olması ve benzersiz coğrafi şekilleri bu zenginliğin en önemli nedenleri. Günümüz İstanbul'u ise üzerine basa basa söylediğimiz bu zenginliğin savrulduğu, heba edildiği bir yer şimdi. Karalanmış, sonra da yırtılmış güzel bir resim gibi. Eşsiz coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle hiç rahat bırakılmamış, yıpranmış eski topraklar. Aynı sebeplerle de birbirinden farklı kültürlerin deyim yerindeyse çiçek açtığı, katmerlenip geliştiği bir yer. Yani, birbirine tezat hemen her şeyin yan yana geldiği ve hatta yarıştığı, büyülediği veya kahrettiği bir şehir İstanbul. Ormanların Haliç kıyılarına dayandığı, geyiklerin bugünkü Santral İstanbul civarında görüldüğü zamanlar çok gerilerde kaldı. Yine de, her şeye rağmen bina gölgelerinden ağaç gölgelerine ulaşmak çok zor değil. Tabii ki bu ağaç gölgelerine yakın olmayı istemek de rant baskısını artırıyor. Aynı yere geliyoruz yine. Meyvesi bol ağaç taşlanıyor.

Bir ağacı araştırmaya nereden başlanır, nasıl yol alınır?

Şimdi, böyle bir şehirde ağaçlardan bahsetmek veya ağaçları anlatmaya çabalamak hâliyle hiç kolay bir iş değil. Bu kitapta her ne kadar ağaç türlerinden, ekolojilerinden ve daha başka özelliklerinden bahsediliyorsa da merkezde anıt ağaç ismiyle anılan yaşlı başlı ve çoğunlukla da devasa, yani boylu poslu ağaçlar var. O yüzden anıt ağaçların nasıl araştırıldığını ve biraz da anıt ağacın ne olduğunu anlatayım ben size.

Bugün, anıt ağaç diyerek andığımız ağaçlar kültürümüzde ve hatta tüm dünya kültüründe saygı duyulan yaşlı, devasa gövdeli, kutsal bir yerde veya misal bozkır ortasında yalnız başına bulunan, kimi zaman geniş kovuklara sahip olan ağaçlarla aynı ağaçlar. İnsanlarda saygı ve hayranlık uyandıran daha başka özellikleri de var elbet ama nihayetinde bu ağaçların tüm insanlık kültüründe bir arketip olduklarını söyleyebiliriz.

Zaman içerisinde bir şeyler değişti ve hızlandı. Dünya'nın insan yükü arttı ve bu da hem ekolojik, hem de kültürel yıkımlara yol açtı ve açıyor. Şimdi böyle bir çağdayız. Doğanın yıprandığını görüyor ama hayatımıza bu olmuyormuş gibi devam ediyoruz. Yöneticilerden yönetilenlere kadar genel gidişat ve yönelim böyle. Ama, tabii ki her zaman olduğu gibi bu yıkıma üzülenler, bunu dert edinip bu konuda karınca misali bir şeyler yapmaya çalışanlar

ŞİLE'NİN ÇAYIRBAŞI MEVKİİNDE YAŞLI BİR KESTANE AĞACI. ESKİ KESTANE ORMANLARINDAN DEVŞİRİLMİŞ BİR KESTANELİĞİN SON ÜYELERİNDEN BİRİ.

ŞİLE'YE BAĞLI ÇENGİLLİ KÖYÜNDEKİ MEŞE AĞACI İSTANBUL'UN EN YAŞLI VE CÜSSELİ MEŞESİ. ESKİ ZAMANLARDA KUŞAKLAR BOYUNCA BAYRAMLAR BU AĞACIN ALTINDA KUTLANMIŞ.

da eksik olmuyor. İşte şimdi kültürel tarihimizde saygı gören o ulu ağaçların apartman inşaatlarına kurban gitmelerine daha fazla alışmayalım, giden gitti de kalanlar sağ kalsın diye aynı ağaçlar "anıt ağaç" adı ile yasalarda yer buluyor, korunmaya çalışılıyor. Koruma çabalarındaki başarıyı ise bu ağaçların yasalardaki yerinden çok gönüllerdeki yeri belirleyecek. Yani, yasal düzenlemelerle ilgi, sevgi ve saygıyı artıracak çalışmalar beraber yürütülmeli. Aksi hâlde yasalar güç ve kuvvet gösterisinin sığınağından başka bir şey olamaz.

Bu durumda bir anıt ağacı araştırmak demek, yalnızca yaşını, boyunu, çapını ölçmek, kriterlerini belirlemek, türünü saptamak değil. Hem bunları hem de yaşadığı çevreyle olan ilişkilerini saptamak gerekiyor ki bu ilişkiler çok yönlü olabiliyor. Yaşadığı alandaki peyzaj değeri, geçmişte o ağacın civarında olup bitenler, yöre kültüründe o ağaçla ilgili anlatılan inançlar, hikâyeler, anılar…

Bu nedenle bir ağaca yaklaşıp da onu konu edindiğimde ağacın kendi varlığı ve çevresindeki diğer varlıklarla ilişkilerini bir bütün olarak araştırmaya çabaladım. Yapabildiysem ne mutlu.

Araştırmalarınızı endemik türlere göre değil de kentin tarihine eşlik etmiş, hepimizden daha İstanbullu ağaçlar üzerinden şekillendirmişsiniz. Bu ayrımın özel bir nedeni var mı? Bunu yaparken ağaçların yerli türler olmasına ya da sonradan İstanbul'da yetiştiriliyor olmasına dikkat ettiniz mi?

İstanbul'un veya herhangi bir yerin bitkisel varlığıyla ilgili araştırmalar çok çeşitli olabilir. Endemik bitkiler ayrı bir konu ama yeri gelmişken İstanbul'un bu konuda da zengin olduğunu, yaklaşık 60 tür endemik bitkiyi barındırdığını söylemiş olayım. Gerçi, onların hiçbiri bir ağaç türü değil, oysa bahsettiğimiz kitap ağaçlar üzerine, daha doğrusu İstanbul'un tarihiyle içli dışlı olmuş, çok uzun ömürler yaşamış olan ağaçlarla ilgili. İstanbul'un anıt ağaçlarını çalışmaya başladığımda hiçbir zaman yerli ve egzotik tür ayrımı yapmadım. Benim için bir ağaç köklerini bu topraklara salalı yüz ve hatta yüzlerce yıl geçmişse o artık eski bir İstanbulludur. Evet, kitapta tür ayrımları var, yeri geldiğinde yerli veya egzotik olduğu bilgisi de veriliyor ve egzotik olanların geliş hikâyelerini de yalnızca bir bilgi olarak verdim, yoksa meşeyi manolyaya tercih ettiğimden değil.

YANDA TOPKAPI SARAYI'NIN İKİNCİ AVLU'SUNDA YAŞAMIŞ VE 1900'LÜ YILLARIN BAŞLARINDA DOĞAL ÖMRÜNÜ TAMAMLAYARAK ÖLMÜŞ OLAN ÜNLÜ YENİÇERİLER ÇINARI'NIN 1800'LÜ YILLARIN SON ÇEYREĞİNDE ÇEKİLMİŞ BİR FOTOĞRAFI. ALTTA İSE GÜNÜMÜZE YETİŞEMEYEN BÜYÜKDERE ÇINARI'NIN BİR GRAVÜRÜ.

İstanbul'un anıtsal ağaçlarını hangi bölgelerinde görmemiz mümkün? Bu ağaçların en yaşlısı hangisi?

Kırsal İstanbul'da köy meydanlarından tarla ortalarına ve dere boylarına kadar muhtelif yerlerde rastlayabiliriz ama yoğunlaştıkları asıl yerler eski İstanbul sınırları ve yakın civarı, yani Tarihî Yarımada, Haliç, Boğaziçi ve kısmen Marmara kıyıları. Bu yerlerde tarihî, kültürel veya dinî yönlerinden dolayı korunan saraylar, cami ve kilise avluları, çeşme ve ayazma başları, korular, eski mesire yerleri, mezarlıklar, türbeler… En sık rastlandıkları yerler kabaca bu yerler. Tarihî dokuyla birlikte az evvel saydığım sebeplerle birlikte korunmuşlar ve günümüze ulaşabilmişler.

İstanbul'un en yaşlı ağacı muhtemelen Sarıyer'de Bilezikçi Çiftliği'nde Ağıl Çınar ismi verilmiş olan çınar ağacı olmalı. Muhtemelen yedi yüzüne yaklaşmış bir ağaç; aynı zamanda da İstanbul'un en geniş gövdeli ağacı kendisi. Onun üçte biri boyutunda olsa da Florya Atatürk Ormanı'ndaki, Tuzla Sakız Adası'ndaki veya Çiftehavuz-

TUZLA'DA MANASTIR YOLU CİVARINDAKİ SAKIZ AĞACI İSTANBUL'UN EN YAŞLI AĞAÇLARINDAN BİRİ.

lar'daki kimi sakızlar da benzer yaşlara merdiven dayamış ağaçlar. Şile'nin Çengilli köyündeki bir meşe de öyle; boylu poslu ve gayet yaşlı bir ağaç. Yine Şile'de çok yaşlı kestaneler ve dişbudaklar da var. Daha başka türden ağaçların da örnekleri yok değil ama çınarlar, sakızlar, meşeler, kestaneler ve biraz da dişbudaklar uzun yaşları dolayısıyla daha bir öne çıkıyorlar İstanbul'da.

Bu arada günümüze yetişemeyen ama yaşadıkları dönemde tüm dünyada ünlü olan ağaçlar da vardı İstanbul'da. Birkaç kısa cümleyle de olsa anmak lazım. Onlar da İstanbul'un en yaşlı ağaçları olarak kendi zamanlarına damga vurmuşlardı. En bilinenlerinden biri Topkapı Sarayı'nın İkinci Avlu'sunda yaşamış olan Yeniçeriler Çınarı. Bir diğeri de bugün Sarıyer'de Çayırbaşı olarak bilinen yerde yaşamış olan ve pek çok gövdeden mürekkep bir çınar ağacı. Avrupalılar bu ağaca -Haçlı seferlerindeki bir komutanın bu ağacın altında karargâh kurduğu rivayetinden dolayı- "Godefroy Çınarı" demişlerken yerli müellifler ise ondan -bulunduğu yerden dolayı- "Büyükdere Çınarı" olarak bahsetmişler. Bu iki ağacı görmeden İstanbul'dan ayrılan seyyah pek olmamıştır; görenler ise mutlaka mektuplarında veya seyahatnamelerinde onlardan övgüyle bahsetmişlerdir ki bu ağaçlar hakkında yazılanları toplamaya başladığımda bir süre sonra elimde iki yüz sayfayı geçen tasvirler birikiverdi. Sonra dünya sustu sanki, uzun süre bu şehrin ulu ağaçlarından, bu önemli varlıklardan bahsedenler parmakla gösterilecek kadar azdı. Umarım bundan sonra hakları verilir ağaçlarımızın.

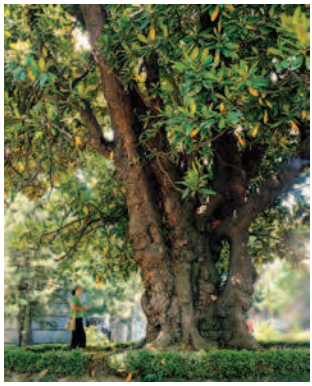
İlçeleri, bölgeleri temsil eden ağaçlar veya türler var mı? "Fatih'te çınar, Emirgan'da erguvan olur" gibi bir ayrım yapılabilir mi?

Böyle bir ayrım hatalı olur ama erguvan görmek için Emirgan veya Rumeli Hisarı, çınar için Beykoz ya da Sarıyer, fıstık çamı için Beylerbeyi veya sakızlar için Fenerbahçe önerilebilir. Tabii ki bazı semtler çok uzun yıllardır bazı ağaçlarla birlikte anılmış ve o semt için o ağaç vazgeçilmez bir unsur olmuş. Gerçekten de artık Üsküdar'ı servi ağaçları olmadan düşünemezsiniz veya düşünmek istemezsiniz, keza Moda ve Fenerbahçe sakızlar olmadan Moda ve Fenerbahçe olamaz artık, yani olsalar da eksik, anlamsız olur. Bir semte tüm anlamını veren ağaçlardır demiyorum ama ağaçların bir semte büyük, vazgeçilmez bir güzellik, karakter ve anlam verdiğini söylemek istiyorum.

ÜSTTE ÖMERLİ'DE BİR ANIT DİŞBUDAK AĞACI. KIRSAL İSTANBUL'UN PEYZAJINI TAMAMLAYAN ÖĞELERDEN BİRİ OLARAK BİRKAÇ ASIRDIR YAŞIYOR.

SAĞDA ÜSTTE EYÜP'E BAĞLI PİRİNÇÇİ KÖYÜNDE DEVASA BİR KARAKAVAK. GÜNÜMÜZDE SON DEMLERİNİ YAŞIYOR.

SAĞDA ALTTA BALTALİMANI SAHİL SARAYI'NIN BUGÜN HASTANE OLARAK KULLANILAN KISMINDA YAŞAYAN MANOLYA AĞACI İSTANBUL'UN MUHTEMELEN EN YAŞLI VE GÖRKEMLİ MANOLYASI.

Üsküdar Salacak'ta sahilin üst tarafında yaptığımız yürüyüşlerde karşılaştığımız bir sakız ağacı var. Fethipaşa Korusu'nun karakteristik manzarasını fıstık çamları oluşturuyor. Bu bağlamda sizin tespit ettiğiniz, şehrin merkezinde olup kalabalıklar arasında görünmez olduğunu düşündüğünüz ağaçları anlatabilir misiniz?

Böyle kıyıda köşede kalmış çok ağaç var. Defalarca gitmiş, gezmiş ve hatta araştırmış olduğum bir yerin civarında bile sürprizlerle karşılaştığım oluyor. Kimi zaman özel bir mülk içerisinde, kimi zaman vatandaşa kapalı bir kurum arazisinde, kimi zaman da bir işletmenin barakası, arabası, ıvır zıvır arasında olduğundan tüm heybetlerine rağmen gözden kaçan anıt ağaçlar var. Aklıma gelen bir örnek Tuzla'dan. Manastır Yolu civarındaki sakin sokaklarda öylesine dolanırken bir evin yüksekçe olan bahçe duvarlarının üzerine yükselen ve bir sakız ağacına ait olan kalınca dallar gördüm. Merak edip izin alarak bahçeye girdiğimde gördüm ki ağaç muazzam bir sakız ağacı. Ölçülerini aldığımda anladım ki kendisi İstanbul'un en geniş gövdeli ikinci sakız ağacıymış meğer. Daha başka pek çok örnek de var. İstanbul, gerçekten de her bakımdan sürprizlerle dolu; acı veya tatlı, ayrı konu, ama her köşe başı ayrı bir kitap gibi, görmek ve sayfaları çevirmek lazım.

Merak eden okuyucularımız kitabınıza nasıl ulaşabilir?

Eski İstanbullu Ağaçlar Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği'nin bir yayını olarak çıktı. Derneğin e-mail adresine (kirsalcevreormancilik@yahoo.com) kitabı edinmek istediklerini yazan okuyucularınıza dernekteki arkadaşlar yardımcı olurlar.

Beyza Karakaya

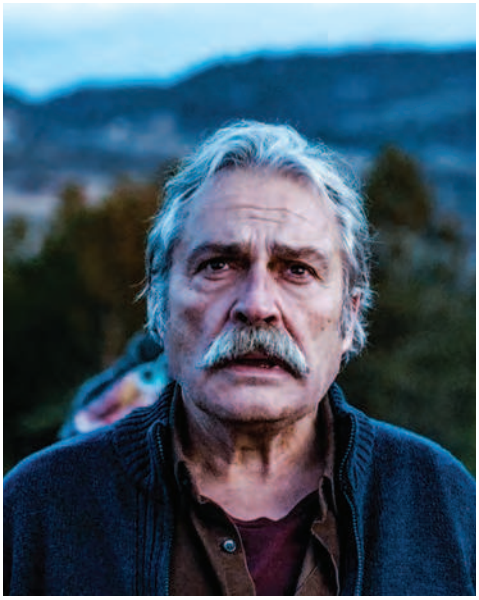
Kutsal Ağaçlar Aşkına

Bozkırda bir ağacı düşlemek... Zannediyorum bugün bir ağacın altında durup dinlenmeyi, bir ağacın göğe uzanan yapraklarını seyretmeyi bu kadar çok sevmemin de yolculuk yaparken tek başına toprağa kök salmış, tek başınalıkta kök salmış ağaçları her gördüğümde kendimi bir masalın içinde bulmamın da sebebi bu... Bozkırda, ağaca hasret geçen çocukluğum... Beton yığınlarının arasından sıyrılıp bir ağacın altında dinlenmek için kilometrelerce yol yaparak geçirdiğimiz pazarların; şehirdeki en çok sevdiğim yerin kavak ağaçlarının göğe yükseldiği kabristanlık olduğu çocukluk günlerim... Ağaçlardan uzak ve yine ağaçlara hasret geçen çocukluğumun gölgesi pandemi döneminin uzayıp giden günlerine düşüyor şimdi. Eve kapanıp kaldığım bu günlerde kuşların sesini, ağaçların hışırtısını çok sevdiğim ve artık unutmaya başladığım bir şarkı gibi "dinliyorum" kulaklığımda... Böyle zamanlarda ağaçların kutsal addedildiği kültürleri, toplumları, dönemleri anlamam çok da zor olmuyor. Ve hatta bundan bir çeşit fütüristik bir tat da aldığımı söyleyebilirim. Dünyanın betonlarla örüldüğü, ağaçların yok olduğu ve insanların nadiren evlerinden dışarı çıktığı bir gelecek tasavvurunda karşılaşılan her ağacın bir mucize olarak nitelendirilmesi ve dahası ona kutsiyet atfedilmesi çok da garip gelmiyor bana.

Bununla birlikte ağacın pek çok toplumda sembolik ve kutsal nitelikler taşıdığı bilinen bir gerçek... Bunun yansımalarını mimari, sanat, süsleme, edebiyat, müzik gibi pek çok alanda olduğu gibi popüler kültürde de görebilmemiz mümkün. Sinema, temsil alanının genişliği hasebiyle, ağaca yönelik sembolik ve kutsal atıfların en etkili olduğu popüler kültür enstrümanlarından biri. Tam da bu sebeple, bu yazıda bozkırda olmasa bile dört duvar arasında bir ağacı, "o ağacı" düşleyecek ve

ağaca hayat ağacı ve dilek ağacı gibi kutsiyetler atfedilmesini, ağacın neredeyse sessiz bir başrol olarak karşımıza çıktığı birkaç film üzerinden anlatacağım.

Nuh Tepesi: Ağaç Dikenin mi yoksa Ona Bakanın mıdır?
Pandemi döneminin hemen öncesinde sanki bugünleri ön görüyormuşçasına sinemada izlediğim son filmdi *Nuh Tepesi*... Her ne kadar filmin merkezinde baba-oğul çatışması olsa da Nuh Ağacı filmin sessiz başrol oyuncusu gibiydi. Cenk Ertürk'ün ilk uzun metraj filmi olan *Nuh Tepesi*, Ömer'in yakında ölecek olan babası İbrahim'in isteği üzerine onu doğduğu topraklara, küçükken diktiği ağacın altına gömmek üzere yaptığı yolculuğu ve nihayetinde köye vardıklarında karşılaştıkları vaziyeti ve İbrahim'in son arzusunu yerine getirmek için verdikleri mücadeleyi anlatıyor. Ömer, henüz çocukken onu ve karısını başka bir kadın için terk edip Fransa'ya giden İbrahim, hastalığının son evresinde kendisini diktiği ağacın altına gömmesini istemek için çıkar Ömer'in karşısına. Ömer onları terk ettiği için hayatı boyunca kızdığı hatta nefret ettiği babasına yardım etmek için yola çıkar, fakat film boyunca babasıyla olan ve yıllardır içinde biriktirdiği ve hatta bu yüzden boşanma aşamasına geldiği hesaplaşmanın gerginliği hissedilir. Nihayet İbrahim'in köyüne geldiklerinde, İbrahim'in çocukken diktiğini iddia ettiği ağacın, 4000 yıl önce Nuh Peygamber (a.s.) tarafından dikildiği rivayet edilip kutsal bir mekân gibi her gün yüzlerce kişi tarafından ziyaret edildiğini, köylülerin de bundan büyük bir ekonomik gelir elde ettiğini görürler. Her ne kadar İbrahim kendi arazisi üzerinde olan bu ağacın 49 yıllık olduğunu, çocukken bizzat kendisinin diktiğini iddia etse de bilhassa Muhtar Cevdet ve yeğenleri Nuh Ağacı üzerinden elde ettikleri iktidarı ve geliri kaybetmek istemezler ve Ömer'le İbrahim'i yıldırmak için her şeyi yaparlar. Nuh Ağacı bir dilek ağacı hüviyetinde çıkar bu filmde karşımıza... Filmde ağaca atfedilen kutsiyeti Ömer'le İbrahim'in ağaca zarar vereceğini düşünen Muhtar Cevdet şöyle ifade eder: "Dokunmayın küstüreceksiniz mübareği. Biz onu incitmemek için meyvesini bile toplamıyoruz yıllardır." Yine Cevdet, ağacı İbrahim dikmiş olsa bile yıllardır ona bakanın da su verenin de kendileri olduğunu, yani ağacı dikenin değil ona bakanın ağacın sahip olduğunu söyler. Nihayetinde İbrahim oğluna zarar geleceğini düşünerek ağacın altına gömülmekten vazgeçer ancak ertesi gün ortadan kaybolur. Ömer, intihar eden İbrahim'in cese-

Ağacın pek çok toplumda sembolik ve kutsal nitelikler taşıdığı bilinen bir gerçek... Bunun yansımalarını mimari, sanat, süsleme, edebiyat, müzik gibi pek çok alanda olduğu gibi popüler kültürde de görebilmemiz mümkün.

dini bir gölün içinde bulur ve onu gizlice Nuh Ağacı'nın altına gömer. Filmde, ağacın altına gömülmeyi takıntı hâline getiren İbrahim'in de bu ağaca bir tarih kurgulayıp onu pazarlayan köylülerin de onun kutsiyetine inanıp uzak yerlerden ziyaretine gelen insanların da "ağacı" kendi dünyalarının merkezi hâline getirdiklerini, kendi meşreplerince bir kutsiyet atfettiklerini söylemek mümkün. Bu da Nuh Ağacı'nı kimileri için bir hayat ağacı kimileri için bir dilek ağacı, kimileri için de olduğu gibi bir zeytin ağacı mesabesinde kılıyor.

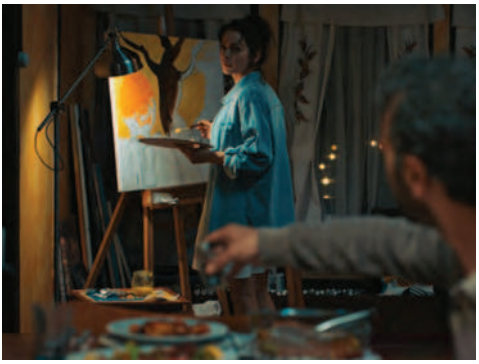
Ceviz Ağacı: Bir Ağaca Hayat Vermek

Faysal Soysal'ın yönetmenliğini yaptığı 2020 yapımı *Ceviz Ağacı* filmi, geçmişini bir türlü aşamayan ve bu yüzden geçmişiyle yaşayan bir tutunamayan, yazar Hayati'nin Kafkaesk "metamorfozunu" anlatıyor. Hayati, annesinin evinin önündeki ceviz ağacını yeniden canlandırmayı takıntı hâline getirmiştir. Annesi geçmişin tüm kötü anılarının bir abide gibi temsil eden ve her gün yüzüne haykıran bu ceviz ağacının kesilmesini istese de Hayati onu sulamaya, budamaya devam eder ve onun yeşereceğine dair umudunu hiç yitirmez. Zira ceviz ağacı yeşerse kendi geçmişiyle olan hesaplaşması bitecek; babasının eksikliği silinecek, bir süredir işlemeyen kalemi işleyecek, bugünü de geleceği de rayına oturacak gibidir. Ceviz ağacı, filmde Hayati'nin hem geçmişinin temsili hem de onun hayat ağacı niteliğindedir. Nihayetinde yeniden yeşermesi Hayati'nin geçmişinde kalan, küllenmiş aşkını yeniden hatırlaması ile birlikte olur ve akabinde Hayati yazmaya yeniden başlar, geçmişiyle hesaplaşır, dönüşümünü tamamlar ve yalnız aynaya baktığında gördüğü babasının yüzü olur ve onun geçmişte sırtlayamadığı yükünü sırtlanıp onun yerine işlemediği bir suçu üzerine alır. Ceviz ağacı yeniden çiçeklenir ve böylece hayatı boyunca kendisinin bir böceğe bile dönüşemediğini söyleyen, eksikliğini, yenikliğini hep hisseden Hayati tüm bu üzerine yapışan niteliklerden sıyrılır.

CEVİZ AĞACI YENİDEN ÇİÇEKLENİR VE BÖYLECE HAYATI BOYUNCA KENDİSİNİN BİR BÖCEĞE BİLE DÖNÜŞEMEDİĞİNİ SÖYLEYEN, EKSİKLİĞİNİ, YENİKLİĞİNİ HEP HİSSEDEN HAYATİ BÜTÜN BU ÜZERİNE YAPIŞAN NİTELİKLERDEN SIYRILIR.

Fountain: Hayat Ağacının Peşinde

2007 yapımı bir Darren Aronofsky filmi *Fountain (Kaynak),* bir bilim adamı olan Tommy'nin beyin tümörüne tedavi bulma çabasını anlatır. Tommy için bu, her şeyden önemlidir zira karısı Izzy'nin de beyninde tümör vardır ve bu yüzden zamanı gittikçe azalmaktadır. Laboratuvarında maymunlar üzerinde denemeler yapan Tommy ve ekibi buldukları Guatemala'dan gelen çok yaşlı bir ağacın özüyle bir hücre tedavisi yöntemi keşfederler; bu yöntemin, her ne kadar yaşlılıkla mücadele eden maymunun yaşlılığına çare olsa da, tümörü küçültmeye yaramadığını tespit ederler. Izzy gittikleri bir müzede Tommy'e, Mayalıların Yaratılış efsanesini anlatır. Bu efsaneye göre ilk insan/ilk rahip dünyanın yaratılışı için kendisini kurban eder ve hayat ağacı onun karnından çıkar. Rahibin bedeni ağacın kökleri olup yayılıp yeryüzü-

nü oluştururken, ruhu dallar olup yukarı uzanıp gökyüzünü oluşturur... Geriye kalan başını çocuklarının cennete asarlar ve Xibalba'yı (Mayalara göre ahiret) yani Nebula'yı yaratırlar. Izzy bu efsane sayesinde ölümün de yaratılışın bir parçası olduğunu anladığını söyler.

Tommy arayışından vazgeçmez ve hâlâ bir çare olduğunu umut etse de Izzy zamanının kalmadığının bilincindedir. Bu yüzden yarım kalan kitabının son bölümünü Tommy'nin bitirmesini ister. Izzy'nin yazdığı *Fountain* adlı bu kitapta Izzy 16. yüzyıl İspanya'sında kraliçenin hayat ağacını bulup ölümsüzlüğe ulaşmak istemesini anlatır. Kitabın içinde bir yolculuğa çıkar Tommy ve biz de onunla birlikte zamanda yolculuk yaparız. Kraliçe (Izzy canlandırıyor), Rahibin İspanya ormanlarında ölü bir Mayalı rahipten aldığı kılıcın Maya haritasında gizli kalmış Maya Piramidi'ne ulaşacak tek yol olduğunu ve bunun insanlığı zulümden kurtaracağını, bilhassa bu yüzden en çok iç savaşla mücadele eden İspanya'nın buna ihtiyacı olduğunu, engizisyon başkanının bu yüzden kendisiyle savaştığını söyler. Zira piramidin tepesinde Eski Ahit'e göre cennette olan bilgi ve hayat ağaçlarından biri saklıdır. Âdem ve Havva bilgi ağacından yasak meyveyi yediklerinde cennetten kovulmuş ve yasaklanmış Tanrı da bu yüzden Hayat Ağacı'nı bu piramide saklamıştır. Bu ağacın reçinesinden içen, ebedî hayata kavuşur. Kraliçe sadık askerî Konkistadorundan (Tommy oynar) bu ağacı bulmasını ister, şayet bulursa onun Havva'sı olacağını ve ebediyen birlikte yaşayacaklarını vadeder.

RAHİBİN BEDENİ AĞACIN KÖKLERİ OLUP YAYILIP YERYÜZÜNÜ OLUŞTURURKEN, RUHU DALLAR OLUP YUKARI UZANIP GÖKYÜZÜNÜ OLUŞTURUR...

Şimdiki zamanda ise Izzy ölür ve Tommy aynı gün Guatemala'daki ağacın reçinesinden elde ettikleri tedavinin maymunun tümörünü küçültmeye başladığını öğrenir. Bu yüzden Izzy'nin kaybını bir türlü kabullenemez ve ona verdiği sözü tutmak için kitabın sonunu yazmaya çalışır. *Fountain*'da zaman sıçramaları ile Tommy'nin içsel devinimi ağaç imgesi üzerinden devam eder. Başka bir boyutta Xibalba'daki Tommy hayat ağacına sarılır, onun reçinesinden tadar, yoga yapar, boşlukta salınır durur. 16. yüzyıl İspanyası'ndaki Tommy ise Mayalarla mücadele sonucunda gizli piramidi ve tepesindeki hayat ağacını bulur. Reçineden karnındaki açık kılıç yarasına damlattığında yaranın kapandığını görür. Ab-ı hayatı bulmanın sevinciyle kana kana içer... Fakat önce karnına sürdüğü reçineler sonra içtiği reçineler köklenir ağaç olur çiçeklenir. Tommy hayat ağacının bir parçası olarak sonsuza kadar orada kalır.

OFELLIA'NIN İLK GÖREVİNDE, HAYAT AĞACI'NA MUSALLAT OLMUŞ BİR KURBAĞAYI KANDIRARAK ALT ETMESİ VE ÜZERİNE OTURDUĞU ALTIN ANAHTARI ALMASI GEREKİR. HAYAT AĞACININ YA DA SU KAYNAĞININ ÜZERİNE KURULMUŞ, ONUN BOLLUĞUNU BEREKETİNİ SÖMÜREN KURBAĞA İMGESİ PEK ÇOK KÜLTÜRÜN MASALLARINDA EFSANELERİNDE YER ALIR.

Pan'in Labirenti: Hayat Ağacına Musallat Olan Kurbağa

2006 yapımı İspanyol filmi *Pan'in Labirenti* "hayat ağacı" imgesini fantastik bir kurgu ile anlatır. Terzi olan babası öldükten sonra bir yüzbaşı ile evlenen annesi ile birlikte üvey babasının evine taşınan 10 yaşındaki Offelia hamile olan annesi hastalandığında, şiddet eğilimleri olan üvey babasının baskısından ve bu büyük evdeki yalnızlığından masal kitaplarına sığınır. Yaşadıkları ev aynı zamanda iç savaşla mücadele eden İspanyol ordusunun karargâhıdır. Fantastik dünyasından başını kaldırıp bahçede dolaşmaya çıkan Offelia evin arka bahçesindeki bir labirenti keşfeder. Bu labirentin içinde karşısına çıkan Pan adındaki ağacımsı bir yaratık ona aslında yer altı krallığı adında bir krallığın prensesi Moanna olduğunu, orada kral babası ve kraliçe annesi ile birlikte çok mutlu yaşadığını, ona vereceği üç görevi yerine getirirse bu krallığa geri dönebileceğini ve sonsuza kadar mutlu yaşayacağını söyler. Annesi her geçen gün hastalanan Ofellia'nın bu görevleri yerine getirmekten başka çaresi yoktur. Ofellia'nın ilk görevinde, Hayat Ağacı'na musallat olmuş bir kurbağayı kandırarak alt etmesi ve üzerine oturduğu altın anahtarı alması gerekir. Hayat ağacının ya da su kaynağının üzerine kurulmuş, onun bolluğunu bereketini sömüren kurbağa imgesi pek çok kültürün masallarında efsanelerinde yer alır. *Pan'in Labirenti*'nde ise "hayat ağacı"na musallat olan kurbağa, günden güne eriyip giden annesinin hastalığını temsil etmektedir. Ofellia nihayet kurbağayı kandırıp anahtarları aldığında annesinin de iyileşeceğine inanır.

Avatar: Ruh Ağacının Altında

Gişe hasılatı kıran James Cameron imzalı 2009 yapımı *Avatar* filmi, ağaçların oldukça kutsiyet atfedildiği Pandora'daki bir yerli halk olan Na'vileri, Na'vilerin yaşadıkları ormanı, ormanın altındaki değerli madeni çıkarmak için talan edip onları oradan sürmek isteyen insanlarla Na'vilerin mücadelesini anlatıyor. Uzaydaki bir galaksi olan Pandora'ya bu değerli madeni çıkarmak için bir orduyla gelen şirket, burada yaşayan yerli halkla iletişim kurmak, onları "eğitmek" ve yaşadıkları yeri terk etmek için ne istediklerini öğrenmek aynı zamanda yaşadıkları bu coğrafyayı incelemek için bir bilim adamı ekibi de kurar. Bu ekip geliştirdikleri avatarlar sayesinde Na'vi halkının arasına karışıp onlardan biri gibi davranabilir. Bu ekibe daha sonra dâhil olan Jake Sully de avatarı aracılığıyla Na'vilerin ormana ne kadar değer verdiklerini, ormandaki her bir ağacın bir enerjisi olduğuna ve her bir ağacın

birbiriyle tıpkı beyin sinirleri gibi iletişimde oldukları-na inandıklarını öğrenir. Na'viler bu ağaçlara anılarını yükledikleri için, ağaçlar aynı zamanda kuşaklar arası iletişimde de büyük rol oynamaktadır. Na'vilerin ormanının merkezinde olan Ruh Ağacı, sahip oldukları tüm ekosistemi dengede tutan, onlara ruhani liderlik eden Tanrıları Eywa'nın da en çok etkili olduğunu düşündükleri ve tüm ritüellerini gerçekleştirdikleri ve zorda kaldıklarında sığındıkları bir yer olma özelliği taşır. Bu Ruh Ağacı'nın altında yaralılar şifa, ölüler hayat bulurken; ruh Eywa'nın yardımıyla ait olduğu bedeni seçebilmektedir. Bütün kutsal ağaçları zarar görüp yakılıp yıkıldığında Na'vilerin çektikleri acının da Ruh Ağacı'nın altında Ewa'ya sığınmalarının da aynı ağacın altında onları topraklarından etmeye çalışan, ormanlarını, kutsallarını yakıp yıkan insanlarla mücadele etmek için yek ruh olmalarının sebebi de bu olsa gerek...

TOLKIEN'İN DÜNYASINDA BUNCA ETKİLİ OLAN AĞAÇ FİGÜRÜ YÜZÜKLERİN EFENDİSİ SERİSİNDE PEK ÇOK FARKLI KARAKTERDE KARŞIMIZA ÇIKAR.

Yüzüklerin Efendisi: Tolkien'in Kahramanı Olarak Ağaç

Sabri Gürses Tolkien'i anlatırken şöyle der: "Tolkien okuduğunuz zaman –tam da hayatta olduğu gibi– her yere gölgesini düşüren, hep göz önünde olan, ama nedense görünmez olan, deyim yerindeyse yüzüğünü takıp görünmez olmuş bir kahramanla karşılaşırsınız: Ağaç. Tolkien'in mitolojik fantazyasında da olduğu gibi dünyanın bütün mitolojilerinde ağaç merkezde yer alır, karıncaları, sincapları, cinleri, goblinleri, elfleri ve elbette hobbitleri içinde barındırır. Bu yüzden, kaçma şansı olmayan bir ağaca doğru yaklaşan elektrikli testere, onu yerinden sökmek üzere hareke-te geçen bir kepçe aslında sayısız canlı organizmayla birlikte sayısız hayal kahramanını da dehşete düşürmekte, fantazya varlıklarını yersiz yurtsuz bırakmaktadır." Tolkien'in dünyasında bunca etkili olan ağaç figürü *Yüzüklerin Efendisi* serisinde pek çok farklı karakterde karşımıza çıkar. Yavanna'nın ağaçlarını diğer yaratıklardan, özellikle cücelerden korumak için yaratılan ve "ağaçların çobanı" olarak nitelendirilen insansı-ağacımsı yaratıklar Entler de bunlardan biridir. Entlerin yaşayan ağaçlara gönderilen ruhlar ya da doğuştan gelen ağaç sevgileri sebebiyle ağaçlara benzedikleri bilinir. Saruman'ın ordusu ile savaşan Entlere daha sonra özerklik verilir ve bir Ent diyarı ilan edilir.

Game of Thrones: Ağaca İnanmak

Game of Thrones (Taht Oyunları) dizisinde Animizm'i anımsatan bir ağaç inancı hâkimdir. Bilhassa bu ağaç inancına sıkı sıkı bağlı olan Kuzey halkı Starklar dizinin final bölümüne kadar inançlarını ağaçların etrafında şekillendirip Tanrı Ormanları'na sıklıkla ibadet ve tefekkür etmek için giderler. Bu ormanın merkezi Yürek Ağacı'na (Büvet Ağacı) "Ormanın çocukları" yüzler kazımıştır. Beyaz gövdesi ve kırmızı yaprakları ile Yürek Ağacı, hayat ağacını temsil etmektedir. İlk insanlardan önce bile kıtada yaşayan ve soyları tükenmekte olan insan olmayan ve fakat çocuğa benzeyen "Ormanın çocukları"nın, tıpkı *Yüzüklerin Efendisi'nde* ve *Avatar*'da olduğu gibi insanlar ağaçları kesmeye başlamadan önce kıta boyunca uzanan ormanlarda yaşadıkları bilinmektedir. *Game of Thrones*, hem ormana hem ağaçlara bir kutsiyet atfetmekle kalmayıp ağaç-insan arası bir orman yaratığı da kurgulayarak ağaçların fantastik evrendeki karşılığına önemli bir katkı sağlamaktadır.

AĞAÇ İNANCINA SIKI SIKI BAĞLI OLAN KUZEY HALKI STARKLAR DİZİNİN FİNAL BÖLÜMÜNE KADAR İNANÇLARINI AĞAÇLARIN ETRAFINDA ŞEKİLLENDİRİP, TANRI ORMANLARINA SIKLIKLA İBADET VE TEFEKKÜR ETMEK İÇİN GİDERLER.

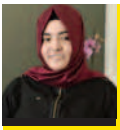

Atiye: Sonsuzluk Ağacı

Şamanizm ve mitolojinin ögelerini barındıran Netflix yapımı *Atiye* dizisinin sembolünün hayat ağacı olduğu biliniyor. Göbekli Tepe'nin altında bulunan bir geçidin tıpkı yine bir Netflix/Alman yapımı olan *Dark* dizisindeki gibi iki dünyayı iki farklı zamanı birbirinden ayırdığını keşfeden Atiye kaybettiklerini geri getirmek için bir maceraya atılır. Ona atfedilen insanlığın kurtarıcısı imgesi, kadınların yeniden hamile kalmasını sağlayacak yahut ölü bebekler dünyaya getirmesini engelleyecek olmasına inanılması hasebiyledir. Kadınlar Göbekli Tepe'nin yakınlarında bir dilek ağacına çaput bağlayıp, kurtarıcının yolunu gözlerken, o iki dünyayı birbirinden ayıran kapıya onu götürecek geçidi aramaktadır. Bu uğurda Kapadokya'ya dahi giden Atiye, kapıya açılan geçidin kadınların çaput bağladıkları dilek ağacının altında olduğunu, Dilek Ağacı'nın aynı zamanda Hayat Ağacı olduğunu bulduğu bir kitabede fantastik güçleriyle öğrenir. Şöyle yazmaktadır kitabede: *"Aradığın kapı o ağacın altında... O ağaç ki göğü ve yeryüzünü birbirine bağlayan... O ağaç ki ezelden beri var olan... Soylar boyunca sana emanet edilen... Ebediyen var olacak olan..."*

Kutsal ağaç imgesinin sinemada yansımasını bu birkaç film üzerinden inceledikten sonra bir ağaç ve bir kapı düşlememek elde değil... O kapı, o ağaca açılan... O ağaç, o kapıya kavuşturan.

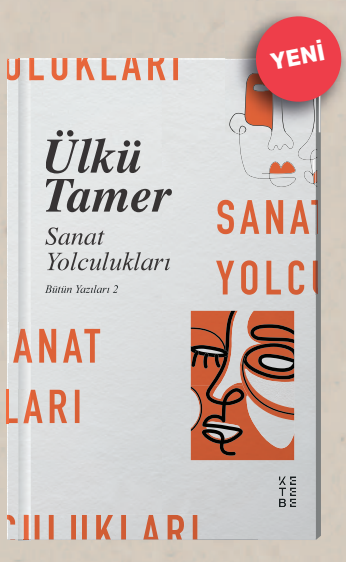

Beyza Karakaya
Yazar

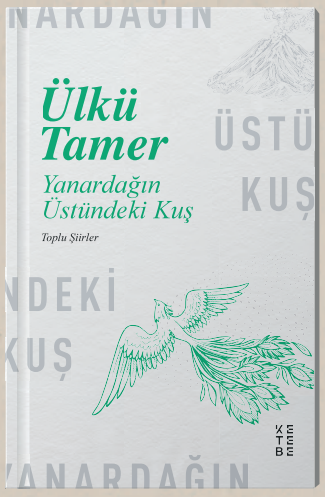
Gündelik hayat sosyolojisi ile ilgileniyor. Tarih bölümünde doktora yapıyor. İlk kitap heyecanı yaşıyor. "Babaannem diyor ki: Dünya yerinde mi?"

Y A Z I K A L I R

İlk kez yayımlanan yazılarıyla Ülkü Tamer külliyatı büyüyor!

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Ağaç ile İlgili Kitap Önerileri

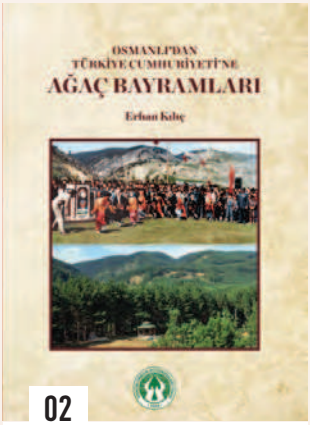
01

ESKİ İSTANBULLU AĞAÇLAR

Volkan Yalazay

KIRSAL ÇEVRE VE ORMANCILIK SORUNLARI DERNEĞİ

Halk içinde kullanılan bir tabir olan "eski İstanbullu" kavramı kuşkusuz biz insanlardan çok ağaçlara yakışıyor. Çünkü bu kadim kentte bizden önce ağaçlar yaşamaya başlamıştı. Sarıyer'de Bilezikçi Çiftliği'nde Ağıl Çınar, Florya Atatürk Ormanı'ndaki, Tuzla Sakız Adası'ndaki veya Çiftehavuzlar'daki kimi sakızlar, Şile'nin Çengilli köyündeki bir meşe de aramızdaki en yaşlı İstanbullulardan. Bir doğa ve ağaç meraklısı olan Volkan Yalazay, İstanbul'un anıt ağaçlarını tek tek gezerek Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Derneği'nden çıkan bu eseri oluşturmuş. Kitap boyunca Salacak'tan Şile'ye İstanbul'da hâlâ yaşamlarını sürdürmeye devam eden anıt ağaçlarla ilgili bilgiler veriliyor. On yıllık bir araştırmanın ürünü olan eser, hem doğa severler hem de şehir tarihi üzerine düşünenler için oldukça önemli bir kaynak.

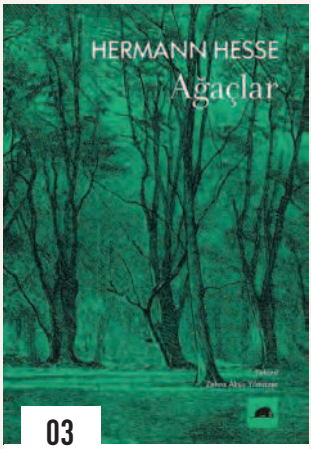
02

OSMANLI'DAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE AĞAÇ BAYRAMLARI

Erhan Kılıç

TMMOB ORMAN MÜHENDİSLERİ ODASI YAYINLARI

Dünyada "ağaç günü" ismiyle yapılan toplu fidan dikme etkinliğinin bir benzeri ülkemizde "ağaç bayramı" olarak yüz yıldan fazladır aralıksız kutlanmaktadır. Hatta ülkemizde yaşanan savaşlar, işgaller vb. zorluklar dahi bu güzel etkinliğin yapılmasına engel olamamıştır. İngiliz işgali altındaki İstanbul'da üç gün üst üste ağaç bayramı tertip edilmesi de bunun örneklerindendir. Aslında bugün ağaçlandırma yoluyla elde ettiğimiz orman alanlarının birçoğunun ilk fidanının ağaç bayramlarında dikildiğini söyleyebiliriz. *Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Ağaç Bayramları* isimli kitap bu konularda araştırmalarına devam eden Erhan Kılıç'ın imzasını taşıyor. Onlarca önemli fotoğraf ve gazete küpürünü de bir araya getiren kitap ağaçlarla ilgili tarihimiz hakkında önemli bir kaynak oluşturuyor.

03

AĞAÇLAR

Hermann Hesse
çev. Zehra Aksu Yılmazer

KOLEKTİF KİTAP

Ağaçlar, Hermann Hesse'nin doğaya karşı derin düşüncelerini ve hislerini yansıttığı dolu dolu bir kitap. Kitabın sayfaları arasında yazarın hisleri yeri geliyor, en yoğun noktalara vararak bir şiirin dizelerine dökülüyor, yeri geliyor hiçbir detayı atlanmadan satır satır işlenen düşüncelere dönüşüyor ve bazen de etkileyici çizimlerle güçlenerek görsel bir boyut kazanıyor. Hesse için ağaçların doğanın içerisinde barındırdığı herhangi bir unsur olmaktan çok, daha ötede bir anlam taşıdığını da ekleyelim. Ona göre bir ağaç, bakmayı ve dinlemeyi bilene dert ortağı, eşsiz bir melodi ya da bir ana kucağı olabilir. Ve yine ona göre upuzun kollarını göğe dokunduran, kökleriyle dünyaya tutunan ve anıtsal gövdesinin görkemli duruşuyla hayranlık uyandıran ağaçlar, kimi zaman da bir tapınak olup insanları hakikate eriştirme gücüne sahiptir.

04

AĞAÇLARIN GİZLİ YAŞAMI

Peter Wohlleben,
çev. Ali Sinan Çulhaoğlu

KİTAP KURDU

Ağaç sosyal bir varlık mıdır? Peter Wohlleben'e bakılırsa sorunun yanıtı evet. Mesleğine tutkuyla bağlı olan ormancı yazar Wohlleben ağaçların aralarında bir sosyal ağ oluşturduğunu kitabında gayet ikna edici biçimde izah ediyor. Bu alanda yapılmış bilimsel araştırmalar ve kendisinin yıllara dayanan gözlemlerinden yola çıkan Wohlleben'e göre ağaçlar da tipik insan davranışları sergiliyor. Ağaç ebeveynler birlikte yaşadıkları yavrularıyla iletişim kuruyor ve onların büyümelerine destek oluyor. Bunlar yetmezmiş gibi ağaçlar birbirini yaklaşan tehlikelere karşı uyarıyor ve aralarındaki hasta veya acı çeken bireylerle gıdalarını paylaşıyor.

05

TÜRKİYE'NİN BÜTÜN AĞAÇLARI VE ÇALILARI

Ünal Akkemik

TÜRKİYE İŞ BANKASI YAYINLARI

Ağaç ve çalı türleri, odunsu bitkiler sadece ormanların değil, yaşadığımız kentlerdeki yeşil alanların da hemen hemen tamamını oluşturur. Dendroloji'nin (Ağaçbilim) çalışma konusu olan ve hepimizin sıklıkla karşılaştığı farklı boylar, renkler ve şekillerdeki bu odunsu bitkiler her doğasever için merak uyandırıcıdır. Komşumuz kadar yakın olan odunsu bitkilerin adlarına, türlerine ve nerelerde bulunduklarına ilişkin bilgileri bulacağınız, onları tanımanızı kolaylaştıran anahtarların olduğu kitapta Türkiye'de bulunan 813 tür kapsamlı biçimde inceleniyor.

06

ŞEKER PORTAKALI

José Mauro de Vasconcelos,
çev. Emrah İmre

CAN YAYINLARI

Beş yaşındaki Zezé hemen her şeyi tek başına öğrenir: sadece bilye oynamayı ve arabalara asılmayı değil, okumayı ve sokak şarkıcılarının ezgilerini de. Ama en yakın sırdaşı, anlattıklarına kulak veren ve Minguinho adını verdiği bir şeker portakalı fidanıdır...Brezilya edebiyatının klasiklerinden *Şeker Portakalı*, José Mauro de Vasconcelos'un başyapıtı kabul edilir. Yetişkinler dünyasının sınırlamalarına hayal gücüyle meydan okuyan Zezé'nin yoksulluk, acı ve ümit dolu hikâyesi yazarın çocukluğundan derin izler taşır. Hepimizin gönlünde geniş bir yer tutan, çocukluk arkadaşımız sayılan Zezé, hayatındaki sorunları bir fidanla arasında bağ kurarak çözmeye çalışıyordu. Bu kült kitabı seneler sonra yeniden okumak da tabiatın ruhumuzda oluşturacağı etkileri bize hatırlatabilir.

Ağaç ile İlgili Film Önerileri

01

KURBAN (1986)

Andrei Tarkovsky

İSVEÇ YAPIMI DRAMA

Andrei Tarkovski, oğluna ithaf ettiği son filmi *Kurban*'ı, Da Vinci'nin Üç Kralın Tapınması tablosuyla açar. Film boyunca sık sık gördüğümüz Hz. İsa'nın doğuşu ile ilgili resmin tam ortasında Hristiyanlıkta dinî bir metafor olan "Hayat Ağacı" vardır. Ardından yalnızca kendisi için değil insanlık adına da kurtuluş yolları arayan kahramanımız Alexander'ı yan yatmış, kurumakta olan bir ağacı düzeltmek için oğlundan yardım isterken görürüz. Kurumuş bir ağacın yeniden çiçeklenmesi örneği üzerinden hayatın her koşulda yeniden başlayabileceği vurgusu, film boyunca sembolik anlamda tekrarlanacak doğum sahneleri ve göndermelerle, sağlık nedenlerinden dolayı ölüme yakın bir yönetmenin doğmayı ve sonsuz döngüyü vurgulaması açısından dikkat çekicidir.

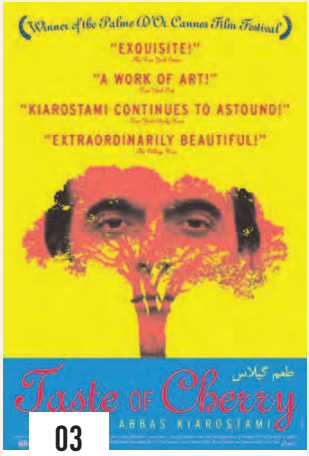
02

THE MAN WHO PLANTED TREES (1987)

Frédéric Back

KANADA YAPIMI ANİMASYON

1987 Kanada yapımı *The Man Who Planted Trees* filmi 1953 yılında Fransız yazar Jean Giono'nun yazdığı dünya çapında ses getiren *Ağaç Diken Adam* öyküsünden uyarlanmıştır. Çiftliğinde karısı ve oğluyla yaşayan Elzéard Bouffier, önce çok sevdiği oğlunu sonra da eşini kaybeder. Ve onların acılarını her gün ağaç dikerek hafifletir. Ve yüzlerce hektarlık çorak bir alanı tek başına yeniden ağaçlandırıp savaşlardan bunalmış bir köyün, bir şehrin, bir ülkenin yeniden hayata tutunmasına yardımcı olur.

03

KİRAZIN TADI (1997)

Abbas Kiyarüstemi

İRAN YAPIMI

Tahran'ın kenar mahallelerinde aracı ile dolaşarak intihar ettikten sonra para karşılığında mezarına toprak atarak kendisine yardım edecek birini arayan Bedii, aracına aldığı birkaç kişiden yardım alamayacağını anlar. Son olarak bir müzede çalışan ve hasta çocuğunun tedavisi için paraya ihtiyacı olan Bakiri'yi bulur. O da bir zamanlar intiharı düşünmüştür. Bir dut ağacının fikrini değiştirdiğini anlatarak Bedii'yi vazgeçirmeye çalışır. Hayat ve ölüm arasındaki ince çizgiyi mezar taşı, yol, toprak, ağaçlar, su, güneş, dut ve kirazın tadı, cennet gibi göstergeler kullanarak yalın bir sinema diliyle anlatan film, çekildiği yıl Altın Palmiye ödülü almıştır.

04

PAN'IN LABİRENTİ (2006)

Guillermo del Toro

ABD YAPIMI

Toro'nun *Pan'ın Labirenti* filmi, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından hâlâ İspanya'da devam eden iç savaşın yarattığı dehşeti, savaşın içinde büyüyen 11 yaşındaki Ofelia'nın dünyasını merkeze alarak anlatır. Kocası savaşta ölen Carmen, küçük kızı Ofelia'yla birlikte hayatta kalmaya çalışırken, Yüzbaşı Vidal, Carmen'le evlenerek onları koruması altına alır. Annesinin çaresizlikten evlendiği bu adamı, Ofelia hiç sevmez. Üvey babasının gözlerinin önünde öldürdüğü insanları görmemek için Ofelia'nın bir ağacın içinden geçip sığındığı karanlık yeraltı dünyası, onun yaşamak zorunda bırakıldığı baskıcı dünyaya bir isyanıdır.

05

AVATAR (2009)

James Cameron

ABD YAPIMI

James Cameron'un yayınlandığı tarihte bütçesi, gişesi ve görsel efektleriyle çok konuşulan filmi *Avatar*, yalnızca bunlarla değil alt-metni, dinî ve mitolojik göndermeleriyle de uzun süre gündemde kalmıştı. Bir hırsızlık olayında ağabeyi ölen yarı felçli Jake Sully, Pandora adındaki uzak bir gezegende misyonunun başına geçmeye karar verir. Bu yerde Na'vi adında nesli tükenmekte olan bir halk yaşamaktadır. Na'viler, insanların unuttuğu birçok manevi değer ve birliktelik ruhunu kaybetmemiştir. DNA sarmalını hatırlatırcasına topluluğu sarmal oluşturan bir merkez etrafında bir araya getiren bir ağaç ve topluluğu atalarına bağlayan kutsal ağaçlar... Hepsinin kökleri birbirine bağlı ve tek hayat ağacının parçası olduklarını göstererek birbirleriyle temas hâlindedir. Jake de kendilerine özgü lisanları, dünya görüşleri ve yaşam biçimleri olan Navi'lerin arasına karıştığında doğa ile bütünleşecek bu gezegeni kendi dünyalısından korumaya karar verecektir.

06

AHLAT AĞACI (2018)

Nuri Bilge Ceylan

TÜRK YAPIMI

Akın Aksu'nun hayatını anlattığı Ahlat'ın Yalnızlığı öyküsünden yola çıkan filmde, yazdığı kitabı bir miktar para biriktirerek bastırmanın peşinde olan Sinan'ın tıpkı Ahlat ağacı gibi yalnız, uyumsuz ve inatçı hâllerine şahit oluyoruz. Sinan kitabını bastırarak babası gibi olmadığını kanıtlamaya, babası ise köydeki bahçelerine kazdığı kuyudan su çıkararak kendi itibarını ailesinin gözünde yeniden kazanmaya çalışır. Film ne olduğumuz ve ne olacağımız üzerinden geçmişin ve bugünün izlerini taşırken, farklı olanı anlamak ve aslında birçok noktada aynı olduğumuzu anlatmaktadır.

Cihan Aktaş

Mevhibe Kor: Bir Okuma Grubunun Hikâyesi

12 Eylül Darbesi'nden önce İslami kesimlerde okuma toplantıları en yaygın faaliyetlerden biriydi. Dernek ve evlerde yapılan bu toplantılar bazen çayhane gibi mekânlarda da gerçekleşirdi. Evlerde düzenlenen ve yalnızca erkeklerin katıldığı toplantıları kadınlar eğer mekân uygunsa arada bulunan bir perdenin arkasında dinlerlerdi. Metin Önal Mengüşoğlu o yıllarda düzenlenen ev toplantılarını, "Haftada bir iki gün bekâr arkadaşları eve davet ediyoruz. Bazen kırk kişi oluyoruz. Sohbetler sabahlara kadar sürüyor. Eşim sürekli mutfakta, bize yiyecek, içecek yetiştirmeye çabalıyor. (...) Ona oturacak sandalye bile kalmıyor çoğu zaman" diye tasvir eder.[1]

Mütedeyyin kadınlar her zaman mevlit gibi toplantılarda bir araya gelmişlerdir, ancak artık siyasal bir özne olarak konuşan ve düşünen başörtülü genç kızlar ve kadınlar farklı içerikte toplantılar arıyor, oluşturuyorlardı. Üniversiteli öğrenciler dönüşümlü şekilde evlerde toplanıp Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın veya Seyyid Kutup'un tefsirini okuyorlardı. Askerî darbeden sonra kesintiye uğrayan ev toplantılarından biri Mevhibe Kor tarafından Küçükyalı'da, Turgut Reis Apartmanı'ndaki Kor Ailesi'ne ait dairede düzenleniyordu.

Isparta asıllı olan Mevhibe Kor, 3 Aralık 1941'de Akseki'de doğdu. Üç kardeşin ortancasıydı. Babası rüştiye mezunu bir öğretmendi ve kız çocuklarını okutmaktan yanaydı. "Kızlar okumalı. Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz, yanlış yapmıyorsan saklanma, evde oturmakla iyi olunmaz kızım" diyordu kızına. Ele avuca sığmaz bir çocuktu Mevhibe. Sokaktan eve girmez, ip atlar, çember ve topaç çevirir, top oynardı. Ev işi sevmiyordu, evde su tesisatı olmadığı için tulumbadan ve devamlı akan mahalle çeşmesinden su getirme işini üstlenmişti. Mutlu bir çocukluk

yaşadı. Ortaokulun ilk sınıflarını Antalya Korkuteli'de, son sınıfını ise Isparta'da bitirdi. Korkuteli'de lise yoktu. Babası, o liseyi okuyabilsin diye Isparta'ya tayinini istemişti. Lise ikinci sınıftayken annesi vefat etti. Ehl-i tarik bir kadınla evlendi babası. İyi bir kadındı üvey annesi, Mevhibe'ye ve kardeşlerine sahip çıktı.

Öğrenimini İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Mimarlık Fakültesi'nde sürdürdü Mevhibe Kor, lisenin üç kız öğrencisinden biriydi, fakültede ise elli kişilik sınıfta sekiz kız öğrenciydiler. Aksaray'da, dayısının evinde kalıyordu. Başarılı bir öğrenciydi. İki sene sonra MTTB'nin Cağaloğlu'ndaki yurduna geçti. Okurken veya dinlerken, her zaman eleştirel bir bakışı vardı. Kendi tespitlerini de sorguluyordu hep, acaba yanlış mı düşünüyorum diye. Kadınların Kur'an okudukları toplantılara gidiyor, yorumlarda kendisine boşluklu gelen ifadelere itiraz ediyordu.

Mevhibe Hanım, gençlik yıllarında etrafındaki kadınların dinî konularda merakının az olduğunu fark ettiğinde, onları kendi okuma programlarına dâhil etmenin bir yolunu aramıştı.

1963'te Sıhhi Tesisat dersi asistanı Nevzat Kor'la evlendi. Başörtülü değildi ancak dindardı. Altı yaşından beri sabah namazına kalkıyor, beşinci sınıftan beri beş vakit namazını kılmaya çalışıyordu, on üç yaşından sonra ise kazaya kalan namazı olmamıştı. Yurttaki bir öğrenci onu namaz kılarken görüp etkilenmiş ve Nevzat Kor'a bahsetmişti. Kor da imtihan kâğıdında adını görünce onu odasına çağırtmıştı. Bir çizimden söz ederek yapıp yapmayacağını sordu, o da kabul etti. Çizimi bitirip götürdüğünde, saatine göre hesaplayıp bir ödeme yaptı. Kısa bir süre sonra da evlenme teklif etti. Bir görüşmelerinde, "Müslüman hanım başını örter, sen ne düşünürsün bu konuda?" diye sordu.

Öğrenciliğinde dairenin çevresi ve alanını hesaplama dışında formül ezberlemedi Mevhibe Kor, problemi formülünü de çıkararak çözen öğrencilerdendi. Yine de başarılı bir öğrenci olmadığını düşünüyordu. Evlenirse tahsilini tamamlayabilecek miydi? Dördüncü sınıftaydı, mezun olmak için en az iki seneye ihtiyacı vardı. Yengesine danıştı. Yengesi, "Başına bela mı arıyorsun" dedi, Kor'un dindar olduğunu öğrenince: "Dindar olduğu için düşünüyorum zaten" diye cevap verince de, "Ettiğini çekersin" dedi yengesi. Dayısı, Nevzat Kor'un hocasıyla tanışıyordu. "İyi çocuk" demişti hocası. O yaz Kor Almanya'ya gitti. Ekimde evlendiler. Mevhibe Kor dördüncü sınıfı bitirmişti, Fatih'te kayınvalidesiyle birlikte yaşıyorlardı. Nevzat Kor doktoradan

SAĞDA, MEVHİBE KOR BEŞ ÇOCUĞUYLA BİRLİKTE, YIL 1983.

ALTTA İSE ORTAOKUL KOROSUNDA, İLK SIRANIN EN SOLUNDA.

MEVHİBE KOR, LİSENİN ÜÇ KIZ ÖĞRENCİSİNDEN BİRİYDİ, FAKÜLTEDE İSE ELLİ KİŞİLİK SINIFTA SEKİZ KIZ ÖĞRENCİYDİLER. ÖĞRENİMİNİ İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ'NİN MİMARLIK FAKÜLTESİ'NDE SÜRDÜRDÜ.

sonra İngiltere'ye gönderilmişti. Dönem sonunda Mevhibe Kor da kaydını dondurarak onun yanına gitti. Mesleki araştırma yapmayı taahhüt ederek üniversite yönetiminden izin almıştı. Londra'da iki sene kaldılar. İlk çocukları Naime, 1966'da Londra'da dünyaya geldi. O yıllarda on beş yıllık bir geçmişi olan "uydu şehirler" Türkiye'nin de gündemindeydi. Londra-Essex-Harlow ilk denemelerdendi. Mevhibe Kor eşiyle gidip bölgeyi incelemeyi çok istese de eşinin yoğun çalışmaları nedeniyle bunu bir türlü gerçekleştiremedi. İngilizcesini geliştirdi. Döndüğünde iki dersi vardı, onları verdi ama diploma projesini almaya cesaret edemedi. Projeyi yapabilmek için bir hafta uykusuz kalması gerekiyordu, ancak bir yanda küçük çocuğunun bakımı, diğer yanda kayınvalidesi ve kayınpederinin sorumluluğuyla bunun imkânsız olduğunu görüyordu.

Öğrenciyken Cağaloğlu'nda bir kitapçıda Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* isimli tefsirini görmüş, mezun olduktan sonra okurum, diye düşünmüştü. Evlendiğinde tefsirin orijinalinin eşinin kütüphanesinde olduğunu fark etti, Arapça kelimeleri anlamakta zorlandığı için sözlüklerle çalışmaya başladı tefsiri. Anlamadan ezberlemek istemiyordu. Fatih'teki evleri Mehmed Zahid Kotku'nun evinin karşısındaydı. Elmalılı Tefsiri'ni okumaya hazırlandığı sırada bir gün eşiyle Mehmed Zahid Kotku'yu ziyarete gittiler. Kotku onu ilmî çalışmalara teşvik eden sözler sarf etti konuşmaları sırasında. Nevzat Kor'un da evliliklerinin başından itibaren her türlü ilmî ve toplumsal faaliyetine destek verdiğini vurguluyor Mevhibe Hanım.

1973'te Fatih'ten Küçükyalı'ya taşındılar. Dört çocukları vardı. Büyük kızları Naime imam hatip liselerinin ilk kız öğrencileri arasındaydı. O dönemde Küçükyalı İstanbul dışı sayılıyordu, arsalar ucuzdu. Nevzat Kor kürsüden arkadaşlarıyla birlikte apartman yaptırmak için bir arsa almış, projesini de Mevhibe Hanım çizmişti. Şimdi yaşadıkları Çamlıca'daki evin projesini de yine o çizdi. Kendisiyle 2018'de, Çamlıca'daki evinde gerçekleştirdiğim söyleşide İslam'ı

MEVHİBE KOR BABASI VE KARDEŞLERİYLE

"Vaazlarda oracıkta fikrimi söylüyordum tepkileri göze alarak. Kocaya sınırsız itaat tavsiye edildiğinde de eleştirmekten kendimi alamıyordum, peki kadına beyin ve zekâ süs olarak mı verilmişti..."

yeniden anlama sürecine dair anlattıklarının bir bölümü şöyle: "Nevzat'ın çevresi dindardı. Arkadaşlarının hanımları tesettürlüydü, aile ziyaretlerini haremlik-selamlık şeklinde gerçekleştiriyorlardı. Bu titizliklerini çok yüksek bir eğitim almış mümin kişilikler olduklarına bağladığım için katıldıkları vaaz ve toplantıları takip ettim. Ama bazen ayrımcı bir dille karşılaşmanın hayal kırıklığını da yaşadım. Herkesin bildiği şeylerin tekrar edildiği, kasta vâkıf olmadan her şey için dua edildiği, çeşitli konuların abartılı ve akıldışı bir dille konuşulduğu ortamlardan büyük bir rahatsızlık duydum. Mesela müziğin günah olduğu söyleniyordu ama ezanın da bir müziği, bir musikisi vardı. Kur'an belli makamlarla okunmuyor muydu? Bir fikir şiirle, müzikle daha anlaşılır hâle gelemez miydi? Sonra kendi kendime besmeleyi, Fatiha ve Bakara surelerini anlayarak ezberlemeye çalıştım. Vaazlarda oracıkta fikrimi söylüyordum tepkileri göze alarak. Kocaya sınırsız itaat tavsiye edildiğinde de eleştirmekten kendimi alamıyordum, peki kadına beyin ve zekâ süs olarak mı verilmişti... Elbette ki Allah öyle yaratmıyor; kadınlar ve erkekler, çocuklar, kendilerini yapay olaylar ve sözlerin ortasında buluyorlar, hâlbuki Kur'an Peygamberimize (sav) bile 'İtaat sadece bana' diyor." Mevhibe Hanım 79 yaşında ve hâlâ İslam'ı ve Kur'an'ı anlama konusunda çaba göstermeyi sürdürüyor. Arkadaş grubunu toplayıp bir sure, bir ayet üzerine fark ettiği ancak herhangi bir tefsirde de karşılaşmadığı bir inceliği tartışmaya açıyor. Mülk, Berake, Mevt gibi en bilindik kelimeleri torununun hediye ettiği *Müfredat*'tan yararlanarak tercüme ettiğini anlattı bana: "Hiç olmazsa dinî toplantılarda, cenazelerde okunan sureleri anlamalıydım. Çünkü ben çocukluğumdan beri anlamak istiyordum. Sureler âdeta birer konulu manzum makale; insana konusuna göre gözlem yapma, duyarlık, ileri görüş ve vicdan eğitimi veriyor ve konular surelerde az sözcükle çok yönlü anlatılıyor. Okuyan da buna kafa yormalı. Kur'an hakkında 'Dünyanın en çok okunup en az anlaşılan kitabı' denildiği oluyor. Bu hataya düşmemek için bir küçük sözlük çalıştım, *Müfredat*'taki sayfa numaralarına da atıfta bulunarak... Okunan her şeye kafa yormalı, Kur'an da bundan muaf değildir. Kafa yorulmuyorsa, okunup geçiliyorsa ibadet sayılır mı bu? İmanı artırır mı, ahlakı düzeltir mi? Kur'an'ı çok iyi anlamak zorundayız, çünkü yanlış kabuller ölü sonuçlara gebedir.

Mevhibe Hanım, gençlik yıllarında etrafındaki kadınların dinî konularda merakının az olduğunu fark ettiğinde, onları kendi okuma programlarına dâhil etmenin bir yolunu aramıştı. "Komşular toplanıp çay içerdi, ben de okuma toplantıları yapayım dedim. Hep birlikte öğrenirdik, bu daha da iyi olurdu." Sistemli bir okuma gerçekleştirme ve okuduklarını uygulama çabasını sürdürmeyi is-

FATİH'TEKİ EVLERİ MEHMED ZAHİD KOTKU'NUN EVİNİN KARŞISINDAYDI. ELMALILI TEFSİRİ'Nİ OKUMAYA HAZIRLANDIĞI SIRADA BİR GÜN EŞİYLE MEHMED ZAHİD KOTKU'YU ZİYARETE GİTTİLER. KOTKU ONU İLMÎ ÇALIŞMALARA TEŞVİK EDEN SÖZLER SARF ETTİ.

KAPIMIZ VURULUNCA NEVZAT BENİM ISRARLARIMLA KOMŞUNUN DAİRESİNE GEÇTİ. ASKERLER İÇERİ GİRİP BÜTÜN EVİ ALTÜST ETTİLER. "TEZKİRETÜ'L-EVLİYA"YI HECELEYEREK OKUMAYA ÇALIŞIYORDU BİR ASKER. "BU EVDE TOPLANTILAR YAPILIYORMUŞ. NEVZAT KOR MU YAPIYOR?" DİYE SORDU.

tiyordu. Toplumsal konularda o dönemde pek kitap yoktu. Mehmed Zahid Kotku'nun *Tasavvufi Ahlak*'ını, Seyyid Kutup'un *İslam'da Sosyal Adalet*'ini okuduğunu hatırlıyor o günlerde. Kimi komşusuyla Samiha Ayverdi, kimisiyle de tefsir okudular. Kendi başına sözlüklerle Elmalılı'nın tefsirini okumaya çalışırken katılımcıları arttı bu okumaların. Kur'an okurken ayetler arasında bağ kurarak ilerliyordu. Bu ayet niye nazil olmuş, bana ne söylüyor, özel olarak anlamaya çalışıyordu. Aynı yıllarda Fransızca dersleri de verdi. Çocukları çok usluydu, herkes kendi odasını temizlerdi. Kızı Zahide Tuba da "Biz annemizden kendimize ve dünyaya eleştirel bakmayı öğrendik" diye anlatıyor.

Ben Mevhibe Kor'un Küçükyalı Çamlık'ta bulunan Turgut Reis Apartmanı'nda düzenlediği okuma toplantılarına 1979'da katılmaya başladım. Seyyid Kutup ve Malik Bin Nebi kitapları okuduğumuzu hatırlıyorum. O yıllarda üniversitelerde tesettürlü genç kız ve kadınların varlığı bir hayli belirginlik kazanmıştı ve bu gelişme çeşitli cemaat ve mahfillerde rahatsız bir dille konuşuluyordu. Mevhibe Kor bu konuyu açtığında Mehmed Zahid Kotku'nun yorumu şöyle olur: "Evin civarındaki önü, arkası, sağı, solundan toplamda kırk komşuyla iyi tanışıp yardımlaşmak lazımdır. Bu sadece ev için değildir; mahalleler, şehirler hatta devletler arasında da komşuluk vardır. Hepsiyle iyi münasebetlerde bulunmak gerekir. Sınıf arkadaşlığı da bir komşuluk demektir. Tesettürlü olarak gitsinler. Tarikat dersi isteyen varsa veririz."

Benzeri mahfillerde aynı dönemde işte şu şekilde vaazların da bulunması nasıl izah edilebilirdi? "Kızlarınızı okutup da sekreter mi yapacaksınız?" Güncel hayatın aklı başında yorumu, üniversiteyi makul hatta zaruri gösteriyor, ancak eş zamanlı olarak farklı kanallarda akan fitne söylemini besleyen hurafelere dayalı yargılar, reddiyeye dayalı bir telakkiyi ayakta tutmaya devam ediyordu.

Mevhibe Kor, İslam'ın temel kaynakları bakımından muteber olmayan bir kadın telakkisinin kamusal hayattaki yansımalarını anlatırken, kadın yazarların dedikodu ve iftiralarla yıpratılarak uzaklaştırıldığı bir iş ortamının caydırıcılığının da altını çiziyor. Bu nedenle o dönemlerde müstear ad kullanan kadın gazeteciler olduğu, kimi kadınların ise şaibeler karşısında yenik düşerek meslek hayatlarını sürdüremediği gözlemini aktarıyor: "Lise öğrencileriyle konuşurdum, okuyup meslek sahibi

O yıllarda üniversitelerde tesettürlü genç kız ve kadınların varlığı bir hayli belirginlik kazanmıştı ve bu gelişme çeşitli cemaat ve mahfillerde rahatsız bir dille konuşuluyordu.

3 MART 2006 YILINDA HALEP'TE BİR RESTORANDA EŞİ NEVZAT KOR VE BÜYÜK KIZI NAİME İLE BİRLİKTE.

olun diye. Kızlarınızı okutun dediğim için kimi aileler bana kızardı. Zeki kızlar için özellikle ısrarcı olmuşumdur okumaları konusunda. İçlerinden daha sonra evlenip boşananlar oldu; karşılaştığımızda, 'Keşke senin tavsiyene uyup okumayı sürdürseydim' dediler."

Mimarlık öğrenimi gördüğüm için Mevhibe Kor'la daha bir yakınlaşmıştık. Proje teslimi günlerinde bazen yardıma gelirdi. 12 Eylül 1980 Darbesi'ni takip eden günlerde bir sabah evlerine kapıdan uğradığımı hatırlıyor Kor. Üniversiteye giderken, "Evler basılıyor, nezarethanelere götürülen insanlara işkence yapılıyormuş" demek için uğramışım. Daha sonra bitişik komşusu da gelip uyarmıştı. Arka arkaya birkaç kişi uyardığına göre bugün bir şey olacak, diye düşünüp bazı kitapları hemen tavan arasına kaldırdı: "Akşam Nevzat geldi, yemek yerken askerler kapıyı çaldı. Apartmanın projesini çizerken balkonda iki daire arasına bir dolap yeri bırakmıştım, oradan daireler arasında geçiş olabiliyordu. Kapımız vurulunca Nevzat benim ısrarlarımla komşunun dairesine geçti. Askerler içeri girip bütün evi altüst ettiler. *Tezkiretü'l-Evliya*'yı heceleyerek okumaya çalışıyordu bir asker. 'Bu evde toplantılar yapılıyormuş. Nevzat Kor mu yapıyor?' diye sordu. Nevzat'ın elindeki on küsur doktora tezini gösterdim ve 'Nevzat Bey bu tezlerle ilgileniyor, nasıl toplantı yapar, ben yapıyorum toplantı, lise öğrencilerine fizik, cebir, Fransızca dersleri veriyorum' dedim" diye anlatıyor evinin basıldığı günü. Askerler Nevzat Kor için gelmiş, nerede olduğunu öğrenmeye çalışıyorlardı. "Nereden bilebilirim, eniştem Isparta'dan gelmişti, onunla yemek yiyor olabilir" dedi. Bu sırada beşinci çocuğuna hamileydi. Askerler imza alıp gittiler. Aslında Nevzat Kor'u takip etmiş, apartmana girdiğini görmüş ama bulamamışlardı. Askerlere kapıyı açarken "Buyurun, bir düşman evimi arayacağına Türk askeri arasın" demişti. Apartmanın mimari çiziminde Mevhibe Hanım'ı üzen bir hata, yıllar sonra Nevzat Kor için kurtuluş vesilesi oldu; bunu vurguluyor Mevhibe Kor. O gün kendilerinden sonra evine baskın düzenlenip karakola götürülen başka tanıdıkları işkenceler gördü, saçları ağardı hapishanede, dişleri döküldü.

1. Metin Önal Mengüşoğlu, *Öptüm Kara Gözlerinden*, Artus Kitap, İstanbul, 2007, s. 60.

Cihan Aktaş

Yazar

Çok sayıda dergi ve gazetede yazdı, yazmaya devam ediyor. Okuyucusuyla buluşan son kitabı *Seattle Günlüğü.*

Abdullah Kibritçi

Söyleşi Kübra Kuruali Yaşar
Fotoğraflar Abdullah Kibritçi

Çocukluk Yürüyüşlerim Beni Uzak Diyarlara Taşıyan Bir Duaydı

Abdullah Kibritçi'nin *Katmandu'ya Yol Arkadaşı Aranıyor* kitabı Ketebe Yayınları etiketiyle raflardaki yerini aldı. Kitabı bitirdiğimde, kendisinin son hikâyede anlattığı, hayallerinin peşinde durmadan koşan Amani'ye çok benzediğini fark ettim. Çocukken mahallesini gezerek başladığı yolculuklar, âlemin renklerinin peşinde tüm dünyayı dolaşacağı uzun bir koşuya dönüşmüş. Kibritçi, bu çocukluk yürüyüşlerinin onu uzak diyarlara taşıyan bir dua olduğuna inanıyor. Aslında bu söyleşiyi şubat sayımız için planlamıştık. Fakat o günlerde uzun süre internete erişemeyeceği bir çöl çekimine hazırlanıyordu. Ertelemek bazen daha hayırlıdır. Bu sayede yeni çektiği belgeselden ve ikinci kitapta yer alacak hikâyelerden fragmanlar almış olduk. Ve yeniden gitmek istediği diyarları, modern şehirlerle ıssız çöller arasında yaşadığı şok etkisini, hayatları büsbütün bekleyişe dönen insanları konuştuk.

Yolda olmak ezber bozan bir şey. Siz de hatıralarınızı anlatırken sık sık her yolculuğun kalıplarınızı kırdığından, sivri yanlarınızı törpülediğinden bahsediyorsunuz. İsterseniz yolda olma hâlinin insanı nasıl değiştirdiğiyle sohbetimize başlayalım. Sizin gibi birer hafta arayla -bazen aralıksız- dünyanın çok farklı uçlarında olan birine yolculuk ne öğretti? Modern şehirlerle ıssız çöller arasında yaptığınız hızlı geçişlerdeki şok etkisi anlarında neler hissettiniz?

Son çöl yolculuğum bir ay sürdü. Daha yeni döndüm ama kendime henüz gelemedim. Orada yirmi gün yoğun tempoda yaşadıktan sonra bir gece şiddetli kum fırtınası oldu. Çadırın içinde olmama rağmen toz beni bunalttı. Ağzımdan burnumdan kum, toz girmesin diye suratıma bir şey sarıp tekrar yattım. O an bir şey fark ettim. Bu durum bana bir yerden aşina geliyordu. Vay canına, nasıl da unutmuşum, İstanbul'da suratımıza maske takıp gezmek zorundaydık. Çöl kendi şartlarını öylesine şiddetle dayatmıştı ki, o ana kadar eskiden nasıl bir hayatım olduğunu unutmuş gibiydim. Çadırda bunları düşündüm ve içinde bulunduğum duruma hayret ettim.

Bir arkadaşım uzun süre telefon numarasını hatırlayamadı. Telefonlar çekmediği için kullanılmıyor ancak gece tuvalete kalkanlar için fener vazifesi görüyordu. Kısa sürede alışkanlıklarımız altüst oldu. İçme suyumuz kısıtlıydı ve her eksilen şişe tedirginlik veriyordu. Teyemmüm hayatımızın sıradan bir parçası hâline geldi. Bütün bunları yaşayıp metropole dönünce, insanın iki dünya arasındaki tezatlar gelip suratına çarpıyor. Eskisi gibi musluğu açıp rahatça elinizi yıkayamıyorsunuz. Yolculuk, dünyanın tezatlarını çok sık yaşatıyor. Dünyanın merkezinde sen yoksun, her şey senin etrafında dönmüyor. Senin yaşadığın gibi yaşamıyor insanların çoğu. Bunları hatırlatıyor her seferinde, biraz kendine getiriyor insanı.

Köyün camisine girdiğimizde imam bizi "İstanbul" diye bağırarak karşıladı. Akıl alır gibi değil ama kütüphanesinde Fuat Sezgin'in kitapları vardı. Burası, çölün binlerce kilometre içinde, şebekenin, internetin, elektriğin olmadığı bir yer.

Aslında bu röportajı kitabınızın çıkacağı şubat ayı için planlamıştık. Konuştuğumuzda uzun süre internet erişiminizin olmayacağı bir çöl çekimindeydiniz. Tam olarak neredeydiniz, çekimlerinizle ilgili kısa bir fragman almamız mümkün mü?

Çad'a üç defa gittim. Her seferinde çölün daha derinlerine yolculuk yaptım. Bu yolculukta gittiğim yer ise, siyah insanların yaşadığı son noktaydı. Yüzlerce kilometre ötede Libya çölleri başlıyor ve Arapların diyarına giriş yapılıyordu. Çölde yaşam olmadığı düşünülür. Issız düzlüklerde giderken gerçekten de başka bir şey düşünemezsiniz. Ancak çölde bir günlük kara yolculuğundan sonra karşınıza aniden bir köy çıkar. Neden orada olduklarını, ne yaptıklarını anlamak çok güçtür. İnsan şoka uğrar. Ounianga'ya işte böyle ulaştık. 350 kilometrelik çöl yolculuğu 18 saat sürdü. Kaybolduk, kuma saplandık, gece soğuktan donduk, derken nihayet hedefe ulaştık. Nadir ve eşsiz bir yer olduğunu elbette biliyoruz. Çölün ortasında buz gibi suları olan göller var. Günler süren ve perişan eden yolculuğu göze alan Batılı gezginlerin biraz çılgın olanları nadiren de olsa buraya geliyorlar. Ancak, buraya gelen ilk beyaz Müslümanlar olduğumuzu orada öğrendik. Köyün camisine girdiğimizde imam bizi "İstanbul" diye bağırarak karşıladı. Akıl alır gibi değil ama imamın kütüphanesinde Fuat Sezgin'in kitapları vardı. Burası, çölün binlerce kilometre içinde, şebekenin, internetin, elektriğin olmadığı bir yer. Hâliyle biz de Ounianga'nın insanlarını, dertleri ve mücadelelerini anlattık belgeselde. Hayret ettiğimiz sayısız şey oldu. Binlerce kelime not aldım, artık onları yayımlamak da ikinci kitaba kaldı.

Çölden bahsettiğiniz bölümlerde sık sık insanların çalı çırpıdan yaptıkları evlerinin önünde öylece, her daim beklediklerini anlatıyorsunuz. Bu beni çok etkiledi. Benzer bir bekleme eyleminin bahsi Suriye sınırındaki mülteci kamplarını anlatırken de

geçiyor. Bu iki farklı bekleme şekli üzerine neler söylersiniz?

Biz hızlı bir hayat yaşıyoruz sanırım. Somutlaşmış bir beklemek, pek temas ettiğimiz bir şey değil. Susadığımızda sürahiye uzanmamız yeterli. Suyun, köyün uzağından bidonlarla getirilmesini beklemiyoruz. Unun öğütülmesini, hamur olmasını ve ardından ekmeğin pişmesini beklemiyoruz. Elbise dikmek için bir parça kumaşın şehirden gelmesini beklemiyoruz. Bu sebepten dünyada bizim yaşadığımızdan başka türlü bir hayatı tahayyül etmek imkânsız hâle geldi. Tamam belgesellerde, haberlerde bazen başka hayatlara rastlıyoruz. Ve bize, nadiren yaşanan bir durum olarak aktarılıyor. Hayır, değil. Suya şebekeden erişemeyen insan sayısı daha çok. Dünya zannettiğimizden daha büyük ve insanların çoğu bizim standartlarımızda yaşamıyor. Bunu fark etmek, fark edip içselleştirmek çok zor, anlıyorum. Bu sebepten Afrika'da yol kenarında bekleyen insanların beklemesini bizim bekleyişimizle kıyaslamak ve tarif etmek zor. Beklenen şeyler o kadar çok ve beklemek öylesine doğal ki, hayat büsbütün bir bekleyişe dönüşmüş. Öyle zannediyorum ki artık beklemek için bir sebebe ihtiyaç bile kalmamış. Benim görevim ise o anı yaşamak, bekleyişin içinden geçip gitmek ve hissetmek. Eğer mümkünse bunu başkalarına da aktarmak.

SAĞDAKİ FOTOĞRAF ÇEKİMLERDEN SONRA FİDA'YI BİR İKİNDİ VAKTİ ZİYARETE GİTTİĞİM GÜNDEN. ONU SERE SERPE UYUYAN ÇOCUKLARININ BAŞINDA ŞEFKATLE GÜLÜMSER GÖRÜNCE, O ANIN HAYATIMIN EN UNUTULMAZ ANLARINDAN BİRİ OLDUĞUNU HİSSETTİM.

Kampları anlattığınız bölümlerdeki her hikâye çok etkileyici. Fakat benim aklım kalbim çocuklarını bekleyen Fida'da kaldı. Onun çocuklarına kavuşma anını çektiğiniz bir bölüm canlanıyor sürekli zihnimde. Belgeselden sonra kendisinden haber alma imkânınız oldu mu, çocuklarına kavuştu mu?

Belgesel kahramanlarımızın çoğu gibi, çekimlerden sonra Fida ile görüşmeye devam ettik. Aradan yıllar geçse de hâlâ görüşüyor, Suriye'ye geçtiğimizde ziyaretine gidiyoruz. Çocuklarına kavuştu bu arada. Bir ikindi vakti yaşadığı eve ziyarete gittim. Geleceğimden habersizdi. Kapıda kısa süre bekletip içeri davet etti. Odaya girdiğimde Fida yerde oturuyor, iki çocuğu ise yanında yatıyordu. Çocuklarına kavuştuğunu biliyordum elbette ama o manzarayı görünce, ikindi güneşi odayı doldururken Fida'yı sere serpe uyuyan çocuklarının başında şefkatle gülümser görünce, o anın hayatımın en unutulmaz anlarından biri olduğunu hissettim.

Filipinler'in Tawi Tawi adasında kaçırılmaktan kıl payı kurtulmuşsunuz. Buna benzer başka olaylar da gelmiştir başınıza: ıssız bir çölde hasta olmak, kaçırılmak ya da her an öldürülebileceğini hissetmek… O anlarda aklınıza gelen ilk şey ne oluyor?

Savaş bölgelerinde can

tehlikesi her zaman olur, sınırı geçerken bunu bilirsiniz. Tedirginlik bir süre sonra gider ve kendinizi unutursunuz. Çünkü bir yere bomba düştüğünde bilirsiniz küçük çocukların öldüğünü. Bunu bilmek ve yakinen hissetmek, ölüm kadar zordur. Savaş bölgesine her girdiğinizde yeni dostlarınız olur. Ve yıllar içinde onlar, sırayla yok olur. Tanıdığınız insanlar birer birer eksilir. Ziyaret ettiğiniz hastane bir sonraki gidişinizde yıkılmıştır, oturup çay içtiğiniz evin odasına bomba düşmüştür, bir gün Halep düşer ve siz bir daha oraya giremezsiniz. Bunları yaşamak...

Gidip gördüğünüz tüm ülkeler arasında çok özlediğiniz ve tekrar tekrar gitmek istediğiniz bir yer var mı?

Aslına bakarsanız gittiğim yerlerin çoğuna yeniden gitmek istiyorum. Burundi'ye ikinci defa gitmek istemezsiniz normalde. Ama ben istiyorum çünkü orada işitme engelli küçük dostlarım var. Onları özlüyorum. Tanzanya'ya üçüncü defa gitmek istiyorum çünkü yolumu bekleyen dostlar var. Tekrar buluşmak için sözleştiğimiz arkadaşlar var. Yine de, bütün bunların dışında, Afganistan topraklarının insanı büyüleyen bir yapısı var. Bir kere yollarına düştüğünüzde sizi alıp başka dünyalara götürüyor. Aradan yıllar geçiyor. Sonra bir pazar günü evinizde kahvaltı yaparken, bir koku, bir tını size geçmişteki o günleri hatırlatıyor. Ve Afganistan'ı aşkla, tutkuyla, şiddetli bir şekilde özlediğinizi hissediyorsunuz. Artık yerinizde duramazsınız. Bir şeyler yapmalısınız. Buna yakın duyguları elbette Balkanlar için de hissediyorum. Ama orada olan şey, daha çok geçmişimle irtibat kurmanın hazzı, yitip gidenin hüznü.

Kitap bittiğinde, son hikâyedeki hayallerinin peşinde durmadan koşan çocuk Amani'ye çok benzediğinizi fark ettim. Çocukken mahallenizi gezerek başladığınız yolculuklar, tüm dünyayı dolaşacağınız uzun bir koşuya dönüşmüş. Hâlâ yollardayken dünyayı kocaman bir aile kabul eden ve gönüllü olarak herkese el uzatmak isteyen gençlere neler söylersiniz?

BURUNDİ'YE İKİNCİ DEFA GİTMEK İSTEMEZSİNİZ NORMALDE. AMA BEN İSTİYORUM ÇÜNKÜ ORADA İŞİTME ENGELLİ KÜÇÜK DOSTLARIM VAR. ONLARI ÖZLÜYORUM. TANZANYA'YA ÜÇÜNCÜ DEFA GİTMEK İSTİYORUM ÇÜNKÜ YOLUMU BEKLEYEN DOSTLAR, TEKRAR BULUŞMAK İÇİN SÖZLEŞTİĞİMİZ ARKADAŞLAR VAR.

Allah dünyayı ve insanları çeşit çeşit yaratmış. Buradan göçüp gitmeden evvel, bizim için inşa edilen bu gezegeni görmemek bana biraz garip geliyor. Ne kadar çok insan var, hayatları hikâyeleri ne kadar çeşitli, aynı anda nasıl da milyarlarca duygu yaşanıyor? Bütün bunlar beni hayrete düşürüyor. Yaşamak, var olmak nasıl da inanılmaz şeyler. Seyahate çıktığımda yakama yapışan duygular bunlar. Evde oturduğumda beni yola çağıran düşünceler de bunlar. Elbette şunun da farkındayım. Bu bir imkân meselesi. Ama Yenikapı Langa'ya bir akşam vakti gitmek, Somali sokağından geçmek, Afgan gençlerin evlerine misafir olup onlarla muhabbet etmek, siyahi gençleri yeşil örtülü masalarda okey oynayıp oralet içerken görmek, Bangladeşli çocukların tavuk döner yiyişini seyretmek; bütün bunlar hemen şimdi ulaşabileceğimiz şeyler. Bilmiyorum, ben böyle yaptım, Bolivya'ya gidemediğimde Langa sokaklarında yürüdüm. Bangkok'u özlediğimde Esenler'e yollandım. Henüz ülkemin sınırlarını aşmadan evvel, çocukluğumda başlayan yürüyüşlerle, İstanbul'un bütün semtlerini dolandım. Bunun bir dua olduğuna inandım. Beni daha uzaklara taşıyan bir dua. Böyle. Şuraya gidin, şunu yapın diyerek tavsiye vermektense benim için gitmenin nasıl mümkün olduğunu anlatmak daha uygun geldi.

Hayatımız Sessizce Finansallaşıyor

Mehmet Ali Akyurt

Para gözlüğünü bir kere taktığınızda nesneler artık nesneler olarak değil barkodlar, fiyat etiketleri olarak görünmeye başlıyor. Para eskiden de vardı ama büyükşehir, internet, akıllı telefon derken her şeyi paraya, parayı her şeye dönüştürmek mümkün hâle geldi, piyasadaki ürün çeşitliliği arttı, metalaşan şeylerin sınırları genişledi. "Bedenime sahip olabilirsin ama ruhuma asla"nın hilafına bir davranış, "duygusal emek" giderek kurumlaştı, yaygınlaştı, tebessüm her pazarda bulunan bir meta hâlini aldı.

Seneler önce yaptığımız küçük bir trafik kazasında bize çarpan arabanın sürücüsünün aceleyle inip arabasına bakma anı hâlâ gözümün önündedir. Küçük bir kaza olduğu için bize bir şey olup olmadığını merak etmemesi normal karşılanabilir. İlgisi bize pekâlâ suçlamak için de yönelebilirdi. Ama o onu da yapmadı. Kapkaranlık uzay boşluğunda arabasıyla baş başa salınıyorlarmış gibi, tek odağı arabası oldu. Yavaş çekimde iki sevgilinin yıllar sonra karşılaşma anına benziyordu sahne. Telaşla indi, arabanın çarpan yerine koştu. Orayı ovalayıp iyileştirmeye çalışacakmış, kulağına korkma ben yanındayım, bir şey olmadı diye fısıldayacakmış gibiydi. Gerçekten arabasını çok seven; bakım, temizlik ve aksesuarına çocuğuna bakar gibi ihtimam gösteren tanıdıklarım yok değil. Belki bu adam da onlardan biriydi, kim bilir. Adam konuşmaya başlayınca büyü bozuldu, bütün o "gibi"lerim köpükten birer baloncuk gibi havada patlayıp gitti, işin rengi değişti: En sık kullandığı kelimeler kasko ve sigortaydı. Kasko nakaratının arasına tanıdık tamirci, tutanak tutmasak, kusur dağılımı gibi sözlerin girmesiyle türkü çeşitlenip uzuyordu. Hep beraber tutanak tutuldu, tanıdık tamirciye gidildi, tutanak adamın istediği gibi tekrar yazıldı ilh.

Ben de arada boş durmadım ve arkada oturan üçüncü kişi olmanın verdiği rahatlıkla kendimi gözleme verdim, sessiz film gibi adamı izleyip durdum. Adamın ellerinin kollarının oynayışında, arabasına bakışında bir tuhaflık vardı. Acaba kazadan dolayı ondan soğumuş muydu? Sanki arabayı bir bütün olarak algılamıyor, arabanın hasar gören kısmından başka hiçbir yerini görmüyordu. Bir noktada arabanın rengini fark ettim, beyazdı. Ahmet Güntan'ın çok sevdiğim Beyaz Peugeot şiirini hatırlattı bu bana: "güneşin altında radyo dinleyen çocuk/ sen bu dünyaya mı aitsin/ hayatın nasıl olduğu değil kimlerle olduğu/ önemli dersin/ göğe ara sıra başını kaldır bak öyleyse/ kendine ait bir yıldız bulabilir misin/ içinde hiçbir şey olmayan bir dünya özlüyorsun/ hadi birkaç şeyi daha atsak boşluğa/ sevinir misin" diye başlıyordu şiir. Şiirle durumumuz arasındaki karşıtlıktan çıkan kıvılcımla olacak, bize çarpan sürücünün tavrındaki tuhaflık o anda ışıdı: Adam ile bir eşya ya da nesne olarak arabası arasında hiçbir bağ yoktu. Kiralık araç olmadığı da işin seyrinden anlaşılmıştı. Konuşmalarındaki nakarat da bu arada iyice kısalmış, adam fark etmeden ve sühuletle

sorumu cevaplayıvermişti: değer kaybı. Bir başka deyişle baştan beri adamın gündemi, arabanın bir yerinin kırılması, tamir edilmesi, tamir masrafı, onu gideceği yere götürüp götürmeyeceği, kaç gün yatacağı değildi; bu kaza sebebiyle satarken ne kadar kaybedeceği, yürüyen para olarak gördüğü geçici beyaz bineğinin ne kadar değer kaybettiğiydi.

Beyaz Peugeot'dan beyaz arabaya soyutlama

İnsanın temel becerilerinden biridir soyutlama. Bu yolla bir şeyi bir dünyadan başka bir dünyaya taşır, aktarır; tahvil, tercüme, temsil ederiz. Elimizdeki üç masa tenisi topuna "üç masa tenisi topu" dediğimizde ya da karakalem/geometrik çizimini yaptığımızda onu söz, sayı ve şekil dünyasında temsil etmiş oluruz. Bu işlemlerde tek tek masa tenisi toplarının bazı özellikleri, mesela renklerinin aktarılmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Kanlı canlı somut bir varlığı, bazı "temel" özelliklerini seçip vurgulayarak kelime, sayı ya da şekle dökerken, bazı "önemsiz" özelliklerini ise flulaştırıp ihmal ederiz. Örneğin bir şeyleri saydığımızda yaptığımız, tek tek birimler arasındaki farkları, tikellerin kendine özgülüklerini önemsizleştirmektir. Bir nesneyi zihnimizde, kâğıtta, söz, formül, kod olarak taşıma sanatıdır soyutlama. Meyve kurutmak gibi, kendisini taşımak/korumak zor geldiğinde,

temsiliyle iş görürüz. Gerektiğinde o temsili çıkarıp sulandırır, eski hâline getiririz. Soyutlama yardımıyla, ilgisiz gibi görünen iki şey arasında ilişki kurar, onları benzetilebilir/karşılaştırılabilir kılar, ortak paydada buluşturur, ortak ölçüye vururuz. Aynı renk, sayı, işlev, içerik, malzeme, şekil, ebat, uzunluk, ağırlık ya da hacme sahip iki nesneden söz edebiliriz bu sayede. Diyelim bir karınca, uçak, şemsiye ve gülü renkleri temelinde yan yana getiririz.

Birimlerinin sınırları "doğal" görünen marulları saymak kimsenin gözüne batmaz belki. Ama Kur'an'da "Kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur, kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur" (Maide, 32) şeklinde bahsedilen ölümü saymak farklıdır. Sosyal politika bağlamında bürokratlar tarafından sayıya indirgenen ölüm, ölenin yakınları için sonsuz hatıralar ve umutlar demektir. Bir şeyin, onu uzaktan "cins isim"le karşılayanlardaki karşılığı ile ona "özel isim" verenler nezdindeki karşılığı başka başkadır. Burada sorunlu olan bizatihi bir şeyleri saymak ya da kelime/kavram yoluyla soyutlamak değil, soyut temsille somut karşılığı arasındaki mesafeyi/kaybı yok saymak, göz ardı etmek veya önemsememek, o somutluğun, soyut karşılığından ayrı bir varlığı olduğunu inkâr etmektir.

Mükemmel soyutlayıcı: para

Bir mübadele, değiş tokuş, şekil değiştirme aracıdır soyutlama. Ses, resim ya da videoyu elektriğe, sinyale veya koda dönüştürüp kablo ya da sinyal yoluyla iletmek, henüz gerçekleştirilmemiş olsa da, elementleri birbirine dönüştürmek de bir çeşit soyutlamadır. Masallarda büyüler büyücüler eliyle bir şeyin bir şeye dönüşmesine o kadar sık rastlarız ki. Keloğlan'la Ali Cengiz'in dövüşü görsel bir dönüşme şölenidir mesela. Keloğlan koçken serçe olup uçar, Ali Cengiz kartal olup peşine düşünce bu sefer de bir demet gül olup prensesin kucağına düşer. Ali Cengiz dilenci olup gülleri alacakken bir avuç darıya dönüşüp yerlere saçılır, öbürü de tavuk ve civcivlere dönüşünce tilki olup hepsini yutar. Bilim kurgu filmlerinde buna denk olarak karşımıza çıkan, her şeye dönüşebilen "mükemmel soyutlayıcı" cıvadır. İnsan

ALTTA SOLDA YER ALAN TABLO ALESSANDRO TOFANELLI'YE AİT. ALTTA SAĞDA İSE GÜRCÜ SANATÇI OTAR IMERLİSHVİLİ'YE AİT BİR ESER GÖRÜLÜYOR.

muhayyilesinin dönüşme imgesinin oda sıcaklığında sıvı olarak bulunan kıvamlı ve parlak bir metalde bulması manidar. *Terminatör 2* (1991) filmindeki T-1000, yaygın adıyla "civa adam", ele avuca sığmaz, kılıktan kılığa girer, farklı biçimlere bürünür, farklı yüzler takınır, farklı insan seslerini taklit eder. Vurduğunuzda ise bir avuç sıvı metale dönüşüp akar gider.

Simmel'e göre büyükşehirde yaşayanlar o kadar sık o kadar çok uyaranla karşılaşır ki bir yerden sonra her birine bütün varlığıyla/veçhesiyle dönmekte zorlanır; aklı, duyguları, hatıraları ve muhayyilesiyle tepki vere vere kaynakları tükenir, mecali kalmaz, bir süre sonra etrafındakileri "intibak hızı en yüksek yetisi" olan zihniyle karşılamakla yetinir olur. Kaldırımın kenarında oturmuş bizden para isteyen birini bir dilenciye indirgeriz. Özel bir durum olmadıkça bir dilenci nasır bağlamış duygularımızı harekete geçirmeye yetmez. Ona sadaka verip vermememiz pek de farklı değildir bu açıdan. Hatta ona sadaka verdiğimizde belki de onu salt zihinsel bir konuma indirgememiz, onunla salt zihinsel bir bağ kurmamız daha kolay, daha işlek, daha hızlı olmuştur.

Bu zihinselleşmenin en kapsamlı görünümü de parasallaşmadır. Dünyada bir geometrici şekiller görür, bir matematikçi ya da istatistikçi ilk önce sayıları fark eder, fizikçi hıza, kimyacı bileşenlere odaklanır. "Algıda seçicilik" gibi, nesnelerin belli özelliklerini gösteren bir gözlükle bakar etrafa. Fiziki coğrafya gözlüğü takınca dağın yüksekliğini ovayı coğrafi şekilleri görürüz, beşerî

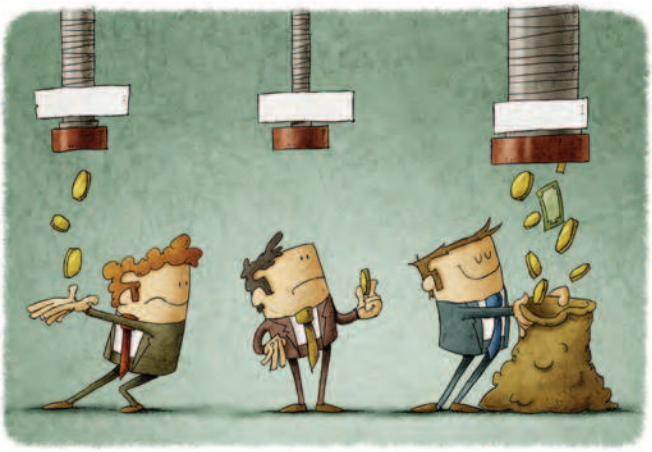
YUKARIDA YER ALAN TABLO KANADALI RESSAM ANTONY JOHN'UN "LEVEL CROSSING" İSİMLİ ESERİ.

coğrafya gözlüğüyle kara yolları tren yolları ve sair insan eserlerini, siyasi coğrafya haritasında ise idari ve siyasi sınırları... Büyükşehir hayatı duygu ve muhayyile gözlüğünü evde bırakıp sokağa zihinsellik gözlüğüyle çıkmaya bizi teşvik eder. Para gözlüğü zihinsellik gözlüğünün yanında verilen bir eşantiyon, doğal uzantısı, camındaki koruyucu bir filtre gibi.

Para gözlüğünü bir kere taktığınızda nesneler artık nesneler olarak değil barkodlar, fiyat etiketleri olarak görünmeye başlıyor. Para eskiden de vardı ama büyükşehir, internet, akıllı telefon derken her şeyi paraya, parayı her şeye dönüştürmek mümkün hâle geldi, piyasadaki ürün çeşitliliği arttı, metalaşan şeylerin sınırları genişledi. "Bedenime sahip olabilirsin ama ruhuma asla"nın hilafına bir davranış, "duygusal emek" giderek kurumlaştı, yaygınlaştı, tebessüm her pazarda bulunan bir meta hâlini aldı. Ayrıca, internetle birlikte anonim bir şekilde, kimseyle muhatap olmadan, bir şeyi paraya dönüştürme, parayı da bir şeye dönüştürme kolaylığı, esnekliği de arttı. Büyükşehirle genişleyen pazar, internetle kolayca girilip çıkılır hâle geldi.

Belki de mal mülk "araba sevdası" artık görece makbul, "para aşkı" gelince tarihe karışan bir günah. Recaizade'nin o uzun araba tasvirleri bundan sonra kimseyi ilgilendirmeyecek. Arabasını seven, ona isim koyanlar arkaik ve üşütük tipler olarak bir süre daha yaşayacaklar belki ama sonra onlar da tarihe karışacak. Ahmet Güntan'ın şiirinde tasvir edilen "peugeot çalıştı korna çalıyor bin arkaya / her şey önünden bir bir geçsin başını cama daya"daki tecrübeyi kimse

özlemeyecek. Nesne/tecrübe arzulanır bir şey olmaktan çıkacak. Arzu nesnesiz kalacak, tek arzu nesnesi para olacak ve o da, Simmel'in bahsettiği gibi, paradan gayrı her şeyi her an ulaşılabilir kılacak ve bizi her şey karşısında bıkkınlığa, bezginliğe, isteksizliğe sürükleyecek. Civa adam gibi bir şeyden bir şeye dönüşüp duracak ama kimseye ram olmayacak, elimizden kayıp gidecek.

Eşyaya yabancılaşma

Rivayet odur ki, Peygamber Efendimiz bizim yaptığımız gibi sadece kedisine köpeğine, ineğine davarına, eşeğine katırına, atına devesine değil kılıç, mızrak, zırh, miğfer, yay, sadak, kalkan, sancak gibi savaş aletlerine ve günlük eşyalarına da isim koyarmış. Sandığına Cami, bardağına Reyyan dermiş mesela. İbrik, terlik, leğen, çadır, eğer, asa, baston, değnek, hepsine isim koyar, özelleştirir, onlarla bağ kurarmış. Eşya modern dünyada da zamanla şekil değiştirdi, sadece üretim süreci değil ürünün tasarımı da karmaşıklaştı, sadece üretici değil tüketici de ürüne yabancılaştı. Modern toplumu bir arada tutmak için karmaşık işbölümü ve üretim süreçlerine, meslek gruplarının karşılıklı bağımlılığına bel bağlandı. Kitlesel üretimi takip eden 1929 tüketim krizi karşısında, kapitalizmin selameti için, Romalı mimar Vitrivius'un bina inşaatı için koyduğu işlevsel/kullanışlı, güzel/estetik ve sağlam/dayanıklı olma şartlarının üçüncüsünden vazgeçildi. Büyükşehir hayatının hızı da eklenince tek kullanımlık "kullan at" ürünler giderek yaygınlaştı. *Cesur Yeni Dünya*'da embriyolara belletilen virtler fark etmeden şiarımız oldu, eşyanın ömrü kısaldıkça kısaldı. Kullandığımız eşyayla bağ kuracak fırsatı bulamadık belki. Bütün bunlar eşya ile aramızdaki bağı zayıflattı.

İşin bir başka boyutu da kullandığımız eşyaların, örneğin arabanın yatırım aracı olarak görülmeye başlanması. Hem kullan hem kazan; bir taşla iki kuş. Belki evet kârlı ama bu durum bir yandan da, bizzat kullandığımız eşya ile aramızdaki ilişkiyi dönüştürüyor, aramıza bir kat daha mesafe sokuyor. Mallarımızla bağlantımızı zayıflatan bir başka gelişme de, internetten ikinci el eşya satışının kolaylaşması. İnternet, akıllı telefon uygulamaları, sözleşmeye dayalı ilişkiler, piyasalaşma, kullanıcı yorumuna dayalı güven mekanizması, ucuz kargo gibi gelişmeler de bu geçişi daha mümkün kılıyor. Eşyalarımızı kullanırken arka planda, aklımızda bir başka saat daha işliyor artık, *finans saati*. *Kullanım saati*ni tıktıklarıyla bastırıyor hatta artık. Fırsat maliyeti kafasıyla kendi eşyamızı giderek daha titrek, mütereddit, güvensiz kullanacağız belki. Aklımızda bastıramadığımız "Şurası kırılırsa ne kadar değer kaybeder?", "Şimdi satsam ne kadar eder?" soruları.

Bir nesne, eşya, mal kullanıyorsak onu sevdiğimizden değil artık. Sadece zorunda olduğumuzdan. Neredeyse yemek bile böyle. Artık tek önemli olan arabanın değer kaybına uğrayıp uğramadığı. Onunla ne yaşadığınız değil. Değil ismi, rengi bile yok. Beyaz araba o yüzden beyaz. Bağ kurmanız imkânsız. O kadar anonim ki. Burma bilezik, hatta gram altın gibi. İşçiliksiz, kayıpsız. Sadece araba mı? Her şey böyle, kaça aldım, ne kadar kullandım, kaça satarım? Online ikinci el pazarının genişlemesinin sessiz bir etkisi de bu. Arabadan eşyaya, her şey sanki kâğıt paradan, uç uca eklenip dikilmiş teyellenmiş kâğıt paralar gibi, eğreti, dayanıksız; işte böyle böyle arabalarımız, eşyalarımız, velhasıl hayatımız sessizce finansallaşıyor.

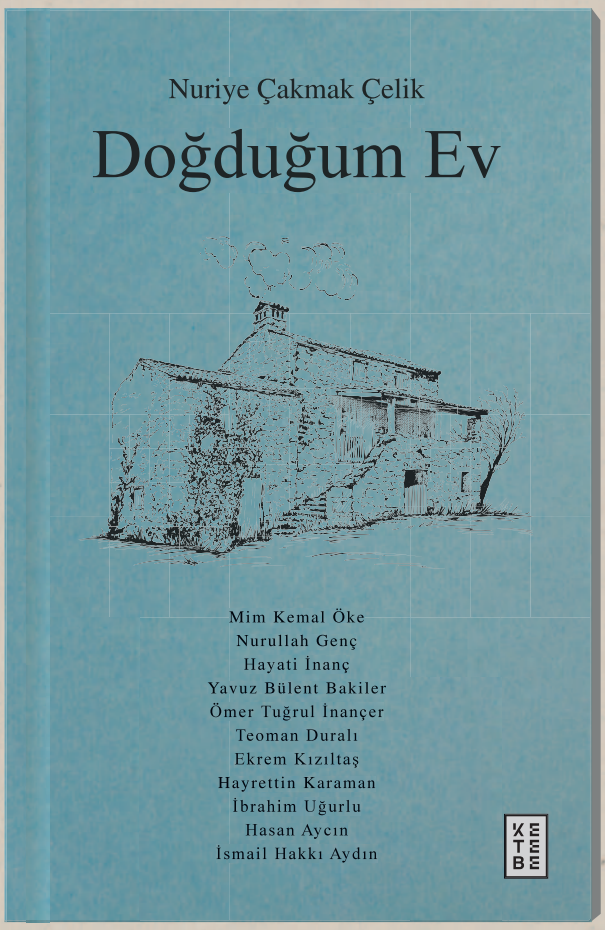
Mehmet Ali Akyurt

Akademisyen

82 doğumlu. İstanbul Lisesi ve Boğaziçi Siyaset mezunu. *Fayrap* dergisi ve İz Yayıncılık'ta editörlük yaptı. Halen İstanbul Sosyoloji öğretim üyesi. Evli, iki oğlan babası.

Y A Z I K A L I R

Görüntüleri çevrimiçi platformlarda yayınlandığında milyonlarca kişi tarafından izlenen röportajların derlenerek bir araya geldiği *Doğduğum Ev*'de, Mim Kemal Öke, Nurullah Genç, Hayati İnanç, Yavuz Bülent Bakiler, Ömer Tuğrul İnançer, Teoman Duralı, Ekrem Kızıltaş, Hayrettin Karaman, İbrahim Uğurlu, Hasan Aycın, İsmail Hakkı Aydın gibi alanında önde gelen isimlerin hayatına dair önemli dönüm noktalarına şahit olacaksınız.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Esin Handal

Söyleşi Yusuf Sami Kamadan

Zirvelerde Bir Kar Leoparı

Dağcılar için önemli bir unvan olan "kar leoparlığı" bugüne kadar dünyada 670 kişi tarafından kazanıldı. Şu anda ülkemizde 3 kar leoparı var. Bunlardan biri dünyanın ilk Müslüman, ülkemizin de ilk kadın kar leoparı unvanına sahip Esin Handal. Kendisiyle dağcılık merakı, yüksek irtifa tırmanışları ve kar leoparlığı üzerine konuştuk.

Öncelikle sizi tanımayanlar için kendinizden bahseder misiniz?
İzmir doğumluyum, İstanbul'da büyüdüm. Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi mezunuyum. Kariyerimi 15 yıl önce dağlarla tanıştığımda bıraktım ve Türkiye Dağcılık Federasyonu'ndan eğitim almaya karar verdim. Öncesinde de birçok sporla alakadardım. Rafting, mağaracılık yaptım, iki yıldız dalgıcım ve profesyonel olarak yelken sporuyla uğraştım. Ama son sekiz yıldır dağcılıkta kar leoparlığı projesiyle ilgileniyorum ve sürekli yüksek irtifaya gitmeye başladım. Üç yıl kadar önce Almanya'ya yerleştim. Orada da antremanlarımı devam ettirdim. Maalesef sponsorluk bulma noktasında ciddi sıkıntılar yaşıyoruz. Tırmanışlarımı devam ettirebilmek için iki yıl kadar bisikletle posta dağıtıcılığı yaptım. Kazandığım parayla Pobeda'ya gittim. Türkiye Dağcılık Federasyonu bir takım belirleyip içinde benim de olduğum kimi sporcuları Lenin Dağı'na götürdü. Kimi testler ve taramalardan geçtikten sonra ikinci yıl tekrar biz seçildik. Millî takımda yer alınca "Ben yapabiliyorum, bu projeyi tamamlayabilirim" dedim. Sonrasında dördüncü ve beşinci dağları kendi imkânlarımızla tırmandık. Dört dağda partner olarak Adem Gül ile beraberdik. 7010 metre Han Tengri Dağı, 7105 metreyle Korjenevskaya Dağı, 7134 metre Lenin Dağı ve 7495 metrelik İsmail Somoni Dağı tırmanışlarımı yaptım. Projeyi de toplamda dört yılda tamamlamış oldum. Bunlar Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan'a yayılmış durumdalar.

Başka sporlarla da alakadarken dağcılıkla tanıştıktan sonra kendinizi tamamıyla bu spora vermişsiniz. Bunun özel bir nedeni var mı? Dağcılıkta sizi cezbeden nedir?
Türkiye'de dağcılık yaparken dalış da, yelken de, mağracılık da yapabiliyordum. Fakat bahsettiğim projeyle beraber yüksek irtifalara çıkmayı öğrendim. Açıkçası bundan çok daha fazla zevk aldım. Bizim tırmanışlarımız temmuz ve ağustos aylarında 7 binlik dağlarda karda kışta oluyordu. Doğal olarak dalış ve yelken sporunu bırakmak zorunda kaldım. Ayrıca tırmanış için ciddi antreman yapmalıyız. Bu antremanları yaparken başka bir spora çok fazla zaman ayırmak mümkün değil. Neden saplantılı bir şekilde bu sporda devam ettiğime gelince, bir kere yüksek irtifada kendinizi sınıyorsunuz. Orada bir yokluk var. Hiçbir şeye sahip değilsiniz. Normalde şehirde alışmış olduğunuz o rahat, konfor yok. Tuvalet rahatlığınız bile yok. Bunlarla baş edebildiğimi gördüm. Şehirde kendimizi hiç zorlamıyoruz, yeri geliyor bugün yorgunuz diyerek işe bile gitmiyoruz. Tırmanışlara başladığımda 25-30 kiloluk çantaları taşıyabildiğimi fark ettim ki ben yıllardır bel fıtığıyım. Bunları görüp kendimi güçlü hissedince devam ettim. İlgilendiğim sporlar arasında en başarılı olduğum da bu oldu. Hep sınırlarımı zorladım. Sınırlarımın çok geniş olduğunu bana gösterdiği için özellikle de bir kadın olarak açıkçası çok zevk aldım.

Sizler de tıpkı şehirde yaşayan ve çalışan bizler gibi bir hayata sahiptiniz. Merak ettiğim şey yepyeni bir hayata başlamanıza sebep olan o kırılmanın nasıl yaşandığı?
O kırılma, şu hayatta gerçekten istediğiniz ama adını koyamadığınız şey karşınıza çıktığı zaman yaşanıyor. Ben dağcılığı tanımıyordum, kar leoparlığının ne olduğunu bilmiyordum. Hiç kimse beni 7 bin metrelere çıkacağıma inandıramazdı. Ama karşıma çıktığı zaman bunun için çabaladım. Bizim bir tırmanışımız bir buçuk, iki ay sürüyor. Hem iş yerinde çalışıp hem de bunu yapamazdım. Ben de daha çok sevdiğim şeyi yapıp, sporuma devam etmek için işimden istifa ettim. Hayatımda ormanda koşu bile yapmamış biriydim. Bildiğiniz şehir çocuğuydum. İlk çalıştığım sigorta şirketim hafta sonu bizi doğa yürüyüşüne götürdüğü zaman beynimde bir anda ışıklar çaktı: "Böyle bir hayat var, ben kesinlikle bunu yaşamak istiyorum, doğanın bir parçası olmak istiyorum!" Fakat doğrudan dağcı olmadım. Hem çalışıp paramı kazandım hem de haftasonları dalıştan paraşüte kadar her şeyi denedim. Karşıma yeni bir fırsat çıktı. Bu süreçte rehber kullanmadığım için önüme gelen dağa tek başıma çıkmaya çalışıyordum. Tesadüf eseri tek başıma bir yerlere gittiğimi gören eski Dağcılık Federasyonu başkanı Alaattin Karaca

Dağ orada her zaman bekliyor bizi, yeri geldiği zaman çekilip daha uygun bir zamanda tekrar tırmanabilmeyi kabul etmeli bir dağcı.

"Hadi seni 7 bine, millî takımla birlikte götüreyim" deyince kabul ettim. Yeni federasyon başkanımız Ersan Başar'a da bu vesileyle teşekkür ediyorum. Bana önemli imkânlar sağladı. İnsanlar karşısına çıkan bu tür fırsatları tepmemeli. Bu uğurda düğünümü bile erteledim. Federasyon başkanının beni davet ettiği yılın temmuz ayında düğünüm vardı. Eşimle, ailemle görüşüp apar topar onu eylül ayına aldırdım. Çabalamadan başarı gelmiyor.

Doğrudan yüksek irtifa tırmanışlarıyla bu spora başlamadınız değil mi?

Önce hiçbir şeyi bilmediğim için rehberli çıkışlar yaptım. Malzemem de yoktu. Bir süre sonra rehberler bize külfet olmaya başladı. Öğrenciydim, elime pek para geçmiyordu. Dağcılık malzemeleri de çok pahalıdır. Bu işin eğitimini almak zorunda hissettim kendimi çünkü eğitim alındıktan sonra istenilen her dağa gitmek mümkün. Önce Türkiye'deki 3 bin metre üstü dağların yaz çıkışını yaptım. Sonra ufak ufak kış dağcılığına başladım. Sonra da tüm komşularımızı dolaştım. Aslında kar leoparlığı benim ilk başarım değildi. Rusya'da, Gürcistan'da, İran'da ve İsviçre'de ilk Türk kadın tırmanışlarını gerçekleştirdim. Malesef basına pek ulaşamıyor, kendimizi duyuramıyoruz. Kar leoparlığı unvanını aldıktan sonra ismimi biraz duyurabildim.

Dünyanın ilk Müslüman, ülkemizin de ilk kadın kar leoparı unvanına sahipsiniz. Kar leoparı nedir tam olarak?

Kar leoparlığı 1961 yılında Sovyetler Birliği tarafından uygulanan bir unvan. Dağcılar için çok önemlidir. Sovyetler Birliği yıkılınca hâliyle bu dağlar da farklı devletlerin sınırları içerisinde kaldı. Her ne kadar birlik dağılmış olsa da bu unvan hâlâ muhafaza ediliyor. Her yıl dağcılar bu unvanı kazanmak için çaba sarf ediyorlar. Günümüzde Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan sınırları içerisinde kalan, 7 bin metre üstü 5 dağı tırmandığınızda bu unvanı hak ediyorsunuz. Unvanı bugüne kadar dünyada 670 kişi kazandı. Bunların 32 tanesi kadın ve ben sonuncusuyum. Bunu Sovyetler Birliği başlattığı için Rus ve Slav kökenli olanlar için bu unvan çok önemli. Eğer buradan Rus kökenli olanları çıkartırsak -ki bu ayrımı kendileri de yapıyor- ben, dünyadaki 6. Rus kökenli olmayan kadınım. 670 kişi arasında Türkiye'de sadece 3 kar leoparı var. Bunların ilki Nasuh Mahruki, unvanı 1994 yılında kazandı. Bundan 25 yıl sonra ben ve Bülent Çınar birlikte tırmanarak kar leoparı olduk. Şu an ülkemizde 3 kar leoparı var.

Kar leoparlığı haricindeki ilk tırmanışlarınız hangileri?

İsviçre'de Matterhorn Dağı ile Eiger Dağı'na tırmandım. Matterhorn'a tırmanan ilk Türk kadın oldum. Demavend Dağı'nın kış transını yapan ilk Türk kadın da benim. Hatta bunun transını yapan başka herhangi bir Türk dağcı olmadı. Ağrı Dağı'nın kışın transını yapan ilk kadın dağcıyım. Gürcistan'daki Kazbek Dağı'na kışın çıkan ilk kadın Türk dağcıyım. Aynı şekilde Rusya'daki Elbrus Dağı'na çıkan da. Türk kadın tırmanışlarında pek çok ilkim var.

Dağcılıkta da bir hiyerarşi var mı? Dünyanın en yüksek dağı Everest. Buna tırmandıktan sonra bir dağcı için dağcılık bitmiş olur mu?

Dağcılık bitemez. Benim sadece Türkiye'de dört yüz civarında tırmanışım var. Yine de son noktanın çok uzağındayım. Hedeflerim arasında öncelikle 8 bin metreler ve tabii ki Everest var. K2 var. Sonrasında 7 binlerin kış tırmanışı var. Bunun sonrasında 8 binlerin kış tırmanışı var. Dünya dağcılığı bunlarla başladı ama biz daha başlayamadık maalesef. Dönüp dolaşıp sıkıştığımız nokta sponsorluk oluyor. Eğer çalışırsak bu sporu devam ettirmek için vakit bulamıyoruz. Çalışmazsak da gidecek para bulamıyoruz. "Ben şuraya çıktım, bu sporu artık bırakıyorum" diyen kimseyi tanımıyorum. Yüksek irtifa böyle bir şey, her birimiz kar suyundan nefret eder ama bir şekilde her yıl yine de onu içmek isteriz. Hiçbir konfor söz konusu

FOTOĞRAF: DERDA ŞANALMIŞ

değil. Ailemizden, eşimizden, dostumuzdan uzağız. Kimseden haber alamıyoruz. Ama o eziyeti çekmek için koştura koştura her yıl gidiyoruz. Ayrıca yükseklerin bir cazibesi de var. Biz bir dağın daha önce hiç kimse tarafından çıkılmamış bir yerinden çıkarsak oraya bir isim verme hakkına sahip oluyoruz. Türkiye'de tırmanış camiası çok eskilere dayanıyor. 1800'lü yıllarda başladı ilk çıkışlar. Türkiye için böyle bir şey yok ama 7 binlerde başka bir rotadan çıkarsak ismimizi verebiliriz.

Millî gururumuz olmanız çok değerli ama karşımda dağlara tırmanan güçlü bir kadın görmek şahsım adına daha da değerli.

Çok sağolun. Aslında dağda erkek kadın ayrımı yok, orada çok eşitiz. Fırtına, dondurucu soğuk hava, çığ ya da çadırımızın patlamasıyla karşılaşabiliyoruz. Bunların hiçbirisi bizleri kadın veya erkek şeklinde ayırt etmiyor. Bu ayrım toplumda ve yaşamakta olduğumuz şehir hayatında var. Bu bize öğretiliyor maalesef. Bana deniyor ki sen kadınsın, yapamazsın. Annem de beni çok destekledi ama hâlâ "Yapma kızım, senin gücün yetmez kızım" der.

Tırmanırken ne gibi tehlikelerle karşılaştınız?

En uzun tırmanışım 35 gün kadar sürdü. 7 binler genellikle bu kadar sürüyor. Tırmanış hayatım boyunca mesela çığ içinde kaldım. Kar körü oldum. Az önce bahsettiğim Demavend Dağı'na ilk Türk kadın tırmanışı esnasında göz bebeklerimi dondurdum ki hasar bıraktı. Arkadaşlarımızdan çığ içerisinde kalıp kaburgasını kıranlar oldu. Kimi arkadaşlarımızın ayakları dondu ve kestirmek zorunda kalarak ampute oldu, kimilerinin ise elleri dondu ve kesmek zorunda kaldılar. Yaptığımız sporun tehlikeli olduğunu biliyoruz ama insanın da kendi sınırlarını biliyor olması gerektiğini vurguluyoruz ısrarla. Dağ orada her zaman bekliyor bizi, yeri geldiği zaman çekilip, daha uygun bir zamanda tekrar tırmanabilmeyi kabul etmeli bir dağcı.

Dağda bu zorluklara göğüs germenin normal hayatta pratik faydasını da görüyorsunuzdur.

Hem de nasıl. Dağın beni eğittiğini açıkça söyleyebilirim. Bana gücüm olduğunu gösterdi. Çocukken "aman kızım, canım kızım" diye büyütülüyoruz, sonra iş hayatına geçince de kapımız açılıyor, çantamız taşınıyor. Kendi gücümüzü keşfetme imkânı olmuyor. Dağda o rüzgâr beni tokatladığı zaman -saatte 75-80 km hızla esen bir rüzgârdan bahsediyorum- ayakta kalabiliyorum. Şehre geldikten sonra "Aman şunu yapamam" diyemiyorsunuz hâliyle. Herkes tabiii ki 7 bin 8 bin yapsın demiyorum ama doğa sporları özellikle kız çocuklarını çok geliştiriyor, yapabiliyoruz yani. Tamam biraz daha küçüğüz ama asla güçsüz değiliz.

Bir zirveye ulaşmak, bir şeyin ilki olmak çok haz verici! Dağcılıktan çok hoşlanıyorum. Cape Town'da 1084 metre yüksekliğindeki Masa Dağı'na, Gana'da 885 metrelik Afadjato Dağı'na çıktım. Tırmanışını tamamlayanların bir şeyler yazması için bir defter vardı. Acaba benden başka bir Türk var mı diye baktım. Sonra ilk Türk uyuruklu kişi olduğumu fark edince gururla deftere işledim.

Bakın bunu siz de yaşamışsınız, 885 metre bile olsa epey ter döktünüz, emek, para ve zaman harcadınız. Hiçbir dağa çıkmak kolay değildir. 7-8 bin zor ama 885 metre de yeni başlayanlar için zor. Bizim tek gayemiz ilk olmak değil, sağlıklı bir şekilde bu tırmanışları yapıp geri dönebilmek. Ama ilk olunca insan daha fazla hevesleniyor. Ne iyi etmişim, diyorsunuz. Normalde hem rüzgâr, hem kar, hem güneş bizi mahveder. Başarıyı elde edince bu yaralarımız âdeta kapanıyor.

Son olarak dağcılıkta Türkiye'yi nerede görüyorsunuz?

2021 yılındayız ve hâlâ ilk Türk kadın tırmanışı diyebiliyorsam dünyanın çok gerisindeyiz demektir. Dünyadaki pek çok dağcı bizim hayalini kurduklarımızı gerçekleştiriyor. Bizler daha oraya gelemedik maalesef. Yine aynı yere dönüyoruz. Halk, yönetimler, belediyeler ya da özel şirketler tarafından desteklenmiyor ve maalesef saygı görmüyoruz. Hatta desteklemeyi bırakın, bir de köstekleniyoruz. İş önce siz basın mensuplarında. Sizin vesilenizle önce halkın bilinçlendirilmesi, buradan hareketle de bize kol kanat gerecek yetkililere ulaşılması gerekiyor.

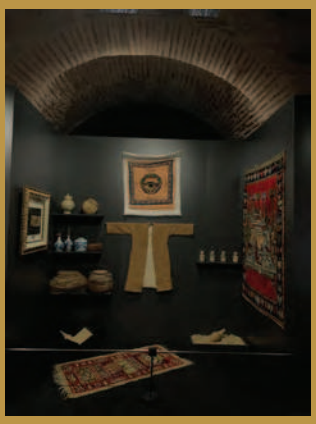
“Maske/Çağrışımlar” başlıklı karma sergi, Contemporary İstanbul Vakfı’nın Fişekhane’deki mekânı Cocoon’da sanatseverlerle buluşuyor. Pandeminin her geçen gün daha da ilginçleştirdiği hayatlarımızı yorumlamayı amaçlayan eserleri 21 Nisan’a dek görmek mümkün. Ayrıca sergi çevrimiçi olarak da şu adres üzerinden gezilebilir: https://bit.ly/37Dilac

Kültür Atlası

İletişim Başkanlığı'nın düzenlediği "Mukaddes Yol: Osmanlıdan Günümüze Kâbe Örtüleri ve Hac Hatıraları Sergisi", Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde açıldı. 19 Mart'a kadar açık kalacak sergi, hafta içi 10.00-16.00 saatleri arasında salgın tedbirleri eşliğinde ücretsiz olarak ziyaret edilebilecek.

EVRAK-I PERİŞAN ARASINDA
-10-

NÂZIM HİKMET'İN UNUTULMUŞ ANKET VE MÜLAKATLARI-2

Necati Tonga

Son Posta
Avrupalı korku ve endişe gene basladı
Amerika İle Çekoslovakya Hükümleri Almanya
Hududa Tahşidat Yapmış Bulunuyor
ALMANYA BUGÜN AVRUPAYA SON
TEKLİFİNİ BİLDİRDİ

Bu yazıda Nâzım Hikmet'in *Doğuş* mecmuasının gençlikle ilgili anketine verdiği cevap ile Naci Sadullah'ın yaptığı iki mülakata cevapları dikkatlere sunulmaktadır.

[Geçen sayıdan devam...]

Nâzım Hikmet'in kitaplarına girmemiş bir diğer anket cevabı 1936 yılında *Doğuş* mecmuasında neşredilmiştir. Nâzım Hikmet, bu ankette dönemin gençleri ve gençlik kavramı etrafında kısa bir cevap vermiştir.

Şairin kitaplarında daha önce derlenmemiş diğer iki mülakatı ise aynı zamanda şairin yakın dostu olan Naci Sadullah[1] tarafından 1936 yılında yapılmıştır ve *Son Posta* gazetesinde neşredilmiştir. Naci Sadullah'la yapılan ilk mülakatta Nâzım Hikmet'in çeşitli edebiyatçılar ile ilgili hayli ilginç fikirler öne sürdüğü görülmektedir. İkinci mülakat ise Nâzım Hikmet'in o dönemde Orhan Selim müstearıyla *Son Posta* gazetesinde tefrika etmeye başladığı *Kan Konuşmaz* adlı romanı merkeze alınarak yapılmıştır. Şair, bu mülakatta *Kan Konuşmaz* romanından hareketle roman sanatı ile ilgili önemli tespitler yapmaktadır.

DOĞUŞ MECMUASI'NIN ANKETİNE CEVAP:

"Bu günkü gençliğin heyecanlarıyla faaliyet ve hareketleri, kültür, neşriyat sahasında nasıl buluyorsunuz?" diye sorduk. Bize tereddüt ve çekingenlikle cevap verdiler.

Nazım Hikmet:

"Gençlik sözünden bir şey anlamadım. Ne gençliği? Hangi sınıf ne tabakanın gençliği? İşçi gençliği mi? Esnaf, köylü, burjuva gençliği mi? Yoksa sadece nüfus kâğıtlarına göre mi gençlik? Üniversite ve mekteplerde okuyan gençlik bile eninde sonunda bir vahdet değildi ki! Buna rağmen gençlik tabii ile serbest mesleklere girecek olan mektep talebelerinin topunu birden mi kastediyorsunuz? Bunların arasında bir heyecan ve faaliyet vahdeti olduğunu sanmıyorum. Ve zaten mevcut sosyal şartlar içinde böyle bir vahdet olamaz.

Yüksek mektep talebelerinin okuyup okumadıklarına gelince. Bu bir tetkik ve istatistik işidir. Okumuyorlarsa, okumayanlar ekseriyeti teşkil ediyorlarsa bunun sebeplerini derin sosyal köklerde aramak lazım gelir.

Ben kendi payıma 'top yekûn' yüksek mektep talebeleri için böyle bir araştırma yapmış değilim. Ve böyle herhangi ciddi bir tetkikten haberim yok ki sorunuza cevap verebileyim."

Doğuş Mecmuası, 1 Mart 1936, S. 2, s. 8.

En Kuvvetli Şair, Romancı ve Hikâyecimiz Kim?

(Nâzım Hikmet'in Cevabı)

Nâzım Hikmet cevap verirken bizim tasnifimizi beğenmiyor ve yeniden kendisi tasnif ediyor: Tereddide, maziye hasret çekmekte, saçmalamakta, methüsenada vs.de en kuvvetli...

Suallerimiz:

1. Meşrutiyet'ten sonra gelmiş şairlerimizin en kuvvetlisi kimdir? En beğendiğiniz şiiri hangisidir?
2. Meşrutiyet'ten sonra gelmiş romancılarımızın en kuvvetlisi kimdir? En beğendiğiniz eseri hangisidir?
3. Meşrutiyet'ten sonra gelmiş hikâyecilerin en kuvvetlisi kimdir? En beğendiğiniz hikâyesi hangisidir?

Nâzım Hikmet, "en kuvvetli tabiri çok umumi," diyor ve tasnif ediyor:

Meşrutiyet'ten bu güne kadar yazı yazanlar içinde: 1. Tereddide "en kuvvetli" olanlar vardır. 2. Maziye hasret çekmekte "en kuvvetli"

NÂZIM HİKMET ORHAN KEMAL'LE BURSA HAPİSHANESİNDE, 1943.

olanlar vardır. 3. Bir incir çekirdeği doldurmayacak kadar basit muhtevaları kelime oyunlarıyla şişirmekte ve karanlıklaştırmakta "en kuvvetli" olanlar vardır. 4. Methüsena işlerinde "en kuvvetli" olanlar vardır. 5. Burjuva ve küçük burjuva ideolojisini vermekte en kuvvetli olanlar vardır. 6. Nihayet bir "inkılapçı", bir "proleter" edebiyatı sahasında -bugünün şartları içinde- en kuvvetli olanlar vardır. Ve bu işin bir tarafıdır. 6. Bir de sırf teknik bakımından vezinleri en kuvvetle kullanan ve Türkçeye en kuvvetli şeklini verebilen şairler vardır:

Şimdi, böyle bir tasnife göre: 1. Necip Fazıl'ı, Ahmet Haşim'i ve genç şair İsmail Safa'yı 2. Mehmet Âkif'i, Yahya Kemal'i, 3. "En genç şair"lerin çoğunu, 4. Behçet Kemal'i, 5. Ziya Gökalp'ı ve yukarıki sıralara girenlerin çoğunu, 6. "Bir Yıldız Aktı" şairi İsmet Hüsnü'yü, İsmail Suphi'yi sayabiliriz.

Sırf vezinlerini ve lisanlarını iyi kullanmak bakımından da Yusuf Ziya'yı, Orhan Seyfi'yi, Necdet Rüştü'yü, İsmet Hulûsi'yi, Faruk Nafiz'i, Yahya Kemal'i, İdris Ahmet'i ve Mehmet Fuat'ı gösterebilirim.

Meçhul dâhilerimizden birini daha tanımak merakıyla bu sonuncuyu soruyorum.

- O da kim?

Nâzım Hikmet gülüyor:

- O, diyor, şiirlerini getirip bana okur hep... İnkâr edemem ki çocukcağızın hem hece veznini kullanmakta, hem "Öz Türkçe" kelimeleri şiire sokmakta büyük hünerleri var!

- Ya romancılarımız ve hikâyecilerimiz?

- Romancılarımız ve hikâyecilerimiz için de aynı tasnifi yapmak lazım: Ben sayayım, sen yine cetvele bak: 1. Dörtte üçü. 2. Dörtte üçü. 3. Dörtte üçü. 4. Dörtte üçü. 5. Dörtte üçü.

Altıncıya geldik değil mi? Burada da "Emine" romanıyla büyük bir atlama yapan Suat Derviş'i, Sabahattin Ali'yi ve Niyazi Remzi'yi sayacağım. Lisan, dil ve teknik bakımından ise Reşat Nuri'yi, Falih Rıfkı'yı, Refik Halid'i, Aka Gündüz'ü ve Nuri Urgun'u gösterebilirim.

Aynı merakla aynı soruyu tekrarladım:

- Bu da kim?

O yine güldü ve hemen aynı cevabı verdi:

- Bu çocuk, yazılarını getirip bana okur hep... İnkâr edemem ki çocukcağızın teknik işinde ve "Öz Türkçe" kelimeleri yazıya doldurmakta büyük hüneri var.

Naci Sadullah, "En Kuvvetli Romancı, Şair", *Son Posta*, 31 Mart 1936, s.7.

ŞAİRİN KİTAPLARINDA DAHA ÖNCE DERLENMEMİŞ İKİ MÜLAKATI AYNI ZAMANDA ŞAİRİN YAKIN DOSTU OLAN NACİ SADULLAH TARAFINDAN 1936 YILINDA YAPILMIŞTIR VE "*SON POSTA*" GAZETESİNDE NEŞREDİLMİŞTİR.

"KAN KONUŞMAZ!„

İsmet İnönünün kamutayda beyanatı

Naci Sadullah'la yapılan ikinci mülakat Nâzım Hikmet'in o dönemde Orhan Selim müstearıyla *Son Posta* gazetesinde tefrika etmeye başladığı *Kan Konuşmaz* adlı romanı merkeze alınarak yapılmıştır.

"KAN KONUŞMAZ!"

ORHAN SELİM'İN İLK ROMANI İÇİN NÂZIM HİKMET'LE BİR MÜLÂKAT

Nâzım Hikmet'in "Portreler" adındaki kitabında "Orhan Selim" başlıklı bir şiir vardır. Bu şiir şöyle başlar:

Benim sıska,
benim cılız,
benim zavallı çocuğum Orhan Selim!
Sen
benim
ne gözüm,
ne kolum,
ne kafamsın:

Sen
benim,
bir kurşun balyası gibi sıska sırtına bindiğim
ve alnımın teriyle geçindiğim
ilk
ve son adamsın!"

Böylece epey uzayan bu şiir şöyle biter:

"Yalnız unutma bir şeyi
yorulur da
ayağın kayarsa eğer
seni herkesten önce ben
taşlarım.
Fakat bugün sende "

Şimdi siz, günlerden beri, *Son Posta* sayfalarında, Nâzım Hikmet'in bu "cılız ve zavallı evladı"nın adına rastlayıp dururken kendi kendinize soruyorsunuzdur.

- Acaba Nâzım Hikmet'in bir kurşun balyası gibi sıska sırtına bindiği ve alnının teriyle geçindiği bu cılız delikanlı, adını "roman" denilen koca bir hamuleyi, ayağı sürçmeden sonuna kadar taşıyabilecek mi?

Ben dün, sizin aklınızdan geçen bu suali, Nâzım Hikmet'in ta kendisine sordum.

Nazım Hikmet:

- Hakkın var! diyor. Ve ilave ediyor:

- Orhan Selim bu sefer, beni geçindirmekten daha ağır bir yükün altına girdi. Ve zannederim ki kedi olalıdan beri ilk defa bir av tutmaya çalıştı.

İşlemeye kalkıştığı mevzu bence, üzerinde durulmaya değer bir sahadır.

- Romanın adı "Kan Konuşmaz". Onun bu tezi müdafaaya kalkışmasına bakılırsa, kanın konuştuğunu iddia edenler de var?

- "Akıbet gürk zade gürk şevet" mi yoksa, bilmiyorum "mi şevet" mi diye bir söz vardır. Yani "Kurdun oğlu mutlaka kurt olur!"muş. Bu zihniyeti çok daha inkişaf ettirirsek, bugünkü rasizme ulaşırsın.

Rasistler, yani ırkçılar için, ırklar, aşılmaz duvarlarla birbirlerinden ayrılmışlardır.

Yine onlarca, her ırkın bütün fizyolojik ve psikolojik vasıfları, damarlarında taşıdıkları kanla tayin olunur. Yine onlarca, her kan ayrı bir medeniyet yaratır.

Onlar yalnız bu kadarla da kalmaz. Ve mesela ırk nazariyecisi Günther der ki:

- "Dünyanın her tarafında, her kavimde, her ırkta, idare eden sınıfların, idare edilen sınıflardan farklı bir bünye teşekkülüne sahip olduklarını kabul eylemek lazımdır..."

Mesela, garp kavimlerinin yüksek sınıflarında, "Vestefalyen", "Nordik" yahut "Dinarik"

NÂZIM HİKMET VE NACİ SADULLAH, "YEDİGÜN", 123. SAYI, S.12.

kan çoktur. Halbuki aşağı tabakalar, daha ziyade "Alpin" ve "Balt" kanını taşırlar.

İçtimaî sınıfların teşekkülünü, psikolojisini bile kanla anlatan bu nazariyenin hangi menfaatleri ifade ettiği üstünde duracak değilim. Çünkü "Alman Faşizmi ve Irkçılığı" adıyla çıkardığım kitapta bu mevzu üzerinde kâfi derecede durdum. Bizim Orhan Selim de bu kitabı okumuş, bilhassa şu Günther'den aldığım cümlenin son kısmı üstünde kafa patlatmış.

O biliyor ki, veraset yolu ile geçen vasıflar inkâr edilmez. Fakat yine biliyor ki, veraset yolu ile geçmeyen bir vasıf varsa, o da "beynin muhtevası", "düşüncenin akışı"dır.

Aynı içtimaî vaziyet, aynı sosyal sınıfı şartlar, muhtelif fertlerin üstünde, -damarlarında ister bir paşazade "kanını", ister bir köylü "kanını" taşısınlar,- aynı entelektüel aksülamelleri yapar.

Mesela, Afrika'nın göbeğinden gelen zenci bir bebek, Berlin üniversitesi profesörlerinden birinin evinde yetiştirilsin. Zenci bebek büyüdüğü vakit, ne aslan avından, ne büyücülükten, ne kavga danslarından, ne de bunlardan bir şey anlar. Buna mukabil bir Alman çocuğu, bir Afrika kabilesinin içinde büyütülsün. Görülecektir ki o da Göte'den, Şiller'den, riyaziyeden ve Hitler'den hiç bir şey anlamayacaktır.

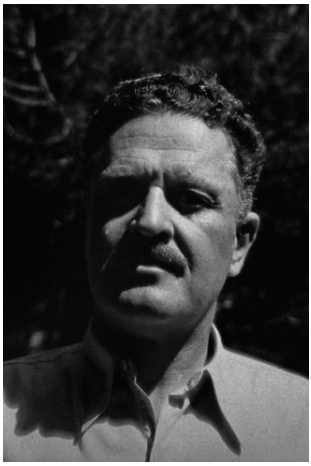
Paşa zade bir esnaf muhitinde büyütülsün: Damarlarındaki o "asil"(!) paşa "kanına" rağmen düşüncesinin muhtevası içinde büyüdüğü muhitle tayin olunacaktır. Bir esnaf çocuğu, paşa konağında yetiştirilsin: Yine görülecektir ki üvey paşa babasıyla beraber esnafı ve halkı bir "güruhu lâyüflihun"dan başka bir şey addetmeyecektir. Aynı muhitle insan arasındaki münasebet bir değildir. İnsan, kendisini ihata eden tabiatı, muhiti de istihale ettirerek kendi tabiatını da değiştirebilir.

Ve işte Orhan Selim de bu vakıa üzerinde durmak istiyor. Yazmak istediği eser tezli bir romandır. Fakat bir romandır. Ağır bir ilim kitabı değil. O Türkiye'de, meşrutiyetin ilanından, cumhuriyetin ilanına kadar konkre,[2]

Nâzım Hikmet'in kitaplarına girmemiş bir anket cevabı 1936 yılında *Doğuş* mecmuasında neşredilmiştir. Nâzım, bu ankette dönemin gençleri ve gençlik kavramı etrafında kısa bir cevap vermiştir.

tarihi ve muayyen bir muhit ve zaman içinde geçmiş bir hadiseyi, tezinin ispatına vasıta etmektedir.

Orhan Selim'e göre "roman", bütün kederleri, neşeleri, ihtirasları ve tezatlarıyla, bütün bir hayat parçasını ifade eder. Orhan Selim'e göre "isbat etmek istediği tez" bizzat hayatın içinde yani realitede mevcuttur. Bundan dolayıdır ki, "Kan Konuşmaz" romanı, sadece mücerret bir iddianın edebiyat yolu ile tarifi değildir.

- Roman hayattan alındığına göre, kahramanları hayatta olsalar gerek?

- Orhan Selim, roman kahramanlarının hepsini tanıdı. Bazılarıyla dostluk etti, bazılarıyla kavga. Onlardan kimi bugün ona düşmandır, kimi dost. Ve kimisi sağdır, kimisi öldü. Mamafih, Orhan Selim, bütün bu tanıdığı insanların macerasından Emil Zolakâri kuru ve pasif bir fotoğraf realizmi yaratmak istemiyor.

- Romandaki belli başlı kahramanlar kimlerdir?

- Romanın merkezindeki kahraman, "Nuri Usta"dır. Bazı edebiyatçılarımız "Nuri Usta'yı, -isminin sonundaki sıfata bakarak-, romanda lüzumundan fazla entelektüel bulacaklardır. Çünkü "Nuri Usta"ları hayatlarında benim kadar değil, Orhan Selim kadar bile tanıyamamışlardır.

Bu romandaki "Gâvur Cemal Hoca"yı ise, "Babıâli" de tanır, "Köprü altı" da, eski Seyrüsefain idaresinin ateşçileri de...

Çünkü o, gemi şaftlarına olduğu kadar yüksek makam sandalyalarına da oturmuştur.

Kan Konuşmaz'da adına Ahmet denilen bir delikanlı vardır, onun sosyal babası "Nuri Usta" ve kan babası "Seyfi Beyefendi"dir.

Romanın bütün düğümlerini çözmemek için bırak da geri kalanları da saymayalım.

Yalnız, sizin gazete, Orhan Selim'in romanından bahsederken, onun şiir ve piyes de yazdığını söyledi. Orhan Selim'in benden gizli işler görmediğini bildiğim için, buna şaştım. Benim bildiğim Orhan Selim, şimdiye kadar yalnız fıkralar yazmış bir adamdır. Ve *Kan Konuşmaz*'la, edebiyata ilk defa burnunu sokuyor.

Temenni eylerim ki delikanlının bu zorlu işte burnu kırılmasın!

Naci Sadullah, *Son Posta*, 29 Mayıs 1936, s. 1, 20.

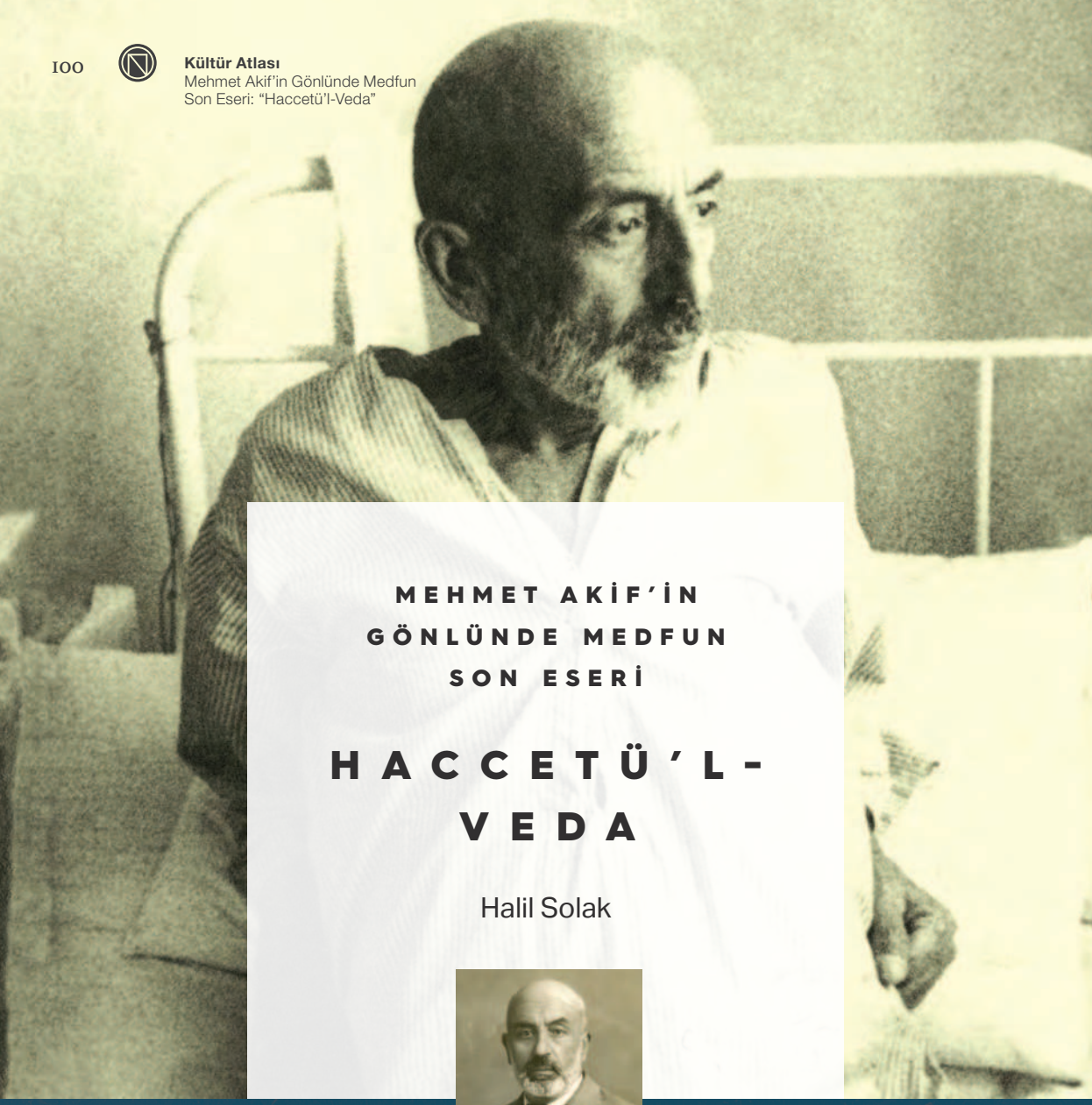
1. Naci Sadullah hakkında daha fazla bilgi için bkz. Haluk Oral, Nâzım Hikmet'in Yolculuğu, 2. Bas., İş Bankası Yay., İst., 2020, s. 122-133.
2. konkre: somut.

Necati Tonga

Yazar

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Ankara'da tamamladı. Yeni Türk Edebiyatı alanında edebiyat araştırmaları yapıyor. Son kitabı, *Bir Edebî Muhit Olarak Ankara*.

MEHMET AKİF'İN GÖNLÜNDE MEDFUN SON ESERİ

HACCETÜ'L-VEDA

Halil Solak

Akif hasta yatağında kendisiyle görüşen gazetecilere biraz iyileştiğinde "Haccetü'l-Veda"yı yazmaya başlayacağını söylüyordu.

Kütüphanem bir özlemler arşividir.
Susan Sontag

I.

Mehmet Akif, Millî Mücadele'nin kazanılmasının ardından damadı Ömer Rıza Doğrul'a niyetinin artık bir köşeye çekilip tasarladığı eserleri kaleme almak olduğunu söyler: Millî Mücadele hatıraları, manzum bir piyes, çocuk şiirleri ve "Haccetü'l-Veda".

Ancak hayat Akif'in bir köşeye çekilmesine müsaade etmedi. Ekim 1923'te Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gitti. İlk iki yıl kışları burada geçirip yazları Türkiye'ye dönen Akif, 1925'in sonundan itibaren sürekli Mısır'da kaldı. İstiklal şairine dair önemli çalışmalar yapan M. Ertuğrul Düzdağ ve Orhan Okay'a göre hak kazandığı emekli maaşının bağlanmaması ve hükûmet tarafından polis takibine alınmasının yanında Akif'in bu daveti kabulünde "Millî Mücadele'den sonra ümit ettiği İslâm birliği ve bu birlikte Türkiye'nin önemli rol oynaması idealinin gerçekleşememesinin doğurduğu hayal kırıklığının büyük tesiri olmuştu". Akif, Mısır'da bir yandan Kur'an mealiyle meşgulken bir yandan da Kahire'deki el-Câmiatü'l-Mısriyye'nin Edebiyat Fakültesi'nde Türk dili ve edebiyatı hocalığı yapıyordu. Vatan hasreti ve İslam dünyasının perişan hâlinden duyduğu kedere geçim derdi, eşinin rahatsızlığı ve çocuklarını arzu ettiği gibi yetiştirememesinin sıkıntısı da eklenmişti.

Akif, hastalığının ağırlaşması üzerine memleketinden uzakta ölmek korkusuyla, 17 Haziran 1936'da İstanbul'a "bir külçe kemik hâlinde" döndüğünde aklında "Haccetü'l-Veda" da vardı. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) irtihalinden üç ay önce eda ettiği ilk ve son haccı, veda haccını yazmak istiyordu.

II.

Peki Mehmet Akif hiç hacca gitmiş miydi? Merak ettiğim bu sorunun cevabını onun seyir defterinin sayfalarında aradım: Mehmet Akif birinci Mısır seyahatini 1914 yılının ocak ve şubat aylarında yapmış, Beyrut, Kahire, el-Uksur, Medine ve Şam'a gitmişti. Akif'in Medine'ye kadar gittiği ikinci seyahat ise 1915 yılının mayıs-eylül aylarında, dört buçuk ay süren Necid seferidir. Birinci Medine seyahati "el-Uksur'da", ikincisiyse "Necid Çöllerinden Medine'ye" şiirlerinin yazılmasına vesile olmuştu. Ama ne yazık ki her iki seyahatinde de Mekke'ye gidememişti. Ayrıca gitse de haccedemezdi çünkü bu seferin birincisi Safer-Rebiülahir, ikincisi Recep-Zilkade ayları içinde yapılmıştı. Sonraki Mısır yıllarında da hacca gitmek nasip olmamıştı (Bu arada şairin hacca gidemeden vefat etmesine üzülen Ömer Kirazoğlu'nun Mehmet Akif'e niyet ederek bir "bedel hac" yaptığını Ertuğrul Düzdağ naklediyor. Türkiye içinde ve dışında 200'e yakın cami projesine imza atan ve gerçek bir Akif dostu olan yüksek mimar-mühendis Kirazoğlu 1989'da Medine'de vefat etmiştir).

III.

Akif'e Hz. Muhammed'in veda haccını yazma fikrini veren isim, muhtemelen, Tahir Harimi Balcıoğlu idi. Ezher'de okuyan, Ege bölgesi vaizliği yapan ve *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları*, *Tarih-i Medeniyette Kütüphaneler* gibi kitaplar yazan Balcıoğlu'nun anlattığına göre Akif'in de bulunduğu bir sohbet meclisinde İslam tarihine dair bahisler konuşulurken içinden kabarıp gelen çok samimi bir arzu ile şaire şöyle demiş:

"Üstad, acaba Hazreti Peygamber'in Haccetü'l-veda'sı kadar dünyada, yeni bir âlemin inkılâbını takdim eden ikinci bir hadise hatırlayabilir misiniz? Eski bildiklerini ve inandıklarını ona muhatab olan koca bir âlemi kendi elleri ile parçaladı. Duygu ve görgülerini tamamiyle yeni mübeşşire imanı ile bağladı ve bundan ayrılmayacağına söz verdi. Yüzbin insan bu ilâhî vahyin hitabına maruz kalıyor ve o mübeşşir onlardan ahd alıyor. Bu ahde Allah'ı şahid tutuyor. O parmak göklere doğru kalkıyor: 'Şahid ol Yarabbi!' diyor. Aziz üstâd, bu ilâhi levhayı senden başka kim tasvire muktedir olur?"

Bu hitap karşısında Akif'in "vahye mazhar olmuş gibi, gözleri aktarıldı, vücudu ürperdi". O an öyle heyecanlıydı ki, sanki asırlar önce yaşayan tarihin bu büyük gününde Hazreti Peygamber'i dinleyen yüz binlerce insanın arasında o da bulunuyordu. Balcıoğlu, meclisteki herkesin gözlerinin yaşardığını da naklediyor.

Konu, Peygamber âşığı Akif'in zihninde ve tabii ki kalbinde yer etmiş olmalı ki, bir ara Akif'in kızına İslam tarihi dersleri de veren Tahirü'l-Mevlevi'den veda haccını yazıp nazmedilmek üzere kendisine vermesini söyler. Ancak Tahirü'l-Mevlevi, Akif'in bu isteğini yerine getiremez.

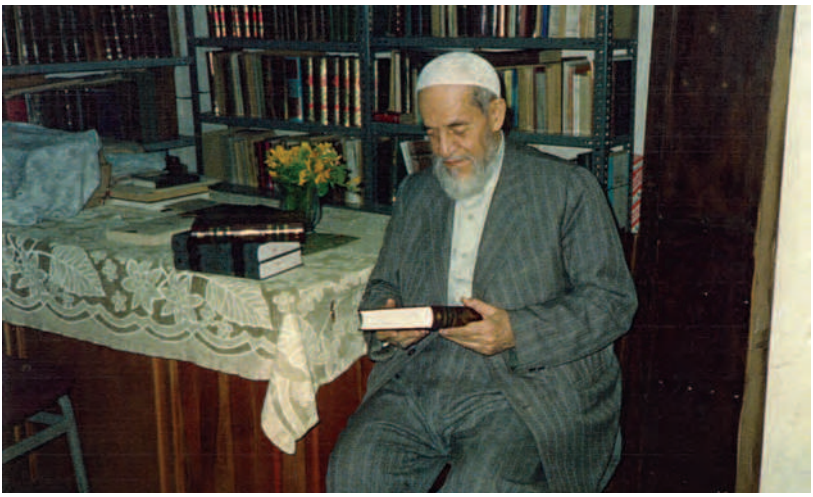

Akif'in bu eser için yaptığı başka hazırlıklar da var. Mesela Ankara'da *Kenzü'l-Ummâl*'leri bu çalışması için tetkik etmişti. *Kenzü'l-Ummâl*, 16. yüzyılda yaşayan Hindistanlı ünlü sufi ve hadis âlimi Müttakī el-Hindî'nin Süyûtî'ye ait üç eserdeki rivayetleri fıkıh konularına göre alfabetik olarak düzenlediği hadis kitabıdır.
Akif, "Haccetü'l-Veda" için bütün malzemesinin hazır olduğunu Eşref Edib'e şöyle anlatmıştı:

"En küçük teferruatına kadar planım kurulmuştur. Yalnız bu hadisenin cereyan ettiği sahaları gidip dolaşmak isterim. Mekke'ye, Medine'ye gitmek... Mekke'nin dağlarına çıkmak... Merve ile Safa arasında dolaşmak... Hira Dağı'na gitmek... Peygamber'in sığındığı gâr'a [Sevr Mağarası] girmek, orada birkaç gün kalmak... Onun gecesini görmek... O topraklara, o tavanlara temas edeyim, onları öpeyim, koklayayım... Şiirimin ilhamlarını oradan alayım... Sonra oturup bu eserimi yazayım..."

Eşref Edib'e göre Akif, "Çok senelerden beri bu eseri hayalinde yazıyordu. Bu eser Üstad'ın son eseri olacaktı".

Üstelik "Haccetü'l-Veda"nın kime ithaf edileceği dahi belliydi: Hayır işleyemediği günleri teessür içinde geçiren Ahmed Nazmi'ye. Ağaç dikmek, hayvan yetiştirmek, zenginlik gibi konulara dair hadisleri toplayıp neşreden bir muharrir olan Ahmed Nazmi, pek az bir maaşla kıt kanaat geçinen ancak gönlü zengin, ahlakına Akif'in meftun olduğu biri zattır. Yirminci asırda Asr-ı Saadet'i yaşayan Ahmed Nazmi, Akif'e göre bir sahabiydi.

MUSTAFA ÂSIM KÖKSAL'IN (SOLDA) AKİF'İN "HACCETÜ'L-VEDA" TASARISINI GERÇEKLEŞTİRMEK ÜZERE KALEME ALDIĞI MANZUM SİYERİ *PEYGAMBERİMİZ* (ALTTA) 1944'TE YAYINLANDI.

IV.

Akif hasta yatağında kendisiyle görüşen gazetecilere biraz iyileştiğinde "Haccetü'l-Veda"yı yazmaya başlayacağını söylüyordu. Akif'in beyanatını o sıralarda yirmili yaşlarının başındaki -ilerleyen yıllarda siyer çalışmalarıyla tanınacak olan- Mustafa Âsım Köksal da okumuştu. Daha çocuk denecek yaşta ezberlercesine okuduğu *Safahat*'tan etkilenerek dinî şiirler yazmaya başlayan Köksal Akif'in yurda dönüşüne çok sevinmişti ve onu görmeyi çok istiyordu.

Akif, yurda döndükten kısa bir süre sonra, hayalini kurduğu son şiirlerini yazamadan vefat etti. Âsım Köksal da büyük hayranlık duyduğu şairin "Haccetü'l-Veda" tasarısını gerçekleştirmeye karar verdi ve hece ölçüsüyle, beyitler hâlinde yaklaşık 300 sayfalık manzum bir siyer kaleme aldı. Eserini, devrin Diyanet İşleri Reisi Şerefeddin Yaltkaya'ya sundu. Yaltkaya'nın isteği üzerine kitabın başından biraz okurken,

"Günahlarım üzerinde bir damla yaş bu eserim
Onu belki eritecek yavaş yavaş bu eserim"

beytine geldiğinde Yaltkaya heyecanla bu eserin Diyanet tarafından basılması gerektiğini söyleyince Köksal'ın eseri *Peygamberimiz* adıyla 1944'te yayınlandı.

V.

Tahir Harimi Balcıoğlu "Haccetü'l-Veda"nın Akif'in "gönlünde medfun" kaldığını söylüyor. Kaynaklar da Akif'in "Haccetü'l-Veda"yı yazamadığı hususunda neredeyse ittifak hâlinde. Ancak gazeteci Naci Sadullah, Akif'in vefatından hemen sonra "en yakın bir akrabası"yla görüşerek kaleme aldığı *Son Posta*'daki yazısında şairin bu eseri için topladığı notların birkaç kalın defteri doldurduğunu söylüyor.

Son yılların Akif araştırmaları açısından bir hayli bereketli geçtiğini hatırlatmak isterim: Cemalettin Server Revnakoğlu'nun arşivinden çıkan ilk şiirlerinden biri, Kur'an-ı Kerim'in ilk kırk sayfasını ihtiva eden mealinin elyazısı nüshası, Darülfünun'da verdiği derslerin notları ve nihayet Halkalı Ziraat Mektebi'ndeki hocalığı esnasında, Mikâil Çilingiryan ile birlikte Fransızca kitaplardan derleme yoluyla hazırladıkları *Zeytin Ağacı*...

Yani söz konusu Akif ise sürprizlere hazır olmak lazım.

Not: Özel koleksiyonlarındaki fotoğrafları gönderme lütfunda bulunan ve kullanmama izin veren Akif dostları Mehmet Ruyan Soydan ile Asım Cüneyd Köksal'a çok teşekkür ederim.

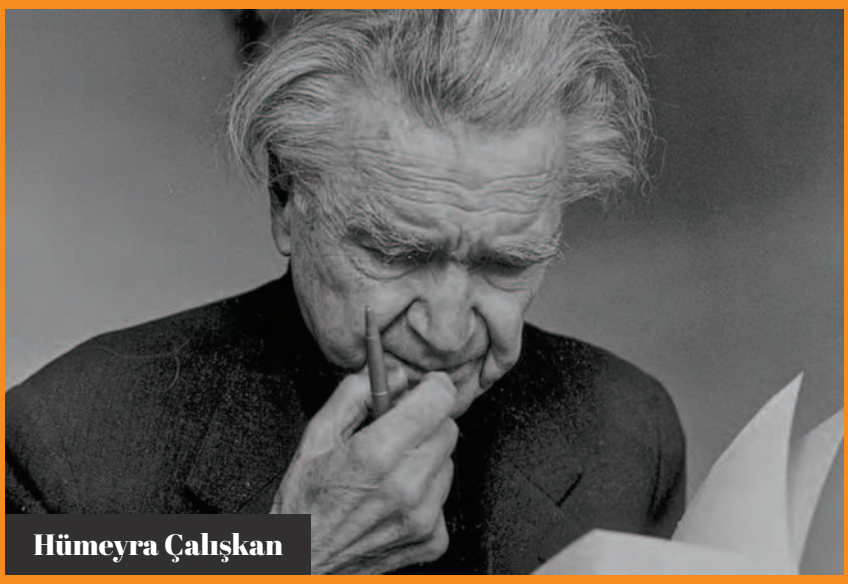
KAYNAKLAR: M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed* Âkif *Hakkında Araştırmalar II*, İst., 2000; M. Ertuğrul Düzdağ-M. Orhan Okay, "Mehmed Âkif Ersoy", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 28. cilt, 2003, Ankara, s. 432-439; Eşref Edib, *Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, Haz. Fahrettin Gün, İst., 2010; İsmail Kara-Fulya İbanoğlu, *Sessiz Yaşadım: Matbuatta Mehmet Âkif 1936-1940*, İst., 2011; Hasan Basri Çantay, *Akifnâme*, Haz. Necmettin Turinay, İst., 2020; Asım Cüneyd Köksal, *Mustafa Âsım Köksal: Hayatı, Hatıraları, Eserleri*, İst., 2020.

Halil Solak

Doktora Öğrencisi

Kitapların ve kütüphanelerin tarihi üzerine okuyup yazmayı seviyor.

Hümeyra Çalışkan

Kendini Yeniden Doğuran Bir Yazar: Emil Cioran

> Tüm hayatımı gerçekten ait olduğum yerden kovulmuşum hissiyle yaşadım. "Metafiziksel sürgün" deyişinin hiçbir anlamı olmasaydı bile, benim varlığım buna bir anlam vermeye yeterdi.
>
> —Cioran, "De l'inconvénient d'être né", *Œuvres*,1320

Emil Cioran hiçbir zaman Fransa'ya ait olmadı. Ait olduğu toprağın omzuna yüklediği ağır yük ve kimliğini oluşturan tüm değerleri, kökleri, dili bir yana bırakıp bambaşka bir ülkenin sürgününde yeniden "var olabilme"yi denedi, sancısını çekti ve bir ömür bu yükü taşıdı. 38 yaşında ana dilini bir yana bırakıp Fransızca yazmaya başladığında düşünüşünün hiçbir zaman bir Fransız'a evrilemeyeceğini biliyordu. Melez bir varoluşun, dilin, kimlik arayışının pençesinde geçirdi yıllarını.

Cioran, Rumen bir Ortodoks papazının oğlu olarak Transilvanya'nın bir köyünde, 1911 yılında Raşinari'de doğduğunda, bulunduğu topraklar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası idi. 1918'e gelindiğinde Büyük Romanya'nın kuruluşu, dünya savaşları arası dönem boyunca süren ulusal kimlik kazanma mücadelesi Cioran'ın da yetişkinliğe adım attığı ve kendini aradığı dönemle paralel ilerledi. Artık Rumen entelektüellerinden olan genç Cioran dönemin popüler akımı totalitarizmin etkisine girdi. Fransa'ya taşındıktan sonra tamamen arkasında bıraktığı totaliter söylemi Wordswortp'ün de deyimiyle "gençlik hataları" olarak adlandırdı. Cioran'ın sonradan kaleme alacağı metinlerin özünü ve hatta özrünü oluşturdu.

Cioran ömrünün büyük bir kısmını "İnsan nasıl olur da Rumen olur ve yine kendisi olabilir?" sorusunu sorarak geçirdi. Bu soru aslında Cioran'ın felaketinin özetiydi. Ait olunan coğrafya kişinin kendini gerçekleştirmesine izin verir ya da vermez, Cioran buna inanıyordu. Doğu Avrupa'nın kuytu bir köşesinde, belirsizliklerin kol gezdiği bir dönemde devridaimi olmayan önemsiz bir kültürde ve dilde doğmak Cioran

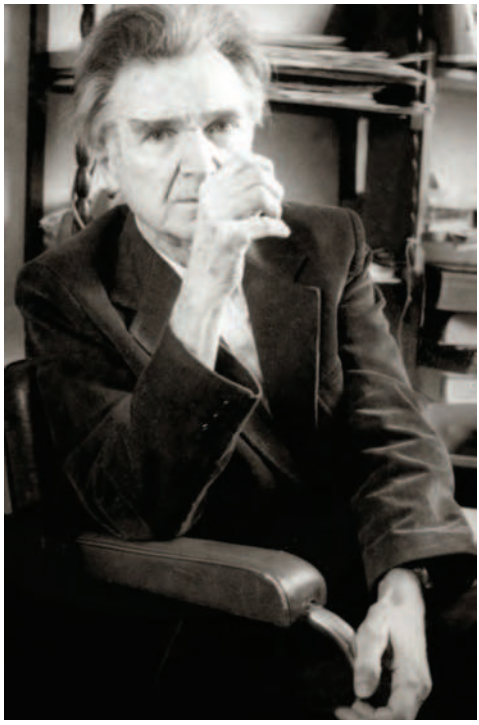
için başarılı ve yaratıcı olmasının önündeki en büyük seti oluşturuyordu. Bu bir imkânsızlıktı. Felaketinden kurtulmak adına önce Berlin'e, sonra ömrünün sonuna dek yaşayacağı Paris'e gitti. Fransa'ya taşınması ile lirik /totaliter biçemi de arkada kalmıştı.

Paris'te ilk yıllar

Savaşın gölgesi, soğuk geçen kışlar, amansız bir kıtlık... Bu ortamda Paris'in Latin Mahallesi entelektüelleri koca bir sobanın başında St. Germain-des-Prés Bulvarı'nda bulunan Café de Flore'de buluşuyorlardı. Bu uğrak mekânın en büyük işlevi sıcak olmasıydı, çünkü o yıllarda ısınmak büyük bir problemdi. Kafenin müdavimleri arasında Jean-Paul Sartre ve arkadaşları yer alıyordu.

Cioran şöhretinin mimarı oldu fakat peşinden koşmadı. Rivarol hariç verilen tüm ödülleri, röportajları reddetti, televizyonlarda görünmedi. Fransa yıllarında siyasi bir tutum göstermedi. Artık eski Cioran değildi.

Sartre'ın dediği "özgürlük yollarının Flore'dan geçmesi" ne kadar doğrudur bilinmez fakat "varoluşçuluğun" ana vatanının bu kafe olduğu iddia edilegeldi. Mekân aynı zamanda Avrupa'da kara bulutların dolaştığı bu dönemde, öğrencilerin, yazarların, sanatçıların geçici sığınağı, nefesi olmuştu. Müdavimleri arasında sessiz, tek başına gelip giden mütevazı fakat uyumlu giyinen genç bir adam vardı. Üzerinde bir yabancılık, Fransız olmama hâli hissedilse de sessizliğinin arkasında bu hâl çok da dikkat çekmemekteydi. Cioran her gün sabah sekizden on ikiye, öğleden sonra ikiden sekize, akşam ise dokuzdan on bire dek buraya geliyordu. Bu sessiz adam elinde sigarası, yan masadaki hararetli tartışmayı dinledi. Her seferinde Sartre'ın yanında oturmasına rağmen tek kelime etmişlikleri olmadı. Ortamda bulunan Simone

EMIL CIORAN HİÇBİR ZAMAN FRANSA'YA AİT OLMADI. AİT OLDUĞU TOPRAĞIN OMZUNA YÜKLEDİĞİ AĞIR YÜK VE KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN TÜM DEĞERLERİ, KÖKLERİ, DİLİ BİR YANA BIRAKIP BAMBAŞKA BİR ÜLKENİN SÜRGÜNÜNDE YENİDEN "VAR OLABİLME"Yİ DENEDİ, SANCISINI ÇEKTİ VE BİR ÖMÜR BU YÜKÜ TAŞIDI.

de Beauvoir ne zaman bir sigara çıkarsa Cioran ayağa kalkarak, gayet resmî bir şekilde tek söz etmeden Beauvoir'ın sigarasını yakmayı ihmal etmedi. Cioran beş yıl boyunca her gün Fransız kültür dünyasının "idolünün" yanında tek kelime bile etmeden oturdu.

Bu sessizlik elbette ki tesadüf değil, bilinçli bir tercihti. Henüz Fransızca yazmaya başlamamış, kendi küçük ülkesinde mütevazı bir ünü ve tanınırlığı olan bu adam Paris'te kendini gerçekleştirmekten uzak bir hiçti. Bu süreçte Sartre'ı izlemiş, dinlemiş ve kendi değerini keşfetmişti. Daha sonra yazdığı eserlerde Sartre'ın zihninde kapladığı yere şahit oluyoruz fakat onun yolunu kendine yol edinmediğini de bir röportajında belirtmişti.

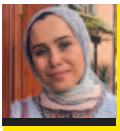
İlk Fransızca kitap ve sonrası

1949 yılında Fransızca yazdığı ilk kitap *Çürümenin Kitabı* yayımlandığında Cioran artık Fransız entelektüel sahnesinde büyük ilgi görmüştü ve "kural tanımaz çocuk" olarak anılmaktaydı. "Kural tanımaz çocuk" *Çürümenin Kitabı*'nı yayımladığında 38 yaşındaydı öncesinde sönük ana dilinde -olmak istediği sahnede kimsenin ilgisini çekmeyen- birkaç kitap yayımlamıştı. Cioran felaketinden, Rumenliğinden kurtulmanın belki de ilk kez kapısını Fransızca yazmaya başlayarak aralamıştı.

Çürümenin Kitabı'ndan sonra, neredeyse her dört yılda bir olmak üzere bir düzine Fransızca kitap yazdı. Avrupa'nın en ücra köşesinden gelmiş bir yabancı olarak zamanını bekledi, acele etmedi ve sonunda Avrupa entelektüellerinin, Fransız kültür çevrelerinin dikkatini çekerek, o dairenin içinde anılmaya başlamıştı.

Cioran kendi şöhretinin mimarı oldu, fakat peşinden koşmadı. Rivarol ödülü hariç verilen tüm ödülleri, röportajları reddetti, televizyonlarda görünmedi. Fransa yıllarında siyasi bir tutum da göstermedi. Artık eski Cioran değildi. Yaşamı boyunca "sürgünlük" bir saplantı olarak eserlerinde iz bıraktı. Kendi dünyasında kitaplarını yazan mütevazı, yabancı bir imge oluşturarak çekici bir edebî saygınlık kazandı.

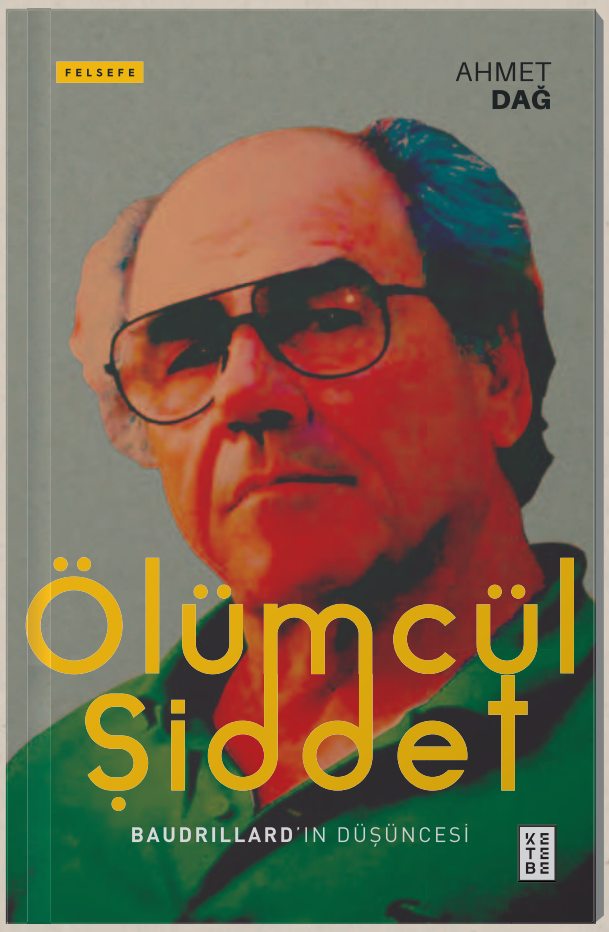

Hümeyra Çalışkan
Editör
Dergi ve dijital platformlarda sanat, kitap ve edebiyat üzerine yazıyor.

Y A Z I K A L I R

Baudrillard'ın düşüncesine dair en yetkin çalışma!

Çağımızın en imajinatif ve özgün düşünürlerinden biri Jean Baudrillard'dır, hiç kuşkusuz ki. İnsanlığın içine sürüklendiği varoluşsal krizi en iyi tasvir eden, özgün bir söylem ve yazı dili geliştiren, milenyum çağını gören ve "insanlığın önündeki tek seçeneği yok ediyoruz" diyerek İslâm'ın terörle özdeşleştirilerek "şeytanlaştırılması"nın ve hedef tahtasına yatırılmasının insanlığın geleceği açısından yıkıcı sonuçlar doğuracağını kavrayacak kadar da vicdan sahibi bir düşünür olan Baudrillard, çağı güçlü eleştirel bir dille sorgulayan bir öncüdür aynı zamanda.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

"HÂL-İ VAHŞET VE BEDEVİYETTE YAŞARLAR"

SİYASİ BİR BLACK SAILS OKUMASI

"Gözlem yukarıdan değil, göz hizasından yapılır"

Wim Wenders, *Der Himmel Über Berlin*

2014'ten 2017'ye dek çekilen ve yönetmen koltuğunda Michael Bay'in oturduğu *Black Sails* görsel zenginliği, senaryo tekniği, çalışılmış karakterleri ve gerçekçi tavrı ile göz dolduran bir korsanlık dizisi. Karizmatik kahramanımız Kaptan Flint'in yürek yarası geçmişi, ihtirasları ve adalet arayışı hem psikolojik hem de tarihî-sosyolojik alanlarda Black Sails'i ön plana taşıyor. Ancak burada, bu baş döndürücü Karayip hikâyesine yalnızca siyaset bilimi ve tarih nazarından bakacağım. Thomas Hobbes'un doğal durum kavramı, Herfried Münkler'in imparatorluk modeli, Norbert Elias'ın "medenileşme süreci" ile Alexander Wendt'in kültür ve etkileşim üzerine fikirleri kılavuzumuz olacak. Bu değerlendirmede uzun ve oldukça entrikalı kurgusundan ötürü mutat olduğu üzere dizinin kapsamlı bir özetini veremeyeceğim.

Ahmed Fatih Andı

Black Sails'te neler oldu?

Karayip Korsanları'nın yanında Teletubbyler gibi kaldığı bu haşin hikâye Florida açıklarındaki Nassau Adası'nda ve 18. yüzyılda geçiyor. Bir renk cümbüşü hâlinde Avrupalı asilzadeler, muhtelif korsan grupları, zenci köleler, kadınlar ve erkekler adada hâkimiyet mücadelesi vermektedir. Adada korsanlardan gelen kara para korsanlık faaliyetlerini örgütleyen İngiliz asilzadesi Guthrie ailesi tarafından aklanmaktadır. İspanyol gemilerinin taciz edilmesinden dolayı İngiltere buna sessiz kalmaktadır. Guthrieler para aklamakta, genelev sahibesi şehirdeki dükkânları işletmekte ve tecrübeli korsan Hornigold ise adadaki hisarı elinde tutmaktadır. Silah, para ve meşruiyetin bu elitte temerküzüyle adada İngiliz emperyalizminin göz yumduğu adı konmamış bir devletçik oluşmuştur, adanın zenginlikleri Kraliyet ve mahalli elit arasında dağılmaktadır. Eski bir İngiliz deniz subayı olan Kaptan Flint ada halkını hiçe sayan materyalist sömürü sisteminden usanmıştır ve Nassau Korsan Cumhuriyeti'ni (1706-1718) diriltip başına geçmek istemektedir. Flint ve adamlarının bu proje için sermaye toplama amacıyla bir İspanyol hazine gemisine saldırmasıyla adada statüko biter. Adada İngiliz garnizonu kurulur, İngiltere ve İspanya yerliler, korsanlar ve kölelere karşı anarşiyi/doğal durumu bitirecek son bir savaş için kuvvetlerini birleştirirler. Final veremeden iptal edilmiş de olsa *Black Sails* buna rağmen mevcut bölümleriyle tahlil için yeterli malzemeyi bol bol vermekte.

Hobbes ve Münkler: Merkez ve Çevre Arasında İmparatorluk Oluşumu

Çoğu kişinin malumudur ki, Thomas Hobbes'a göre insan kötü tabiatlıdır ve "insan insanın kurdu"dur. Teşkilatlı şiddet tekelinin yer almadığı siyasi uzamda insan "doğal durum" içindedir, doğal durumda ise insanlar sosyal normlar nisbetinde değil güçleri nisbetinde hareket ederler. Sosyal normların inşa edilmediği bu ortam (uluslararası ilişkiler bağlamında) "anarşi", kaos ve Durkheimcı bir kavram olarak anomali ile karakterizedir. Devlet/imparatorluk meşruiyetini norm inşa edip norma uygun nizam sağlayarak ve doğal durumu bitirerek kazanır.

Münkler'in imparatorluk modeli ise merkez-çevre ilişkisi ve iktidarın/gücün sınıflandırılmasına dayanır. İmparatorluğunun tam manada gücünün yettiği yerler merkezken kısmen hükmedilen yerler çevredir. Çevre maddi olarak merkeze bağlanır ve zaman içinde merkeze dâhil olur. Münkler'e göre iktidar askerî, ticari, siyasi ve ideolojik olarak dörde ayrılır. Nihai olarak ideolojik iktidarın çevrede tesisiyle merkezin çevre üzerindeki tahakkümü sona erer ve çevre bu iktidarları kendi bünyesinde üretmeye başlar (mesela tımarlı sipahilerin taşrada yetişmesi ve taşrayı koruması). Bu maddi bağlanma ise kurumsallaşma ile mümkündür. Merkez, eliti ve bürokrasisi bunu sağlayamadığında geriye merkez parçaları değil koloniler kalır. Kolonilerde veya imparatorluk dışında bulunup merkezin normlarına uymayanlar ise (bir Osmanlı belgesinin ifadesiyle) "hâl-i vahşet ve bedeviyette" (doğal durumda) yaşayan barbar ötekilerdir. Barbar öteki, varlığı itibarıyla imparatorluğa karşıdır ve ünlü *Meloslular Diyaloğu*'na atfen imparatorluk Atina'da, barbar ise Melos'ta ifade bulur. Kısaca özetlenirse, Tukidides'in *Pelo-*

Edward Teach (Kara Sakal), Jack Rackham ve Anne Bonny gibi gerçek korsanların hayatlarından ilham alan ve Robert Louis Stevenson'ın da *Define Adası* romanına dayanan *Black Sails* gerçekle dirsek teması içindeki bir hikâye.

ponez Savaşları Tarihi'nde yer alan *Meloslular Diyaloğu*'nda Atinalılar, Spartalılar ile akraba olan Meloslıları kuşatmış ve kendi iyilikleri için teslim olmalarını istemişti. Melos ise kuru rasyonalizmle değil kimlik asabiyesiyle düşünerek bunu reddetmişti. Atina, Meloslıların norm dışı davranışı karşısında hayrete düşmüştü.

Elias ve "medenileşme süreci"nin siyasi vechesi

Norbert Elias gündelik mikro etkileşimlerden devletlerin yapısal etkileşimlerine dek her çaptaki etkileşimin tedricen tarihî normların bugünkü formlarını inşa ettiklerini, bugünün normlarına atfen medenileşmenin "süreç" meselesi olduğunu öne sürer. Bu tez bağlamında Elias'a göre modern (ya da erken modern) devlet de böyle bir sürecin çıktısıydı. 14. yüzyıldan itibaren (en azından Avrupa'da) gücün feodal entitelerden merkezdeki kralın akmaya başladığı ve 16. yüzyıldan itibaren merkez oluşturduğu kurumlarla iptidai anlamda da olsa çevrede hâkimiyetini sağlamıştı,[1] böylelikle devlet baskı ve şiddet tekelini bünyesinde toplamıştı.

Wendt: kültürün ve etkileşimin etkisi

Uluslararası ilişkilerde inşacı teorinin başlıca temsilcilerinden Alexander Wendt siyasi failin davranışının ve sosyal normların/türlerin "inşai" olduğunu öne sürer. Platonik "ideler dünyası" ve dolayısıyla ideler dünyasına ait kati hakikatler aslında yoktur. Bilimde özcülük problemini ortadan kaldıran bu düşünceye göre tarihî, sosyal, siyasi, beşerî vb. olgu ve normlar tarih içinde sosyal olarak inşa edilmişlerdir. Görece kısa vadeli olan (devlet vb. siyasi) fail davranışı da failin benimsediği kimlik nisbetinde yaptığı gözlemler ve girdiği etkileşimlerle inşa edilmektedir. İnşa sürecinin itici kuvveti etkileşimdir. Faillerin birbirini "benzer birimlere" dönüştürme amaçlı sistemik etkileşimi sonucu oluşan kültür zamanla içselleştirilerek kimliğin parçası hâline gelir ve fail üzerinde belirleyici olur. Failler arasındaki etkileşim gibi fail ve kültür arasındaki etkileşim de kültür üzerinde etkileyici olur. Elias'a göre feodal "çevre"nin kan kaybetme dönemlerin sonuna, 16. yüzyıl dolaylarına kadar "Hobbesçu" bir etkileşim (anarşi) kültürü görülmekteydi. Bu kültür oldukça "realist"tir, her fail kendi başının çaresine bakar ve her fail acımasızca birbirine karşıdır. Fakat 16. yüzyıldan günümüze dek hâkim olan yaklaşım Lockeçu kültürdür. Bu kültürde düşmanlık temasının yerini rekabet almıştır, egemenliğe saygı ilkesi hâkimdir ve tehditler varoluşsal olmaktan çıkmıştır.

Bunlara ilaveten Wendt'in inşacı yaklaşımında düşünceler ve kimliksel ihtiyaçlar arzuları, arzular menfaat algısını, menfaat algısı da güç algısını inşa eder. Bu kısımda zikrettiğimiz tüm etkileşimler ise Wendt'in tabiriyle bir "nihai materyalizm"e tabidir yani idealist telakkiler fiziki ve maddi sınırlarla mahduddur.

KARAYİP KORSANLARI'NIN YANINDA TELETUBBYLER GİBİ KALDIĞI BU HAŞİN HİKÂYE FLORİDA AÇIKLARINDAKİ NASSAU ADASI'NDA VE 18. YÜZYILDA GEÇİYOR.

"Thieves and Beggars, Never Shall We Die": *Black Sails*'i nasıl okumalı

Tüm olay zincirinin ilk halkası Nassau ile İngiltere'nin ilişkisinde yatmaktadır. Bu noktada Münkler'in imparatorluk inşası teorisi ve nihai materyalizm ilkesi akla gelmelidir. Elias'ın merkezîleşme konseptine uygun olarak İngiltere sürekli olarak Nassau'yu ve genel manada Amerikalardaki mülklerini ideolojik aygıtlar tesis ederek merkezîleştirmeye çalışmaktaydı. Ancak 18. yüzyılın fiziki imkânları düşünüldüğünde bu mümkün olamamaktaydı. İngiltere ana karası küçük bir sahil imparatorluğu[2] (talasokrasi) olduğundan ötürü, İspanyol kolonyalizm modelinin aksine "mestizo" elitleri[3] aracılığıyla tam bir sahiplenme politikasını değil kıtadan gönderilen sınırlı sayıdaki memurla temsil yolunu seçti. Ancak bu, Münkler'in Roma merkezli analizine bakarsak, çevre öncelikli olarak askerî varlıkla kontrol altına alınıp sonrasında yeni kimliğin içselleştirilmesi gerektirmekteydi. İngiltere'nin İspanyollara karşı kolonilerde silahlanmayı serbest bırakması ise kendi aleyhine dönmüş ve merkezîleşme adına durumu daha da kötüleştirmişti. Örnek bir koloni olarak Nassau yozlaşmış bir elit, hırsızlık mallarını kanuni kisveyle satabilme yetkisi, silahlanma serbestisi ve "kendini savunma" amaçlı emrine sunulan hisarla nihai materyalizme paralel yozlaşmış bir doğal durumun ve korsanlığın doğması için ideal şartlara sahipti.

Zenci köleler, korsanlar, sermayedar tüccarlar ve farklı milliyetlerle pek çok sosyal türün olduğu bu uzlaşmaz siyasi ortamda üstüne üstlük merkezin etkileşim çabaları akim kaldığında, emperyal ideoloji ve kimlik de içselleştirilemediğinde Nassau'da kültürel mütekabiliyet unsuru ortadan kalkmıştı. Fakat öte yandan Nassau'nun bu direnişi de İngiltere'nin çabaları gibi sosyal olarak inşa edilmişti. Nassaulular bağımsızlık ihtimalini merkezi içselleştirmekten önce tutmuş, menfaatlerini bu arzu paralelinde inşa etmişlerdi. Kültürel mütekabiliyetin ortadan kalkmasıyla Nassau "medeni dünya"ya ait ayrıcalıkları kaybetmişti, İngiltere için bu koloni ile olan ilişki ham bir "artı değere el koyma" ilişkisine dönüşmüştü. Bu barbarların merkez kültür ve normlarını tanımayarak sürdürdükleri sözde "anomali" yaşantısını, yani doğal durumu dindirmek için kullanılacak şiddet tekeli (yani İngiltere'nin askerî müdahalesi) meşrulaşmıştır. İngiltere'nin karşıt norma fırsat tanımamasıyla

KURMACANIN BURNUNUN GERÇEĞE DEĞDİĞİ BU HİKÂYE, GERÇEKLİK UNSURUNUN ZENGİNLİĞİ HASEBİYLE BİR YANDAN TARİHÎ TAHAYYÜLÜ (HİSTORİCAL İMAGİNATİON) BESLERKEN DİĞER YANDAN DA TARİHİ VE SİYASİ TAHLİLE KAPI ARALIYOR.

merkez-çevre ve İngiltere-Nassau ilişkisi Melos Diyaloğu'na benzer bir modele oturmuştur. Güçlü ve medeni Atinalılar/İngilizler "hâl-i vahşet" üzere yaşayan barbar Meloslulara/Nassaululara teslim olmayı dayatmaktadır. Ancak İngiliz garnizonunun baskılarını gören Nassaulular ile Korsan Cumhuriyeti'ni diriltmeyi kafaya koyan Kaptan Flint ve tayfası, tıpkı Meloslular gibi, sosyal olarak inşa edilen kimlikleri ve menfaat algıları sebebiyle bu "rasyonel seçimci" ve "realist" teklifi inşai düşüncelerle reddederler.

Kültürel mütekabiliyetin kaybolması düşmanlık ve dostluk algılarını yeniden belirlemiş, inşa diyalektiğinde kültürün yerini göstermiştir. Öncelikle, Nassau'nun korsanları, köleleri, zencileri, eşcinselleri, melezleri, "meşru tüccar"ları ve fahişeleri ve tüm vahşi barbar ötekileriyle "medeniyet"i (İngiliz/Atina kültürünü) reddedip doğal duruma inmesi hasebiyle İngiltere-Nassau ilişkisi Hobbesçu bir karaktere bürünmüş, mutlak düşmanlık noktasına gelmiştir.

Wendt'in vurguladığı kültür unsuru ve Elias'ın vurguladığı medeniyet unsuru *Black Sails* evrenindeki radikal dönüşümün itici kuvvetidir. Nassau-İngiltere ilişkisi bu sebeple "bozulduğu" gibi asırlardır Lockeçu bir rekabet içinde olan İngiltere ve İspanya'nın ilişkisi de bu sebeple "düzelmiş"tir. Normalde İngiliz valisi İspanyol limana adım attığı anda en iyi ihtimalle esir alınıp fidye istenecekken asırlardır turnuva modeliyle[4] sürgit ticari ve siyasi rekabet içinde olan bu iki imparatorluk, aralarındaki kültürel mütekabiliyet neticesinde barbar ve bedevi korsanların teşkil ettiği anomaliyi yok etme ve siyasi ekosistemdeki her faili "benzer birimler" hâline getirme amacıyla güçlerini birleştirebilmiştir. Bu, kültürün belirleyici etkisiyledir.

Wendt'in inşacı bakışı öte yandan Nassau'nun "medenileşme süreci"nin sonundaki bizlere de "barbar" gelen ancak en az İngiliz müdahalesi kadar meşru olan ayaklanmasını anlama imkânı sunar. İngiltere maddi sorunlar neticesinde Nassau'da Münkler'in dört iktidar tipinden hiçbirini tam olarak kuramamıştır. Hâl böyle olunca İngiliz idaresi en asayiş ve imar yoluyla maddeten, ne de ideolojik/medeni yolla manen meşrulaşabilmiştir. Bu halde, Nassaulular nezdinde İngiltere kolonilerle ilgilenmek, adaleti ve refahı sağlamak gibi egemenlik ilişkisinin temel icaplarını yerine getirmeyen; temel normlardan uzak, sofistike teknolojiye sığınan medeni bir barbardır. Maddi bedeli hiç gözetilmeden Nassau'dan sunulan teklif, tıpkı Atina-Melos meselesindeki gibi, "barbar" İngiltere'yi inşai/kimliksel telakkilerle sa-

vaşmaya icbar etmektedir. Bu uğurda zenci kölelerin gizli adası, Edward Teach'in gizli korsan adası, Nassaulu çiftlikler ve köleler, Nassau korsanları ve yerli halk aralarındaki ırk, statü, servet vb. farkları bir kenara koyarak barbar zorbaların sebep olduğu "anomali"yle mücadele etmek için birleşmiştir. Birbiriyle Lockeçu rekabet ilişkisi kuran bu gruplar, yine kültürel mütekabiliyetin yıkılması sonucu, İngiltere ve İspanya ile Hobbesçu mutlak düşmanlık ilişkisi kurmuştur.

Ancak Nassau için son savaşa damgasını yine Wendt'in nihai materyalizmi vurmuştur. Flint ve tayfasının Korsan Cumhuriyeti projesi için sakladığı gizli hazinenin ifşa olmasıyla korsanlar fraksiyonlara ayrıldığı gibi Nassaulların birliğinin manevi sıkılığı İngiliz ve İspanyol maddi kuvveti karşısında kifayetsiz kalmıştır.

Bu tahlil neticesinde seyircinin kahir ekseriyeti ve de çoğu tarihçi tarafından maddi saiklerle yorumlanacak korsanlık ve emperyalizm gibi ideal mülahazalardan en uzak görülen meselelerin dahi sosyal olarak inşa edilmiş kültür, algı ve düşüncelere en az maddi saiklere dayandığı kadar dayandığı da görülebilmektedir.

Sonuç: tarihî tahayyülden uzakta...

Edward Teach (Kara Sakal), Jack Rackham ve Anne Bonny gibi gerçek korsanların hayatlarından ilham alan ve Robert Louis Stevenson'ın da *Define Adası* romanına dayanan *Black Sails* gerçekle dirsek teması içindeki bir hikâye. Kurmacanın burnunun gerçeğe değdiği bu hikâye, gerçeklik unsurunun zenginliği hasebiyle bir yandan tarihî tahayyülü (historical imagination) beslerken diğer yandan da tarihî ve siyasi tahlile kapı aralıyor. Görselliğiyle göz doldururken girift ve "plot twist"lerle[5] dolu kurgusuyla da senaryo tekniğini üst sınırlara çekmekte.

Barbarlık, medenilik, ötekilik, merkez-çevre ilişkisi, kültürün etkisi, beşerî ilişkilerin inşai yönü gibi konularda tefekküre teşvik eden bu dizi aynı zamanda ülkemizde tarih-kurgu ve tarih-ekran ilişkisini de muhasebe etmeye itiyor seyircisini. Türkiye'de devlet merkezli Rankeci tarihyazımının ve sosyal konjonktürün tesiriyle "çevre" kendine tarihî kurgu söylemi içinde ya da popüler muhayyilede en ufak bir yer bulamamakta. Sosyal etiketlerin inşai yönü asla kabullenilmemekte ve iyi-kötü/kahraman-hain ikilemine sıkıştırılmakta. Oldukça yapmacık tarihî kurmacalarımız zihinlerimizi gıcıklamamakta ve ezberlerimizi gerçekle sınamamakta, ki tarihî kurguyu edebiyatçı için değilse de tarihçi için kıymetli yapan özelliği de budur. Bu noktada, çevreden, aşağıdan ve norm dışı düşünebilme açısından *Black Sails* tıpkı emsali yapımlar gibi örnek bir model sunuyor.

1. Bu iddianın maksadı sosyal bir trendin tarihteki ilk örneklerinin görülmeye başladığı döneme işaret etmektir. Zira, sosyolog nazarıyla değil tarihçi nazarıyla bakılırsa tam bir mutlak hâkimiyet, 19. yüzyıl monarşilerinde bile söz konusu değildir.
2. Talasokrasi: Ana karası küçük olduğu için mecburen denizötesine yönelen, jeopolitiği donanmaya bağlı olan sahil imparatorluğu. Talasokrasiler donanma vasıtasıyla kurulan iktidar ağına dayanır. İngiltere'nin yanı sıra Portekiz İmparatorluğu da buna örnektir.
3. Mestizo: İspanya'dan Amerikalara yerleşen, orada yaşayan yarı yerli yarı Avrupalı melez kişilere verilen isim.
4. Turnuva modeli: Tarafların kapalı bir devrede aynı motivasyon için azami efor sarf edenin galip geleceği ve karşılaştırmalı avantajın öne çıktığı rekabet modeli (örneğin Soğuk Savaş'taki silahlanma yarışı).
5. Plot twist: Olay örgüsünün beklenmedik şekilde aniden ters yöne dönmesi.

Ahmed Fatih Andı

Öğrenci

Uluslararası ilişkiler yüksek lisansı yapıyor. Daha önce muhtelif dergilerde deneme ve film tahlilleri yayınlandı. Sinemasever bir tarih yolcusu.

DAR ALANDA KARA MİZAH

50 M²

SADIK ŞANLI

Son yıllarda oldukça başarılı dizi ve filmlerle geniş izleyici kitlelerine ulaşan Burak Aksak ve Selçuk Aydemir'i yıllar sonra yeniden bir araya getiren mini dizi 50 m², hikâyesindeki klişe unsurlara ve çok iyi işlenememiş karakterlerine rağmen, özellikle kara mizah tutkunu izleyicilerin bir çırpıda seyredebileceği keyifli bir yapım.

Son yıllarda Türk dizi ve sinema sektörünün yükselen yıldızları Burak Aksak ve Selçuk Aydemir'in isimlerini ilk olarak 2009'da TRT için yaptıkları komedi dizisi *Ramazan Güzeldir*'de bir arada görmüştük. Oldukça başarılı bu kısa projenin ardından, bu iki isim farklı projelerle karşımıza çıktı. Burak Aksak, önce TRT için yazdığı *Leyla ile Mecnun* dizisiyle geniş kitlelerce tanındı. Ardından *Ben de Özledim*, *Bana Masal Anlatma* gibi çok izlenen yapımlara imza attı. Selçuk Aydemir ise Çalgı Çengi, *Düğün Dernek* gibi gişe rekorları kıran filmlerin yanı sıra İşler Güçler ve *Kardeş Payı* dizileriyle geniş bir izleyici kitlesine ulaşmayı başardı. İkili, aradan geçen uzun yılların ardından bu kez şubat ayında Netflix'te izleyiciyle buluşan *50 m²* isimli mini dizide yeniden bir araya geldi. Senaristliğini Burak Aksak'ın, yönetmenliği ise yine Aksak ile Selçuk Aydemir'in birlikte üstlendiği yapım, henüz ekrana gelmeden merak uyandırmayı ve yayınlanmasıyla birlikte yoğun bir izleyici kitlesi edinmeyi başardı. Ancak sosyal medya mecralarında da dönen tartışmalara bakılırsa, bir kısım izleyici çok beğenmesine rağmen, bir kısım izleyici için ise *50 m²*, ikilinin önceki yapımlarının gerisinde kalmış durumda.

Geçmişini arayan Gölge

50 m², Servet (Kürsat Alnıaçık) isimli iş adamının karanlık işlerini yapan gizemli tetikçi Gölge (Engin Öztürk) isimli karakteri merkezine oturtmuş bir hikâyeye sahip. Çocukluk yıllarında sokağa düşen ve Servet tarafından büyütülen Gölge, elinde bulunan tek kare fotoğrafları yoluyla anne ve babasını arıyor. Kayıp geçmişinin peşindeki Gölge, bu arayışı sırasında, kendisini yetiştiren ve bir baba olarak gördüğü Servet'in ihanetine uğramasının ardından, tesadüf eseri gelişen olaylar sonucu, kendisini şehrin kenar mahallelerinden birinde yer alan küçük bir terzi dükkânında buluyor. Mahalleli tarafından, yakın zamanda vefat eden Terzi Adil'in oğlu Âdem zannedilen Gölge, burada edindiği yeni kimlikle farklı birine dönüşmeye çabalıyor. Ancak mahallelinin bir sorun nedeniyle tehdit altında olması, Gölge'yi çok iyi bildiği karanlık işleri yeniden mahallelinin menfaati için kullanmaya yöneltiyor. Bir anti-kahraman olan Gölge, bu sırada mahallelinin yolunun Servet ile kesişmesi sonrası dönüşme isteğinin aksine yeni belalarla yüzleşmek zorunda kalıyor.

Dizinin zayıf halkaları

Dizinin olay örgüsüne yönelik spoiler vermemek açısından detayları burada izleyiciye bırakalım. Ancak hikâye boyunca, uzun yıllardır dizi ve sinema yapımlarımızda fazlasıyla işlenmiş birtakım unsurların *50 m²*'de de bulunduğuna dikkat çekmekte fayda var. Klişe diyebileceğimiz bu unsurların varlığı, dizinin özgün ve kült bir yapım olmasının önündeki en kayda değer engeli oluşturuyor. Dolayısıyla, dizinin Aksak ve Aydemir ikilisinin önceki özgün ve başarılı işlerinin doğurduğu beklentiyi karşılamakta zorlandığı eleştirisi çok da haksız sayılmaz.

Gölge'nin, hikâyedeki asıl mekân olan mahalleye gelişiyle birlikte dizi, çoğalan karakterlerle zenginleşmekle ve oyuncu

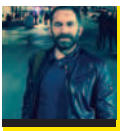
performansları hayli tatminkâr olmakla birlikte, ana karakter Gölge de dâhil hiçbir karakterin derinleştirilememesi dizinin zayıf halkalarından bir diğerini oluşturuyor. Zira başlıca karakterlerin öneminin neredeyse eşit olduğu yapımlara karşılık gelen "ansambl" kavramının içinin derinleştirilememiş karakterler nedeniyle doldurulamaması ve benzer diyaloglarla düşülen tekrarlar, yer yer hikâyenin heyecan temposunu da düşüren yavan bir izlence sunmaktan ötesine geçemiyor. Bunda elbette Aksak ve Aydemir ikilisinin süre ve bölüm uzunluğu açısından da daha aşina oldukları, daha derin karakterler ve daha doyurucu olay örgüsü anlatmaya imkân veren önceki yapımlarının aksine, süre ve bölüm açısından daha kısıtlı oldukları dijital mecrada bir dizi yapmaktaki tecrübesizlikleri etkili olmuş olabilir. Yine de, kimi karakterlerin sürpriz patlamaları ve izleyiciyi ters köşe yapan -az da olsa- hikâye detayları, izleyenlerin ağzına bir parmak da olsa bal çalmayı ve diziyi devam edilir kılmayı başarıyor.

Başarılı oyunculuklar ve absürdizm

50 m²'nin en başarılı yönü ise dikkat çeken kadın oyuncu azlığına rağmen neredeyse tüm oyunculuk performanslarının son derece başarılı olması. Cengiz Bozkurt, Tuncay Beyazıt, Kürşat Alnıaçık, Tolga Tekin ve Murat Kılıç gibi usta oyuncuların yanı sıra genç isimler Engin Öztürk, Aybüke Pusat, Özgür Emre Yıldırım, Yiğit Kirazcı, Tuğçe Karabacak, Hasan Yalnızoğlu ve dizinin çocuk yıldızı Bartu Mutlu'nun oyunculukları tek kelimeyle muhteşem.

İlk sezonu toplam 8 bölümden oluşan dizinin ikinci sezonuyla devam edeceğine yönelik bir açıklama henüz yapılmadı. Ancak bu muhteşem oyuncu kadrosunun hayat verdiği karakterlerin derinleştirilmesi ve ilk sezonda olay örgüsünde yer alan klişelerin terk edilerek daha özgün bir olay örgüsüyle anlatının devam etmesi, daha iyi bir yapımı ortaya çıkartacaktır.

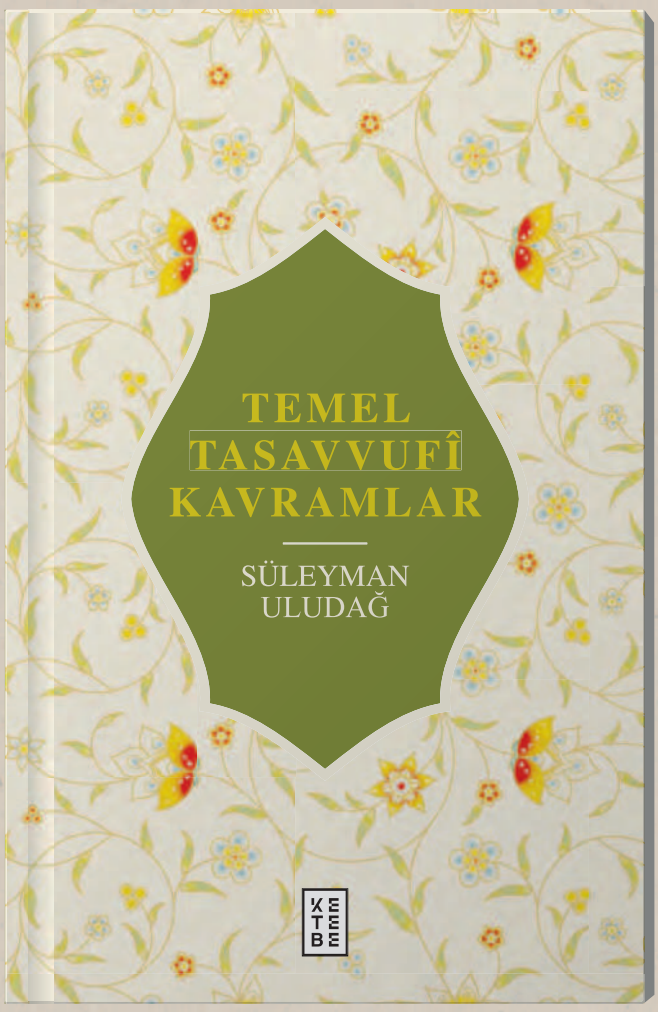
Gerilimin yanı sıra komedi unsurlarıyla renklendirilen ve tür olarak kara mizah sınıfında değerlendirebileceğimiz dizide oyunculuklar dışında başarılı olarak değinebileceğimiz bir diğer unsur ise ikilinin önceki yapımlardan da çok iyi bildiğimiz absürt komedi tonunun oldukça ölçülü ve tatminkâr kullanılmış olması. *50 m²*, oldukça eğlenceli bu yönüyle dahi, özellikle absürt komedi tutkunları için şans verilmeyi hak eden bir yapım.

Sadık Şanlı
Sinema Eleştirmeni, Yazar
Birkaç kitap yazdı, birkaçı da yakın zamanda okurlarla buluşacak. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda çalışıyor.

YAZI KALIR

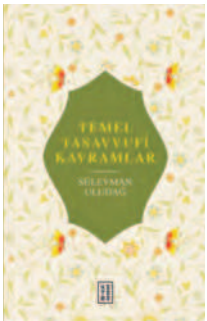
Prof. Dr. Süleyman Uludağ, *Temel Tasavvufî Kavramlar*'da tasavvuf alanındaki terimsel birikimi, tasavvuf tarihinin serencâmı içinde gelişen ıstılahlarla ve bunların değişen ve genişleyen anlamlarıyla ele alıyor.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

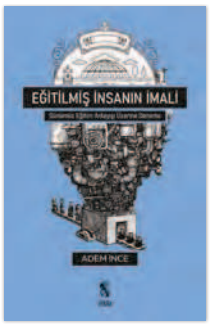
Türkiye'den Kitaplar

Temel Tasavvufî Kavramlar

Prof. Dr. Süleyman Uludağ, *Temel Tasavvufî Kavramlar*'da tasavvuf alanındaki terimsel birikimi, tasavvuf tarihinin serencamı içinde gelişen ıstılahlarla ve bunların değişen ve genişleyen anlamlarıyla ele alıyor. Merkezine Allah ve Peygamber sevgisi ile ayet ve hadis referanslarını alan bu çalışma; edeb, amel, ilim ve âlim, sûfî, şeriat, hakikat, tarikat, irfan/marifet ve ârif, örnek insan, saadet, insan-ı kâmil, az yemek, az uyumak, az konuşmak gibi temel meselelerin üzerinde durarak bu kavramların hem nazarî kategorilendirmelerini hem de amelî uygulamalarını İslam ve tasavvuf geleneğindeki önemli isimlerden örnekler, nükteler ve menkıbeler eşliğinde irdeliyor. Bu çalışmada, genel tasavvuf terimleri sözlüklerindeki kavramların tanımları ve mahiyetleri, Zünnûn-ı Mısrî'den Bişr-i Hâfî'ye, Bâyezîd-i Bistâmî'den Ebû Tâlib el-Mekkî'ye erken dönem büyüklerinin pratikteki uygulamalarıyla açıklanırken teorik nüanslar da İmam Gazzâlî, Yûsuf el-Hemedânî, Kelâbâzî, Teftâzânî, Kuşeyrî gibi âlim-sûfîlerin düştükleri şerhlerle destekleniyor.

Süleyman Uludağ, Ketebe Yayınları

Eğitilmiş İnsanın İmali

Eğitilmiş İnsanın İmali, hâlihazırdaki eğitim sistemleri vasıtasıyla imal edilmekte olan günümüz insanının mahiyetini ortaya koymayı amaçlıyor. Geç-modern dünyanın alelade bir bireyi olarak hayatın hemen her alanını kuşatan bir eğitim anlayışı dâhilinde neoliberal düzenin amaçlarına muvafık bir şekilde teknik bir beşer olarak imal edilen insanın hususiyetlerini aşikâr etmeyi amaçlayan kitap, eğitimin salt eğitsel faaliyetler bütünü olarak görüldüğü ve okul içerisinde vuku bulan pratiklere indirgendiği günümüz eğitim mantalitesini sorgulamaya tabi tutarak eğitimi, içerisine hapsedildiği fantezi dünyasından azat etmeyi hedefliyor. Bu çalışma, eğitimi okulun dışarısına çıkarmayı mümkün kılabilecek bir tartışma zemininde inceleyerek onu hayatın bütünlüğü içerisinde tekrar ele alabileceğimiz bir tarzda sosyoloji, felsefe, din, edebiyat ve sinema müktesebatı çerçevesinde irdeleyerek ortaya sarih bir eğitim algısı koymaya çalışıyor. Bunu yaparken de eğitimin her an bizi inşa eden bir mefhuma tekabül ettiği bu düzlemde çağdaş bireyin eğitim aracılığıyla nasıl imal edildiğine değinirken bir yandan bu nasıllığın niçinini soruşturuyor.

Adem İnce, İnsan Yayınları

Çağdaş Türk Edebiyatında Mimarlık

YEM Yayın'ın "Mimarlık ve Beslenme Alanları" dizisinin yeni kitabı *Çağdaş Türk Edebiyatında Mimarlık*, mimarlığın çağdaş Türk edebiyatı ile ilişkisini irdeliyor. Bu bağlamda başta mimarlar olmak üzere tasarıma ilgi duyan tüm okuyucular için yepyeni algı kapıları açabilir. Kitapta çağdaş Türk edebiyatından seçilmiş, mimarlığa vurgu yapan 39 kitap mimar, sanatçı, iletişimci, felsefeci ve akademisyenden oluşan 33 yetkin yazar tarafından irdelenmiyor. Önemli yazarların bu kitapları, yarattıkları mimari evrenle birlikte incelenirken mimarlığın hayal gücünü tetikleyen, insanı ütopik ya da distopik düşüncelere sevk eden, estetik ve sanatsal beğeniyi yükselten, sosyolojik algılara, ekolojik sorunlara yaklaşımlar sunularak okuyucuların imge dünyasını varsıllaştırmak hedeflenmiş. Kitabın editörlüğünü ise Hikmet Temel Akarsu, Nevnihal Erdoğan ve Türkiz Özbursalı gibi önemli isimler gerçekleştirmiş. Kitapta incelenen eserlerden bazıları şunlar: *Aylaklar* – Melih Cevdet Anday, *Kırmızı Saçlı Kadın* – Orhan Pamuk, *Ağır Roman* – Metin Kaçan, *Boğaz'daki Mutlu Çocuk Kuzguncuk* – Gülsüm Cengiz.

Edt. Nevnihal Erdoğan, Hikmet Temel Akarsu, Türkiz Özbursalı, Yem Yayınları

III. Abdurrahman: İlk Kurtuba Halifesi

III. Abdurrahman (891-961), en meşhur Endülüs Emevi hükümdarlarındandır. Bu şöhretin sebeplerinden biri de Endülüs'te "halife" unvanını kullanan ilk hükümdar olmasıdır. III. Abdurrahman, parçalanmış Endülüs'te Müslüman isyancılara karşı büyük seferler düzenlemiş, İber yarımadasının kuzeyinde Hristiyan krallarla ve Akdeniz'i kontrol altına almaya çalışan Fatımilerle aynı anda çatışmıştır. Onun devrinde kurulan Medînetüzzehrâ şehrindeki saray, Endülüs kültürünün mihenk taşlarından ve anıtsal yapılarından biridir. Hükümranlığı sırasında III. Abdurrahman Endülüs'ün tamamını kontrol altına almış, Kurtuba'yı çağının en büyük şehirleriyle rekabet edecek hâle getirmiştir. İspanya Ulusal Araştırma Konseyinin Ortadoğu Çalışmalarında kıdemli araştırmacısı Maribel Fierro'nun titizlikle kaleme aldığı ve İngilizcede III. Abdurrahman hakkında yazılmış ilk biyografi kitabı olan bu eser, Türk okuru için de son derece bilgilendirici bir çalışma. *III. Abdurrahman: İlk Kurtuba Halifesi*, Batı İslam tarihinin bu dönemine giriş yapmak isteyen okurlar için önemli bir kaynak.

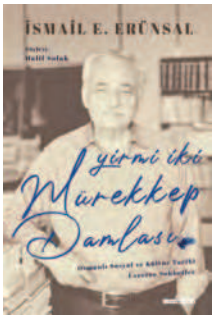
Maribel Fierro, çev. Firdevs Bulut Kartal, VakıfBank Kültür Yayınları

Tutunamayanlar Kitabı

Kuşkusuz Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*'ı Türk edebiyatının en önemli, en özel eserlerinden biridir. Edebiyat tarihimizde derin bir iz bırakan bu eser hakkında yazılmış onlarca yazı, akademik çalışma var. Ancak hâlâ bu eserle ilgili yazılması gereken onlarca ayrıntı söz konusu. Bu bağlamda önemli yazıları bir araya getiren ve literatürde önemli bir yer tutacak olan *Hayat, Oyun, Kayboluş: Tutunamayanlar Kitabı* Ketebe Yayınları etiketiyle raflardaki yerini aldı. Eser, *Tutunamayanlar* romanı üzerine kaleme alınan on üç yazıdan ve seçilmiş bir bibliyografyadan oluşuyor. Dahası, *Tutunamayanlar*'ın hak ettiği "çoksesli" eleştirel okumayı bir ana omurga etrafında birleştirerek okuyucuyla buluşturuyor. Mesut Koçak'ın yayına hazırladığı *Tutunamayanlar Kitabı*; her biri ilgili alanlarda çalışan yazarlar, akademisyenler, eleştirmenler tarafından kaleme alınan yazılarla *Tutunamayanlar*'ın "anlatı ormanlarına" girmek isteyen okura, amacı ne olursa olsun, yolunu kaybetmeden ilerleyebilmesi ve onun sırlarıyla ve hazineleriyle karşılaşabilmesi için rehber olmayı hedefliyor. Dolayısıyla *Tutunamayanlar*'a dair her özenli okuma, onun kendi sırlarından birini daha açmasını sağlıyor.

Edt. Mesut Koçak, Ketebe Yayınları

Yirmi İki Mürekkep Damlası

Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, Osmanlı kültür tarihine araştırmaları ve keşifleriyle damga vuran önemli bir ilim adamı. Onun ilmî serüveni, ilgileri ve tecrübeleri ekseninde söyledikleri ardından gelen bizler için oldukça değerli. *Yirmi İki Mürekkep Damlası* işte bu nedenle oldukça önemli bir kitap olarak raflarda yerini aldı. Kültür tarihi alanında yazı ve röportajlarıyla tanınan gazeteci-yazar Halil Solak'ın Prof. Dr. İsmail E. Erünsal'la yaptığı uzun soluklu bir söyleşiden oluşan eser Timaş Yayınları'nın etiketini taşıyor. Prof. Erünsal'ın İstanbul Üniversitesi'nden İngiltere'ye uzanan eğitim yılları, üniversite hocalığı, akademik dünyanın problemleriyle açılan kitap, imparatorluk coğrafyasında kitap ticaretinin ve kütüphanelerin gelişimi, padişahların kitaplarla ilişkisi, Osmanlılarda kadınların okuduğu kitaplar, sıbyan mektepleri, sosyal ve kültür tarihi kaynağı olarak kadı sicillerinin kullanımı, dünden bugüne sahaflığın seyri, kütüphanelerin ve arşivlerin güncel durumuna dair değerlendirmeleriyle sürüyor.

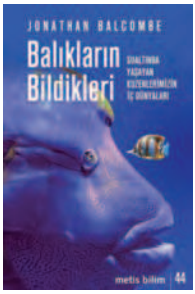
İsmail E. Erünsal, haz. Halil Solak, Timaş Yayınları

Göç ve Kent

Bütün dünya hareket hâlinde... Asya'da, Afrika'da, Latin Amerika'da, Avrupa'da ve pek tabii, insana dair pek çok şeyin oldukça yüksek hızda seyrettiği Ortadoğu'da... Bugün dünyada, göçten söz edemeyeceğimiz, göçün bir biçimde şekillendirmediği hiçbir toplum ve sosyal hayat kesiti yok. Ayrıca göç ve göçmenler olmadan kentleri ve uygarlığı anlamamız imkânsız. Uygarlığın, göç ve göçmenle biçimlenen uzun hikâyesi bir tarafa, kente dair hemen bütün çalışmalarda, kenti diğer yerleşimlerden ayıran, sürekli ve kurumsal yabancıların yani göçmenlerin sürekli varlığının önemi vurgulanır. Göçmen ya da yabancı, kısa veya uzun süreli, günlük yahut mevsimsel, her ne şekilde adlandırılırsa adlandırılsın, kentlerin göçmenleri olmasa bugünkü uygarlık düzeyinin olmayacağı aşikâr. *Göç ve Kent* ise ağırlıklı olarak Türkiye'de şehirlerin, göçün, göçmenliğin ve mültecilerin ele alındığı yazılar olsa da Almanya gibi, Türkiye'deki göç olgusunun önemli mihenk taşı olduğu ülkelerdeki kentlere ve deneyimlere dair yazılar da içeriyor.

Kolektif, Nika Yayınevi

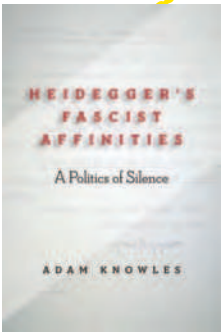

Balıkların Bildikleri

Balıkların Bildikleri'nde etolog Jonathan Balcombe, son zamanlarda artan balık araştırmalarının yanı sıra kendi deneyimlerine dayanarak, çoğumuzun aklındaki balık imajını altüst eden bir tablo çiziyor. Yaygın varsayımların aksine, balıkların "sadece hissetmekle kalmayıp aynı zamanda çevrelerinin farkında olan, iletişim kuran, sosyalleşen, alet kullanan, erdemli, hatta entrikacı canlılar" olduklarını gözler önüne seriyor ve her biri ayrı bir birey olan bu hayvanları "ahlaki kaygı çemberimizin dışına sürme eğilimimizi" sorgulamamız gerektiğini vurguluyor. Kitapta üstünde durulan sorular ise şunlar: Balıklar neler görür ve duyar? Birbirlerini nasıl tanırlar? İnsanları da tanıyabilirler mi? Acı ve sevinç hissederler mi? Kişilikleri var mıdır? Zekâ gerektiren işlerde performansları nasıldır? Neler öğrenebilir ve öğrendiklerini ne kadar süre hatırlayabilirler? Nasıl işbirliği yapar, hangi toplumsal kuralları ve hiyerarşileri gözetirler? Yavrularını korumak için hangi yaratıcı yöntemlerden faydalanır ve cinsiyetler arasında nasıl bir işbölümü yaparlar? Kendi "kültürleri" var mıdır?

Jonathan Balcombe, çev. Elvin Vural, Metis Kitap

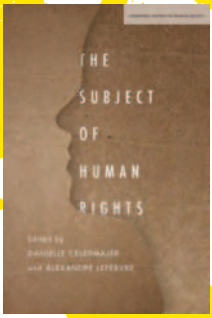
Dünyadan Kitaplar

Heidegger'in Faşist İlişkileri

Son dönem felsefi geleneğin Fransız temelli olduğunu biliyoruz. Bu, bir bakıma örtük bir Alman felsefi gelenek eleştirisi de demek aynı zamanda. Bunun odağında da hiç şüphesiz Heidegger var. Onu bir "fark" nesnesi olarak, hem âşık olunan hem nefret edilen bir figür olarak görmek yanlış olmasa gerek. Adam Knowles'da bu çalışmasında, son dönemlerde ortaya çıkan ve "Kara Defterler/Günlükler" olarak adlandırılan Heidegger notları ile birlikte artık bir klasik hâline alan "Heidegger ve Yahudi düşmanlığı" kanonuna/kervanına katılmış oluyor. Her ne kadar Heidegger'in akademik çevrelerden tecrid edilmesinin onun felsefi pozisyonunda yarattığı gelişmeler başta olmak üzere "eleştirel" bir ton takınsa da Knowles'un da ilgili kanonun dışına çıkabildiğini söylemek oldukça güç.

***Heidegger's Fascist Affinities*, Adam Knowles, Stanford University Press, 2019, 256 s.**

İnsan Hakları Meselesi

Siyaset felsefesinin en önemli temalarından birisi hiç şüphesiz "insan hakları" meselesidir. Her dönemde farklı içeriklerle işaretlenerek yeniden düşünümün bir konusu hâline gelen mezkûr mesele, editörlüğü Danielle Celermajer ve Alexandre Lefebvre tarafından hazırlanan çalışmada yeniden masaya yatırılıyor. Bu çalışmanın ayırt edici vurgusu ise, insan hakları norm ve uygulamalarının kendimizle, diğer insanlarla ve "insan olmayan dünya"yla ilişki kurma şeklimizi nasıl etkilediğini ele almasıdır. Çalışma ne tür kurum ve aktörlerin insan haklarına tabi olduğunu sorarak, insan hakları söyleminin korumaya çalıştıkları konuları nasıl şekillendirdiğine, dahası onu nasıl yarattığına odaklanır. Başka bir ifadeyle, insan hakları kavramsallaştırmasının en başından ele aldığı tematizasyonla birlikte, bir insan olan ve olmayan ayrımına dayandığını ileri süren çalışma bu ayrımların çeperlerini yoklamaya çalışır.

***The Subject of Human Rights*, Edt. Danielle Celermajer ve Alexandre Lefebvre, Stanford University Press 2020, 336 s.**

Modern Güney Asya'da Müslümanlar

Post-kolonyalizmin eğilimlerinden birisi de, önceleri "ajanvari" bir yolla dizayn edilen bilgi edinme yollarının da, daha örtük ve post-modern ruha uygun bir şekilde yeni bir yazıma kavuşmasıdır. Francis Robinson tarafından kaleme alınan çalışma, özellikle iki yüz yıllık Batı hegomanik gücünün nasıl şekillendiğini gözler önüne seriyor. Bir yandan Batı hâkimiyeti ve onunla birlikte gelen endüstriyel kapitalizm ve Batı varlığından önce gelen ancak onunla önemli ölçüde etkileşime giren İslami canlanma, Robinson'un metninde birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınıyor ve Güney Asya bağlamında, bu ilişkilerin birbirini nasıl beslediği gözler önüne seriliyor, elbette post-kolonyal dile uygun olarak. Buna göre, örneğin hâkim Batı paradigmatik varlığının, Müslümanların toplumsal tahayyülünü de nasıl belirleyip, dönüştürdüğüne ve dolayısıyla Müslümanca tepkilerin nasıl çoktan bu paradigma içinden şekillendiğine odaklanılarak çift yönlü bir anlama sürecine girilmeye çalışılır bu çalışmayla birlikte.

***The Muslim World in Modern South Asia*, Francis Robinson, Suny Press, 2021, 419 s.**

Destan yazan bir milletin mücadelesini o yazdı

Millî marşımızın kabulünün 100. yıl dönümünde
Mehmet Akif Ersoy'u saygıyla anıyoruz.

ANADOLUJET

A TRADEMARK OF TURKISH AIRLINES

anadolujet.com

VakıfBank'ta FAST ile para göndermek çok kolay

Kolay Adres ya da IBAN'la 7/24 dilediğiniz kişiye dilediğiniz anda para gönderebilirsiniz.

VakıfBank, daima seninle.

FAST
Hızlı Para Gönder
7/24
VakıfBank Dijital

fast

#dijitalkolaylaştırır

444 0 724 | vakifbank.com.tr

VakıfBank
Burası Sizin Yeriniz

/vakifbank